

Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія

О. Л. Шквир

ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Навчальний посібник

Хмельницький – 2020

УДК 37.013 + 378.14 (076)
Ш66

Навчальний посібник рекомендований до друку рішенням кафедри педагогіки (протокол № 1 від 27.08.2020 р.) та вченої ради (протокол № 8 від 28.08.2020 р.) Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Рецензенти:

Горбатюк Р.М., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри машинознавства і транспорту Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Романишина Л.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Романюк С.З., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Шквир О. Л.

Ш66 **Педагогіка вищої школи:** навч. посіб. 2-ге вид., допов. і перероб. Хмельницький: ХГПА, 2020. 94 с.

У навчальному посібнику відповідно до авторської програми з курсу "Педагогіка вищої школи" подано зміст лекцій, плани семінарських та практичних занять, питання для самоперевірки студентів. У кінці посібника визначено перелік питань та практичних завдань для підготовки до семестрового екзамену.

Для студентів магістратури, аспірантів і викладачів педагогічних закладів вищої освіти.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тема 1. Загальні основи педагогіки вищої школи.....	6
Тема 2. Основи наукового педагогічного дослідження.....	11
Тема 3. Дидактика вищої школи.....	20
Тема 4. Інновації в системі вищої педагогічної освіти.....	39
Тема 5. Специфіка професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи.....	56
Тема 6. Виховна робота зі студентською молоддю.....	57
Додаток А. Закон України "Про вищу освіту".....	68
Додаток Б. Закон України "Про освіту".....	78
Додаток В. Положення про організацію освітнього процесу у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії.....	80
Додаток Г. Перелік питань і практичних завдань для підготовки до семестрового екзамену з педагогіки вищої школи.....	92

ВСТУП

Становлення України як самостійної держави, її національне відродження та перехід до ринкових відносин кардинально впливають на роль спеціалістів з вищою освітою. Особливе місце серед них посідають майбутні педагоги як високо компетентні і всебічно освічені фахівці, рівень підготовки яких повинен забезпечити соціально-педагогічні потреби суспільства в умовах реалізації положень законів України "Про освіту", "Про вищу освіту", Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти, Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 рр., Указу Президента України "Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року", Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті.

Зміни соціальних, економічних умов життя України не обминули й систему професійної підготовки, що вимагає нових підходів до навчання майбутніх фахівців й переосмислення ролі педагогічного процесу у закладах вищої освіти (ЗВО), метою яких є підготовка спеціалістів вищої кваліфікації, здатних активно включитися у виробничу діяльність; вирішувати на науковій основі виробничі завдання і відповідати за їх вирішення. Результативність такої системи вимірюється соціальною та професійною адаптацією її випускників. А це, у свою чергу, викликає необхідність засвоєння майбутніми спеціалістами новітніх знань у галузі науки, знайомства із сучасними інформаційними технологіями, а також максимального розвитку педагогічного мислення, активності і самостійності студентів.

Перехід педагогічної школи до ступеневої системи передбачає оновлення змісту базової педагогічної освіти бакалаврів, а також розробки змісту, форм і методів педагогічної підготовки магістрів, котрі в майбутньому поновлять склад науковців з різних галузей науки та викладацький корпус закладів вищої освіти.

Перехід педагогічної школи до ступеневої системи майбутніх фахівців передбачає оновлення змісту базової педагогічної освіти бакалаврів, а також розробки змісту, форм і методів педагогічної підготовки магістрів, котрі в майбутньому поновлять склад науковців з різних галузей науки та викладацький корпус вищих закладів освіти. Закон України "Про вищу освіту" (2014 р.) визначає, що магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Магістр має здобути поглиблені теоретичні та/або практичні знання, уміння, навички за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), оволодіти загальними засадами методології наукової та/або професійної діяльності, іншими компетентностями, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Значне місце у підготовці магістрів педагогічної освіти відіграє курс педагогіки вищої школи. Він завершує весь цикл педагогічних дисциплін і логічно пов'язаний з частинними методиками навчання та віковою психологією.

Основною метою цієї навчальної дисципліни є підготовка студентів магістратури до виконання функцій та розв'язання проблем, що виникають у професійній діяльності викладача закладу вищої освіти, виховання культури спілкування, гуманістичних цінностей, потреби вдосконалювати і розвивати свій інтелектуальний і загальнокультурний рівень, самостійно здобувати і

використовувати нові знання, розвиток пізнавальної активності, творчого та критичного мислення.

Завданнями курсу є ознайомлення із

- нормативно-правовими документами, які регламентують діяльність викладача закладу вищої освіти;

- загальними основами педагогіки;

- основами науково-педагогічних досліджень;

- дидактикою вищої школи;

- інноваціями в системі вищої педагогічної освіти;

- специфікою професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи;

- виховною роботою зі студентською молоддю.

Курс побудований за кредитно-трансферною системою і відповідно включає два модулі та шість змістових модулів.

Перший модуль „Особливості організації наукової та навчальної роботи у ЗВО” включає такі змістові модулі: „Загальні основи педагогіки вищої школи”. У ньому акцентується увага на загальних питаннях педагогіки вищої школи, як науки про закономірності навчання і виховання студентів, їх наукову і професійну підготовку. „Основи наукового педагогічного дослідження” висвітлює цілеспрямований пошук шляхів удосконалення педагогічного процесу з використанням наукового апарату. Знайомить студентів з методологією педагогічного дослідження, його етапами. У змістовому модулі „Дидактика вищої школи” розкриваються основні наукові підходи до навчання студентів, принципи навчання, висвітлюються традиційні та інноваційні методи і форми організації навчання в закладі вищої освіти.

У другому модулі "Особливості впровадження інновацій в системі вищої педагогічної освіти та організації виховної роботи у ЗВО" розглядаються питання інноватики в системі вищої педагогічної освіти, методи дослідження інноваційних процесів, шляхи оновлення вищої педагогічної освіти. Значна увага приділяється питанню педагогічної технології, як науки про системний підхід до конструювання педагогічних систем і процесів, спрямованих на досягнення гарантованих результатів. Висвітлюються сучасні технології навчання в закладах вищої освіти.

У змістовому модулі "Специфіка професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи" вивчаються питання соціальної значущості професії, її місця у державотворенні, формуванні національної свідомості молоді та духовної культури українського суспільства, готовності до педагогічної діяльності, визначаються складові педагогічного професіоналізму викладача вищого навчального закладу.

Проблеми організації виховної роботи зі студентами вивчаються в шостому змістовому модулі, який висвітлює мету, завдання, напрями виховної роботи, активні методи та форми взаємодії зі студентом, роль і функції куратора академічної групи в управлінні системою позааудиторної виховної роботи, що вміщує аналіз і прогнозування, планування та організацію, контроль і координацію, оцінку та корегування.

Ми сподіваємося, що навчальний посібник з курсу "Педагогіка вищої школи" буде корисним для студентів магістратури, аспірантів та викладачів.

Тема 1: ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

ПЛАН

1. Предмет і завдання педагогіки вищої школи.
2. Місце педагогіки вищої школи в системі педагогічних наук.
3. Категорії педагогіки вищої школи.
4. Зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками.
5. Методи педагогіки вищої школи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Рівні та ступені вищої освіти.
2. Основні завдання закладу вищої освіти.
3. Правовий статус закладу вищої освіти.
4. Типи закладів вищої освіти.
5. Структура закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Волкова В. М. Педагогіка. Київ: Вища школа, 2002. 352 с.
3. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ: Вища шк., 1995. 237 с.
4. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
5. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 483 с.
6. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
7. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
8. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

1. Предмет і завдання педагогіки вищої школи.

Педагогіка вищої школи – наука про навчання та виховання студентів, про формування особистості спеціаліста вищої кваліфікації.

Предмет педагогіки вищої школи – це дослідження особливого виду педагогічної діяльності, спрямованої на розкриття закономірностей і пошук раціональних шляхів навчання та формування спеціаліста вищої кваліфікації.

Педагогіка вищої школи, що виникла на базі загальної (точніше шкільної) педагогіки, розглядає вищі рівні навчання та виховання дорослої людини.

Завдання педагогіки вищої школи:

- аналіз соціально-історичних характеристик системи вищої освіти;
- аналіз змісту, форм і методів навчання, розвитку і виховання студентів у закладі вищої освіти (ЗВО);
- аналіз методів контролю і оцінки успішності студентів на основі системного підходу;

- розробка нових технологій навчання і виховання у ЗВО;
- розкриття педагогічних закономірностей формування студентів як майбутніх фахівців.

Педагогіка вищої школи виконує такі **функції**:

- аналітичну (теоретичне вивчення, опис, аналіз педагогічних явищ і процесів, причинно-наслідкових зв'язків; аналіз, узагальнення та інтерпретація і оцінка педагогічного досвіду);
- прогностичну (забезпечення наукового обґрунтування цілей, планування педагогічного процесу, ефективного керівництва освітньою політикою);
- проєктивно-конструктивну (розробка нових технологій та втілення результатів досліджень).

Педагогіка вищої школи є наукою і мистецтвом. Як наука педагогіка вищої школи має свій предмет, методи дослідження та перспективи розвитку. Вона розкриває сутність виховання студентів як педагогічного процесу, його закони і закономірності, умови, за яких ці закони повніше проявляються, умови та способи прогнозування педагогічного процесу тощо.

Як мистецтво педагогіка вищої школи вимагає творчого натхнення і захопленості цією наукою від кожного викладача і творчого застосування теорії у практиці.

2. Місце педагогіки вищої школи в системі педагогічних наук.

Традиційно в системі педагогічних наук виокремлюють кілька самостійних *галузей*:

- історія педагогіки, що вивчає педагогічні ідеї та системи освіти в їх розвитку;
- порівняльна педагогіка, що порівнює системи освіти різних країн з метою найбільш глибокого проникнення в їхню сутність;
- дидактика, тобто теорія навчання та освіти;
- теорія виховання, що розробляє форми та методи виховного впливу;
- школознавство, чи управління освітою, у межах якого розглядають різні форми шкільної організації, а також організацію освіти у навчальних закладах всіх видів та ступенів;
- дефектологія, що вивчає форми і методи навчання людей з фізичними та розумовими вадами (сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка, логопедія);
- професійні педагогіки, що вивчають засоби навчання людей, які працюють у певній галузі діяльності (лікувальна, театральна, військова, виправно-трудова педагогіка і т.ін.);
- вікова педагогіка (дошкільна, шкільна, педагогіка вищої школи, педагогіка дорослих чи Андрагогіка).

Отже, **педагогіка вищої школи є підрозділом у віковій педагогіці**. Проте вона має подвійне підпорядкування, оскільки належить також до професійних педагогік.

3. Категорії педагогіки вищої школи.

Як і кожна наука, педагогіка вищої школи має свій категорійно-понятійний апарат. Науковці В. М. Галузинський, М. Б. Євтух поділяють їх на три види:

1. Методологічні категорії: педагогічна теорія, педагогічна концепція, педагогічна ідея, педагогічна закономірність, педагогічний принцип.

2. Процесуальні категорії: виховання, навчання, освіта, розвиток, формування особистості, початково-виховний процес.

3. Суттєві категорії: мета, завдання і зміст виховання, професіограма спеціаліста, диференційований та індивідуальний підходи, педагогічні технології навчання і виховання, самостійна робота студентів, науково-дослідна діяльність студентів та ін.

Оскільки педагогіка вищої школи – це наука про виховання, освіту та навчання студентства, то основними поняттями (категоріями) її є виховання, освіта, навчання. А також категорія педагогічний процес. Такої думки дотримуються автори навчального посібника "Педагогіка вищої школи" за редакцією З. Н. Курлянд.

Виховання у широкому розумінні означає керівництво розвитком. Але процес керівництва розвитком може проходити як умисний, тобто як цілеспрямована діяльність спеціально виділених для цієї мети осіб – вихователів, педагогів, кураторів (це виховання у вузькому значенні слова). З іншого боку, на людину впливає вся сукупність життєвих умов, її "виховує життя". Це – широкий зміст поняття виховання. Під **вихованням студентської молоді** розуміють формування протягом навчання у закладі вищої освіти морально-психологічної готовності самовіддано працювати за обраним фахом.

Категорія **освіта** містить три складові:

- здобуття знань, умінь, навичок;
- формування на цій основі світогляду;
- розвиток пізнавальних здібностей особистості.

Освіту не можна визначати як просту суму знань, умінь та навичок, що відповідає усталеному рівні. Освіта обов'язково повинна включати виховання необхідних для професії якостей та властивостей особистості. А також уміння творчо застосовувати, самостійно поповнювати, трансформувати і розвивати знання.

Освіта студентів передбачає володіння загальними і професійними знаннями, виробничими уміннями і навичками згідно з профілем.

Навчання передбачає спільну діяльність викладачів та студентів. Складові навчання – учіння та викладання.

Як категорія педагогіки **педагогічний процес** включає всю систему навчальних і виховних засобів, застосованих у тому чи іншому навчальному закладі та організованих відповідно до вимог педагогіки.

Необхідно зазначити, що категорії як найбільш загальні поняття науки у різних галузях педагогіки не відрізняються за назвою. Але цілком очевидно, що ці категорії мають специфіку залежно від того, який ступінь навчання ми розглядаємо. Так, зміст освіти в середній загальноосвітній школі та вищому навчальному закладі різний; значно різняться і методики виховного впливу, що застосовуються у школі та ЗВО.

4. Зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками.

Педагогіка вищої школи – суспільна гуманітарна наука. Вона пов'язана з іншими науками: педагогічною психологією, логікою, філософією, соціологією, частинними методиками тощо.

Педагогічна психологія вирішує такі важливі питання:

- психологію студентства на різних етапах навчання;

- закономірності розвитку особистості молодшої людини в умовах навчання у вищому навчальному закладі;
- діяльність розумового апарату студентів у процесі засвоєння знань та умінь;
- психолого-педагогічні принципи керування навчальним процесом у вищому навчальному закладі та ін.

Ці психології враховують під час складання навчальних тестів, програм, написання підручників і навчальних посібників.

Логіка дає змогу розкрити склад і структуру навчального процесу, встановити внутрішні зв'язки складових елементів його, забезпечити логічний виклад матеріалу, розвиток логічного мислення у студентів (здатності їх визначати та класифікувати, узагальнювати й абстрагувати, доводити і спростовувати).

Соціологія. Соціологічні дослідження а також дані статистики допомагають ученим і педагогам виявити тенденції та закономірності тих чи інших явищ, пов'язаних з навчанням і вихованням студентів.

Педагогіка вищої школи становить основу для викладання всіх дисциплін.

Частинна методика – це наука про керування процесом навчання певної дисципліни. Частинних методик стільки, скільки загальноосвітніх та спеціальних дисциплін викладається у вищому навчальному закладі.

Слід зазначити, що всі кафедри вищого навчального закладу так чи інакше займаються методикою викладання: вони визначають зміст предмета, розробляють завдання курсових і дипломних робіт, обговорюють лекції, встановлюють засоби перевірки знань студентів та критерії їх оцінки, створюючи навчальні посібники, підручники.

5. Методи педагогіки вищої школи.

Вони здебільшого збігаються з традиційними методами дослідження шкільної педагогіки:

- 1) методи спостереження;
- 2) метод вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду;
- 3) методи діагностичного, уточнюючого та формуючого експерименту;
- 4) метод тестування (тестом прийнято називати перевірювальне або діагностуюче завдання стандартної форми);
- 5) анкетування (іменне, анонімне, відкрите, закрите); інтерв'ювання (звичайне та формальне);
- 6) вивчення навчальної документації, письмових робіт студентів.

Розвиток педагогіки вищої школи на стику перелічених вище наук внаслідок процесу диференціації та інтеграції наукового знання веде до запозичення і використання при подальшій трансформації неспецифічних для педагогіки методів цих наук таких, як методів розрахунку та вимірювання, методів моделювання; застосування структурно-логічних, інформаційних граф-схем; створення технічних засобів, на яких можна програвати " дидактичні ситуації тощо.

Предмет і методи педагогіки вищої школи нерозривно пов'язані. Педагогічне дослідження є надзвичайно складним процесом, оскільки має справу з людиною – істотою суто індивідуальною у своєму розвитку, яка зазнає, навіть у період її дослідження, істотних змін.

Питання для самоперевірки

1. Що є предметом педагогіки вищої школи?
2. Дайте характеристику категоріям педагогіки вищої школи.
3. Доведіть, що педагогіка вищої школи має подвійне підпорядкування.
4. Розробіть схему, яка продемонструє зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками.
5. Наведіть приклади використання методів педагогіки вищої школи.

Семінарське заняття №1

Тема: Предмет і категорії педагогіки вищої школи.

Мета: усвідомлення сутності предмета та категорій педагогіки вищої школи; визначення специфіки діяльності закладу вищої освіти; формування аналітичних та комунікативних умінь.

План

1. Основні завдання ЗВО. Типи та структура ЗВО. Рівні та ступені вищої освіти.
2. Предмет педагогіки вищої школи.
3. Місце педагогіки вищої школи в системі педагогічних наук.
4. Характеристика основних категорій педагогіки вищої школи.
5. Зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками.

Наукова робота

На основі вивчення підручників і навчальних посібників з педагогіки здійснити категорійний аналіз основних понять педагогіки вищої школи: виховання, освіта, навчання (визначити ключові слова).

Методика діагностики соціально-психологічних особливостей професійного розвитку педагога вищої школи. Оцінка агресивності педагога (А. Ассингер). Виконати самостійно тест (див. Гуру О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: Навчальний посібник. – Київ, 2005. – С.167-170), проаналізувати результати та визначити шляхи самовдосконалення.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Волкова В. М. Педагогіка. Київ: Вища школа, 2002. 352 с.
3. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ: Вища шк., 1995. 237 с.
4. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
5. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 483 с.
6. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).

7. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
8. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.
9. Фішула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

Тема 2: ОСНОВИ НАУКОВОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ПЛАН

1. Методологія педагогічного дослідження.
2. Принципи педагогічного дослідження.
3. Основні вимоги до проведення педагогічного дослідження.
4. Логіка педагогічного дослідження.
5. Методи наукового педагогічного дослідження.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Різні підходи до класифікації методів педагогічного дослідження.
2. Емпіричні методи дослідження.
3. Теоретичні методи дослідження.
4. Математичні методи дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Волкова В. М. Педагогіка. Київ: Вища школа, 2002. 352 с.
3. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ: Вища шк., 1995. 237 с.
4. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
5. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 483 с.
6. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
7. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
8. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

1. Методологія педагогічного дослідження.

Педагогіка як наука розвивається завдяки педагогічним дослідженням.

Педагогічне дослідження – це процес формування нових педагогічних знань; вид пізнавальної діяльності, спрямований на розкриття об'єктивних закономірностей навчання, виховання і розвитку особистості. У педагогіці здійснюють фундаментальні і прикладні педагогічні дослідження. Фундаментальні дослідження покликані розкрити сутність педагогічних явищ, дати їм наукове

обґрунтування. Прикладні дослідження охоплюють питання, безпосередньо пов'язані з практикою.

У будь-якому науковому дослідженні передусім здобувають факти, на підставі яких потім формулюють теоретичні положення. Найбільш важливими є вихідні теоретичні позиції дослідника, тому що від його світогляду, установок, цілей і завдань дослідження залежить спосіб, за допомогою якого він здобуватиме факти, тлумачитиме їх, робитиме висновки. Не менш важлива проблема сама організація і хід дослідження. Усіма цим питаннями займається галузь спеціальної науки – методологія (наукознавство).

Методологія – це вчення про структуру, логіку організації, принципи побудови, форми, засоби і способи наукового пізнання. Вона вивчає світоглядну концепцію сучасної науки, тобто основні теоретичні положення, що утвердилися в науці, які неодмінно треба знати і філософу, і педагогу, і психологу, і математику.

Під **методологією педагогіки** слід розуміти загальні принципіві вихідні положення, які покладено в основу дослідження будь-якої педагогічної проблеми. У вітчизняній педагогічній науці методологічними вважають провідні ідеї та концепції, що вписуються в систему науково-матеріалістичного світогляду і відповідають об'єктивним тенденціям розвитку сучасної науки в цілому. Тому діалектико-матеріалістична філософія, що розробила єдиний погляд на світ, на всі явища природи, суспільства й особистості, який відбито у законах діалектики, становить фундамент методології вітчизняної педагогіки.

Діалектичний підхід до пізнання явищ педагогічної дійсності полягає у вивченні суперечностей у самій сутності предметів. Без суперечностей немає розвитку. Розрізняють зовнішні і внутрішні суперечності.

Внутрішні педагогічні суперечності – це невідповідність між основними потребами особистості, що включені в освітньо-виховний процес, і наявністю сил, засобів для їх задоволення, невідповідність між її власними цілями, бажаннями і можливостями їх успішної реалізації тощо. **Зовнішні суперечності** відбивають невідповідність внутрішнього світу особистості, яка формується і розвивається, а також набуває своєї характеристики як сукупності всіх суспільних відносин, вимогам її реального життя.

Загальна діалектична схема пізнання будь-яких явищ, у тому числі педагогічних, така:

- дослідник зобов'язаний прагнути пізнати явище, що його цікавить, з різних сторін;
- вивчити особливості його внутрішніх і зовнішніх взаємозв'язків;
- визначити на цій основі зовнішні суперечності, потім досліджувати їхній перехід у внутрішні суперечності;
- виявити динаміку становлення, розвитку, форм прояву їх;
- розкрити сутність і структуру, рівні й етапи розвитку явища;
- визначити чинники й умови, що впливають на перебіг пізнання.

Діалектико-матеріалістична теорія пізнання вирішила важливу проблему співвідношення теорії і практики, емпіричного і теоретичного. З позиції теорії відображення людина пізнає світ за допомогою органів почуттів та її свідомості шляхом відображення явищ довкілля в корі головного мозку. Процес пізнання при цьому ніби розбивається на два етапи:

– це найчастіше саме одержання конкретних, окремих фактів, прикладів, опис певних педагогічних ситуацій, конкретного досвіду роботи закладів освіти, суб'єктів навчально-виховного процесу тощо (**емпіричний рівень**). У цьому окремому, конкретному варто шукати загальне, абстрактне;

– відбувається сходження від конкретного до абстрактного, тобто погляд на факти, явища з уже визначених теоретичних концепцій, (**теоретичний рівень**). На підставі первинних узагальнень будують абстракції вищого порядку (моделі та концептуальні ідеї).

Підняття емпіричного на рівень теоретичного пізнання вимагає від дослідника накопичення великої кількості фактів і їх осмислення, оцінки тощо, за допомогою засобів логічного мислення.

Навчитися науково мислити – це обов'язкове і найскладніше завдання для будь-якого дослідника, оскільки для проведення наукового дослідження необхідні:

– оволодіння наявними науковими поняттями;

– точний опис фактів, явищ і ситуацій із застосуванням загальноприйнятої термінології;

– здібність групувати факти, їх певні ознаки відповідно до загальнонаукових правил;

– аналіз фактів і явищ, вичленування з них загального й одиничного, істотного та другорядного;

– порівняння фактів і явищ, виявлення подібності та розходження, випадкового і закономірного;

– точне визначення понять;

– побудова доказів і спростувань у науковій дискусії з опорою на дані науки та різних досліджень;

– передбачення тенденцій розвитку, можливої зміни явища;

– теоретичний висновок (створення наукової концепції, системи поглядів, абстракцій на основі висновків інших досліджень).

2. Принципи педагогічного дослідження.

Принципи педагогічного дослідження – це головні (вихідні) положення, що визначають і підхід до проблеми, і методику здобуття емпіричних та наукових фактів, і аналіз їх.

Принцип цілісного вивчення педагогічного явища чи процесу. За законами педагогічної науки не можна вивчити ціле, не розчленувавши його на частини. Водночас постановка конкретних проблем виховання і навчання припустима, якщо одночасно буде досліджено місце цього феномену в цілісному процесі формування особистості та висвітлено роль тієї чи іншої складової навчально-виховної роботи в системі навчання й виховання. Цей принцип припускає:

– максимальне використання системного підходу в дослідженні;

– чітке визначення місця досліджуваного педагогічного явища в цілісному навчально-виховному процесі (його специфіка, загальні та часткові функції насамперед).

Принцип комплексного використання методів дослідження під час вивчення проблем педагогіки. Застосування одного-двох методів дослідження здебільшого вірогідною є дуже висока неточність. Тільки комплексний підхід може

дати об'єктивне уявлення про досліджуване педагогічне явище. У зв'язку з цим принцип комплексного підходу до вивчення педагогічних проблем вимагає:

- багатоцільової установки під час вивчення педагогічних явищ, що відбивається у висуненні кількох дослідницьких завдань;
- багаторазової перевірки одного і того самого педагогічного факту за допомогою різних методів дослідження, постійної перевірки й уточнення одержаних даних;
- логічного і психолого-педагогічного аналізу одержаних у дослідженні результатів.

Принцип об'єктивності. Настав час, коли педагогіка не терпить піднесення суб'єктивних поглядів як педагогічних істин, набуваючи якостей науки точної і доказової. Тому наукові думки мають складатися на підставі досліджень висококваліфікованих і всебічно обізнаних фахівців. Найголовнішим засобом подолання суб'єктивізму має стати вимогливий підхід дослідника до здобуття наукових результатів, багаторазова перевірка будь-якого одержаного емпіричного чи наукового факту, висока вимогливість до себе. Найприскіпливішим критиком дослідника має бути він сам: все піддається сумніву, але особливо скрупульозно оцінюються власні ідеї та висновки. Принцип об'єктивності вимагає:

- перевірки кожного факту кількома взаємодоповнюваними та взаємокоригувальними методами вивчення суб'єктів навчально-виховного процесу;
- повторного огляду, уточнення здобутого фактичного матеріалу під час проведення експериментальної чи пошукової роботи;
- фіксація всіх проявів якостей особистості, а не тільки тих, які свідчать про позитивні результати експерименту;
- зіставлення даних свого дослідження з даними інших дослідників, установлення подібності і розходження в характеристиці досліджуваних якостей і явищ;
- постійного самоконтролю дослідника за власними переживаннями, емоціями, симпатіями й антипатіями, що нерідко дуже суб'єктивізує фіксацію наукових фактів.

Принцип єдності вивчення і виховання особистості. Під час розробки методики наукового дослідження найважливіше завдання полягає в тому, щоб перетворити методи вивчення суб'єктів навчально-виховного процесу в методи вдосконалення їх.

Підстави для цього типу досліджень такі: особистість найбільш об'єктивно виявляється в діяльності, але саме в діяльності вона і формується; бесіда використовується і для вивчення, і для виховання учасників навчально-виховного процесу тощо.

Принцип одночасного вивчення колективу й особистості. Одна з поширених помилок молодих дослідників полягає в тому, що особистість вивчають у відриві від колективу, розробляється методика індивідуального вивчення досліджуваного. Водночас сутність особистості найкраще розкривається у взаємовідносинах з довкіллям; зрозуміти особистість, оцінити її можна тільки в процесі вивчення її колективної діяльності. Тому вивчення особистості слід починати з вивчення групи чи колективу, в якому ця особистість формується, живе, діє. Щоб вивчити особистість, треба досліджувати колектив, щоб вивчити колектив, треба досліджувати особистість та її взаємини з довкіллям.

Принцип історизму. Як і в будь-якій науці, принцип історизму в межах педагогічних досліджень є одним із найважливіших. Це зумовлено тим, що обов'язкове завдання вченого – перебудувати визначені раніше дані у галузі свого дослідження ще до початку експерименту. У педагогіці функція принципу історизму розширюється, оскільки якщо звичайно вчений перед своїм дослідженням просто спирається на досягнення попередників, указує, хто і що до нього здобув, то в педагогічних дослідженнях історія науки є одним з обов'язкових способів доказу достовірності одержаних ученим результатів. Те, що знаходить підтвердження в історії педагогіки, завжди сприймається як кращий доказ ідеї вченого. Формула сучасного педагогічного дослідження має бути такою: "З минулого через сьогодні – у майбутнє".

Під час історичного аналізу особливостей розвитку педагогічної ідеї необхідно:

- пояснювати причини, чому той чи інший учений причетний до досліджуваної наукової проблеми, що він здобув нового, у чому саме полягає його особистий внесок;

- розкривати сутність явища з позиції педагогічної спадщини минулого;

- формулювати опорні позиції дослідника, тобто узагальнювати те, що накопичила наука до цього моменту з досліджуваної проблеми.

Принцип поєднання наукової сміливості з найбільшою передбачливістю. У будь-якій науці серед тисячі невдач є одне відкриття. На таку кількість помилок педагогіка не має права: в експерименті беруть участь люди, а тут невдачі та помилки особливо дорого коштують суспільству. Тому потрібна найбільша передбачливість у будь-якому педагогічному дослідженні. Але водночас не можна всього боятися, треба виявляти максимальну наукову сміливість, якщо ми справді хочемо розвивати педагогічну науку. Для цього необхідно:

- замінити новою методикою чи педагогічною технологією застарілу, бо це кращий спосіб не вдаватися до загальновідомих висновків;

- шукати власне пояснення відомих явищ і лише потім погоджувати його з думками інших авторитетних учених, інакше дослідник попадає під вплив чужих ідей і нічого нового не побачить;

- періодично проводити "діагностичні зрізи" під час експериментальної роботи, тобто перевіряти, як і які якості формуються у досліджуваних у процесі експерименту, хто і які зміни має внести в роботу, щоб підсилити позитивні й нейтралізувати негативні впливи експерименту;

- мати сміливість відмовитися від експерименту, якщо він не досить позитивно чи негативно впливає на розвиток досліджуваних, і вживати конкретні заходи для того, щоб усунути допущені помилки, виправити педагогічний брак.

Принцип глибинного розгляду досліджуваної проблеми. На поверхні науки все давно "прибрано", описано, відомо; нове можна відшукати тільки за умови занурення в діалектику досліджуваного явища. Іти всередину досліджуваних явищ – це насамперед вивчати складні взаємозв'язки і відносини, досліджувати сутність і закономірності педагогічної діяльності. У цьому аспекті вивчати явища треба "шарами":

- спочатку те, що лежить на поверхні й очевидно для всіх;

- потім те, що приховано від поглядів, але виявляється очевидно у вчинках, діях, словах;

- нарешті, треба аналізувати те, що приховано від усіх, крім вас.

Принцип педагогічної ефективності. Означений принцип орієнтує дослідника не на будь-яку, а саме на позитивну кінцеву мету. З безліч проблем треба вибрати найбільш актуальні для сучасної педагогічної практики, а не тільки ті, які захоплюють дослідника і дають йому змогу розкрити свої здібності.

У ході дослідження водночас із виявленням сутності явища необхідно перевіряти ефективність використовуваних методів навчання і виховання, застосовувати нові методи та прийоми роботи, порівнюючи їх зі старими, поліпшувати їх. Нарешті, у висновках педагогічного дослідження доцільно давати практичні, методичні рекомендації з підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Це підсилює практичну значущість і ефективність педагогічних досліджень.

Суттєво, що всі названі вище принципи науково-педагогічного дослідження виявляються одночасно, у взаємозв'язку один з одним, і дуже конкретно пов'язані з особистістю самого дослідника. При цьому принципи висувають певні вимоги до діяльності дослідника під час проведення ним педагогічного дослідження.

3. Основні вимоги до проведення педагогічного дослідження.

Загальні вимоги. Майбутнє суспільства визначає майбутнє особистості, тоді як формується вона сьогодні за наявних умов. Цю діалектичну суперечність і має вирішувати педагогіка як соціальна наука. Звідси виникає **важлива вимога до наукових педагогічних досліджень**: необхідно вміти передбачити соціальний розвиток, на цій основі розробити теорію і практику виховання й навчання, підпорядкувати їх цілі та завдання актуальному сьогоденню і майбутньому.

Основною функцією педагогіки як науки – **шукати нові шляхи для сучасної практики виховання, навчання й освіти.** Тому найкращі педагогічні дослідження сприяють удосконаленню педагогічної практики. Звичайно, наука не може відмовитися від "коментування практики", тобто педагогіка має пояснювати й узагальнювати передовий педагогічний досвід, максимально оберігаючи педагогічних працівників від помилок, нераціональних витрат сил і часу.

Кардинальна проблема сучасних педагогічних досліджень полягає в **здобутті точних, науково достовірних даних.** Цьому сприяє використання дослідником комплексу теоретичних, емпіричних та статистичних методів дослідження. Результати дослідження необхідно всебічно аргументувати з погляду науки і практики, логіки, психології, філософії тощо.

Специфічні вимоги до педагогічного дослідження.

1. Педагогічне дослідження завжди потребує особливої уваги, оскільки масивом дослідження завжди є люди.

2. Треба прагнути до максимальної практичної користі під час вивчення найскладнішого іноді суто теоретичного питання. Поки що частина педагогічних працівників зазнає труднощів, застосовуючи теорію на практиці, часом не бачить практичної користі від теоретичних досліджень. Це створює певне взаємне непорозуміння дослідників і практиків. У такій обстановці проводити дослідну роботу стає важко. Учений зобов'язаний не тільки розробити теорію, а й вказати на способи її впровадження в практику.

3. Педагогічне дослідження – це спільна творчість дослідника і всіх учасників експерименту, що передбачає довіру та взаємодопомогу між ними. Усім має бути цікаво та корисно.

4. Логіка педагогічного дослідження.

Під **логікою** педагогічного дослідження розуміють послідовність і взаємозв'язок складових елементів дослідної роботи. Таким складовими елементами дослідження є:

1. Науково-дослідну роботу завжди починають з вибору об'єктного простору дослідження. Вибір об'єктного простору визначається такими об'єктивними факторами, як актуальність, новизна і перспективність, а також суб'єктивними чинниками: освітою, життєвим досвідом, нахилами, інтересами, здібностями, складом розуму дослідника, характером його професійної діяльності тощо. Вибір об'єктного простору зумовлює визначення дослідної проблеми і теми дослідження. При цьому тема має містити проблему. **Проблема** – це складне теоретичне чи практичне питання, що потребує спеціального вивчення і позитивного розв'язання, тобто це те, що не відомо в науці.

2. Суперечності, що містяться в проблемі, мають прямо або побічно набути своє відображення у формулюванні теми дослідження. **Тема дослідження**, у свою чергу, має одноразово фіксувати як певний етап уточнення, так і локалізацію (обмеження рамок) проблеми. Під час вибору теми дослідження доцільно використовувати алгоритм розумової діяльності як відповіді на такі запитання:

- в якій із галузей педагогічної науки найбільший пізнавальний інтерес (історія педагогіки, дидактика, школознавство, теорія і методика виховної роботи тощо);
- який аспект педагогічної дійсності можна краще дослідити (педагогічну працю вчителя, навчально-пізнавальну діяльність учнів, виховну роботу школи тощо);
- що найбільш цікавить у педагогічному процесі (структура і сутність його компонентів чи зв'язки між ними);
- що можна найкраще зрозуміти та дослідити (діяльність та поведінку педагогічних працівників чи вихованців);
- який вік респондентів підлягає дослідженню;
- які завдання можна реально вирішити.

3. **Об'єкт дослідження** – це процес або явище педагогічної дійсності, що протистоїть дослідникові як суб'єкту в його пізнавальній діяльності. Об'єкт дослідження завжди є чимось реально існуючим.

4. **Предмет дослідження** – це частина об'єкта, тобто те, що безпосередньо та ґрунтовно вивчається з певною метою. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться як загальне і часткове.

5. **Мета дослідження** – це ідеальне, мислене передбачення кінцевого результату науково-дослідної роботи, тобто те, для чого вивчається предмет дослідження. Виокремлюють основну прогалину в теорії питання, дослідження якого і стає метою дослідної роботи.

6. **Завдання дослідження** – це те, що необхідно виконати за допомогою засобів теоретичного чи емпіричного мислення (порівняння, класифікація, конкретизація). Завдання конкретизують мету з урахуванням предмета, особливостей досліджуваної проблеми. Єдиного стандарту у формулюванні завдань педагогічного дослідження бути не може, але найчастіше виділяють три-чотири завдання дослідження.

7. **Вихідна концепція дослідження** – це сукупність теоретичних положень, якими керується дослідник протягом науково-експериментальної роботи. Опорні позиції дослідника – результат глибокого аналізу стану педагогічної науки,

вичленування в науковій літературі найбільш важливих загальних ідей, положень і рекомендацій.

8. **Наукова гіпотеза** – це теоретично обґрунтоване припущення стосовно результату вирішення означеної проблеми, націлене на пояснення будь-яких явищ. Гіпотеза – це своєрідне мислене дослідження, здійснюване дослідником перед початком самого дослідження.

9. Після розробки програми експериментально-дослідної роботи намічають адекватні завданням кожного дослідницького кроку методи та процедури, що становлять специфічні інструменти здобуття істини. Під **методами** розуміють шляхи досягнення мети чи способи розв'язання завдань наукового дослідження. **Методика дослідження** – сукупність методів, прийомів і способів, за допомогою яких буде вирішено завдання дослідження, перевірено наукову гіпотезу, здобуто достовірні наукові факти.

10. **Розробка наукової концепції**, тобто виділення істотного, головного в одержаних результатах дослідження, формулювання висновків, ідей, усього, що називають педагогічною теорією.

11. **Упровадження в практику результатів дослідження** – важливий елемент на заключному етапі роботи. Тут розробляють конкретні методичні рекомендації, створюють навчальні чи методичні посібники, пропагують їх, чим забезпечується масове застосування педагогічних ідей дослідника.

5. Методи наукового педагогічного дослідження.

Система методів науково-педагогічного дослідження складається з власне педагогічних, традиційних, а також методів, запозичених педагогікою з інших наук. Метод наукового педагогічного пізнання є способом здобуття, виявлення достовірних, переконливих фактів про реальну педагогічну дійсність, знань про наявні між її явищами зв'язками і залежностями, про закономірні тенденції їх розвитку, узагальнення здобутих знань і їхньої оцінки.

Різноманітні методи педагогічного дослідження можна поділити на *три основні групи*: методи емпіричного дослідження, методи теоретичного дослідження і методи математичної статистики.

До групи методів **емпіричного дослідження** належать такі: спостереження, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), тестування, рейтинг, експертна оцінка, вивчення продуктів діяльності досліджуваних (письмових, графічних, творчих і контрольних робіт), вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, педагогічний експеримент.

Теоретичні методи необхідні для визначення проблеми наукового педагогічного дослідження, формулювання гіпотез і оцінки зібраних фактів. До них належать: метод вивчення наукової літератури, метод вивчення нормативних та інструктивно-методичних документів, метод аналізу шкільної (вузівської), вчительської й учнівської документації, історико-генетичний метод, метод моделювання, аналіз, синтез, класифікація, абстрагування, порівняння, узагальнення та ін.

Математичні та статистичні методи в педагогічці застосовуються для обробки даних, одержаних методами опитування й експерименту, а також для встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами. Ці методи допомагають оцінити результати експерименту, підвищують надійність висновків, дають підстави

для теоретичних узагальнень. Найбільш поширеними з математичних методів, застосовуваних у педагогіці, є реєстрування, ранжування, шкалування.

На сьогодні у педагогічних дослідженнях здебільшого застосовують комплексні методики, що вимагають участі вчених різних спеціальностей. Комплексність додає науково-педагогічним дослідженням колективний характер і забезпечує можливість одержання переконливих результатів. Дослідно-експериментальні дослідження вимагають широкого залучення в дослідницький процес передових учителів та педагогів-новаторів. Тому такі дослідження виконують як індивідуально, так і колективно.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність поняття "методологія педагогічного дослідження".
2. Дайте характеристику принципам педагогічного дослідження.
3. Доведіть необхідність дотримання основних вимог до проведення педагогічного дослідження.
4. Розробіть схему методів наукового педагогічного дослідження.
5. Продемонструйте на прикладі вашої дипломної роботи логіку педагогічного дослідження.

Семінарське заняття №2

Тема: Методика педагогічних досліджень.

Мета: усвідомлення сутності та логіки проведення педагогічних досліджень; визначення специфіки методів наукового педагогічного дослідження; формування аналітичних та комунікативних умінь.

План

1. Методологія педагогічного дослідження.
2. Принципи педагогічного дослідження.
3. Основні вимоги до проведення педагогічного дослідження.
4. Логіка педагогічного дослідження.
5. Різні підходи до класифікації методів дослідження.
6. Характеристика методів дослідження: емпіричних, теоретичних, математичних.
7. Значення науково-дослідної діяльності студентів.

Наукова робота

Підготувати приклади зі своєї магістерської роботи щодо використання емпіричних, теоретичних та математичних методів дослідження.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
2. Волкова В. М. Педагогіка. Київ: Вища школа, 2002. 352 с.
3. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Педагогіка: теорія та історія. Київ: Вища шк., 1995. 237 с.
4. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.

5. Дубасенюк О. А. Практикум з педагогіки. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 483 с.
6. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
7. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
8. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

Практичне заняття №1

Тема: Педагогічні дослідження студентів.

Мета: усвідомлення специфіки курсових та дипломних робіт, вимог до їх написання в ХГПА; формування дослідницьких умінь щодо розробки змісту та наукового апарату курсових і дипломних робіт.

План

1. Порівняльний аналіз вимог до написання та захисту курсових і дипломних робіт в ХГПА.
2. Розробка змісту і наукового апарату курсових робіт для початкового та бакалаврського рівнів вищої освіти (групова робота).
3. Розробка змісту та наукового апарату дипломних робіт на бакалаврському рівні вищої освіти (індивідуальна робота).

Інструктаж

1. Перше питання виконати письмово у вигляді таблиці.
2. Вивчити специфіку розробки змісту і наукового апарату курсової і дипломної роботи на кожному рівні вищої освіти.

Література

1. Дарманський М. М., Калинюк В. П., Телячий Ю. В. Дипломна робота в системі ступеневої підготовки педагогів. – Хмельницький, 2001. 46 с.
2. Шквир О. Л. Опорно-інструктивні матеріали до написання та захисту курсових і дипломних робіт: методичні реком. Хмельницький: ХГПА, 2015. 40 с.

Тема 3: ДИДАКТИКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

ПЛАН

1. Дидактика як галузь педагогіки вищої школи.
2. Мета, завдання і зміст вищої освіти в Україні.
3. Навчальний план, навчальна програма і підручники вищої школи.
4. Принципи навчання у закладі вищої освіти.
5. Методи організації навчального процесу у вищій школі.
6. Організаційні форми роботи у закладах вищої освіти.
7. Комплексні форми організації навчання.
8. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів.

9. Основи педагогічного контролю у вищих навчальних закладах та основні форми його здійснення.

10. Педагогічна і виробнича практика студентів.

11. Самостійна робота студентів.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Характеристика методів навчання.

2. Порівняльна характеристика видів навчальних занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.

2. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).

3. Закон України "Про освіту": прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.05.2018).

4. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА, 2008. 136 с.

5. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.

6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.

7. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B5IEIqZ057wxZnk5NnBMeGRYSnM/view>. (дата звернення: 26.06.2018).

8. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

9. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

10. Шквир О. Л. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 500 с.

1. Дидактика як галузь педагогіки вищої школи.

Термін "дидактика" запровадив у науковий обіг німецький педагог Вольфганг Ратке, який назвав свій курс лекцій "Короткий звіт із дидактики...". У такому самому значенні вжив його і чеський педагог Ян-Амос Коменський, який опублікував у 1637 р. працю "Велика дидактика".

Дидактика вищої школи – галузь педагогіки вищої школи, яка розробляє теорію освіти і навчання у закладах вищої освіти, а також виховання у процесі навчання.

До основних понять дидактики відносяться "навчання", "викладання", "зміст освіти", "принципи навчання", "форми", "методи навчання" та ін.

Сучасна дидактика вищої школи спрямована на забезпечення ефективної підготовки майбутніх фахівців. Цьому мають сприяти такі **методологічні підходи** (В. Лозова):

- особистісний, який полягає у визнанні особистості як носія культури, інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу;
- діяльнісний, спрямований на організацію діяльності суб'єкта, яка б забезпечувала його активність у пізнанні, праці, спілкуванні, саморозвитку;
- системний, який орієнтує на визначення навчання як цілеспрямовану творчу діяльність його суб'єктів, мета, завдання, зміст, форми і методи якої взаємопов'язані;
- гуманістичний, який передбачає духовно-особистісну спрямованість кожного навчального предмета, формування стосунків між студентами, викладачами й студентами на основі поваги, довіри, чуйності, доброзичливості, уваги, співчуття, віри у можливість людини;
- ресурсний, що зосереджений на питаннях організації навчання, орієнтованого на виявлення і розвиток потенційних можливостей кожного студента;
- синергетичний, який полягає в здійсненні самореалізації і саморозвитку особистості на основі постійної взаємодії із навколишнім середовищем, яке сприяє формуванню нових якостей особистості;
- аксіологічний, який забезпечує вивчення явищ з метою виявлення їх можливостей задовольняти потреби людини, розв'язувати завдання гуманізації суспільства, в якому людина є найвищою цінністю;
- компетентнісний, що передбачає аксіологічні, мотиваційні, рефлексивні, когнітивні, операційно-технологічні та інші результати навчання, які відображають розширення не тільки знань, умінь і навичок, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення до дійсності.

Найважливішими **завданнями дидактики вищої школи** є:

- розкриття педагогічних закономірностей, що діють у межах освіти і навчання, і використання їх з метою вдосконалення навчального процесу у вищій школі;
- розроблення теорії вищої школи;
- конструювання освітніх технологій;
- удосконалення змісту підготовки фахівців різних профілів.

2. Мета, завдання та зміст вищої освіти в Україні.

Вища освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень певної загальної середньої освіти;

Вища освіта спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, формування інтелектуального потенціалу нації на всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Вона здобувається на основі повної загальної середньої освіти.

Згідно з Законом України "Про освіту" **метою вищої освіти** є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань

Вища освіта в Україні ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами.

Заклад вищої освіти у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами Міністерства освіти і науки України.

Національна доктрина розвитку освіти України серед **пріоритетних завдань** удосконалення вищої освіти вказує на необхідність "забезпечення високої якості вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання, піднесення вищої освіти України на рівень досягнень розвинутих країн світу та її інтеграція в міжнародне науково-освітнє співавторство".

Зміст освіти – це науково-обґрунтована система дидактично та методично оформленого навчального матеріалу для різних рівнів вищої освіти. Зміст освіти включає нормативний та вибірковий компоненти.

Зміст освіти визначається освітньою (освітньо-професійною чи освітньо-науковою) або науковою програмами підготовки. Здобуття вищої освіти на початковому, першому та другому рівнях вищої освіти передбачає успішне виконання особою освітньо-професійної програми (ступінь магістра може здобуватися також за освітньо-науковою програмою).

Освітньо-професійна програма – це перелік нормативних навчальних дисциплін із зазначенням загального обсягу часу, відведеного для їх вивчення та форм підсумкового контролю з кожної навчальної дисципліни.

3. Навчальний план, навчальна програма і підручник вищої школи.

На основі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми ЗВО розробляють навчальний план і навчальні програми дисциплін, які є нормативними документами закладу вищої освіти.

На підставі освітньої програми за кожною спеціальністю ЗВО розробляє **навчальний план**, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін (нормативних та вибіркових) у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю. У навчальному плані відображено також обсяг часу, передбаченого на самостійну роботу Навчальний план для кожного рівня вищої освіти та спеціальності затверджується вченою радою ЗВО.

Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається робочий навчальний план, що затверджується ректором ЗВО.

Робочий навчальний план (план на поточний навчальний рік) формується на підставі навчального плану на наступний навчальний рік з урахуванням замовлень студентів щодо вибіркових навчальних дисциплін.

Основна мета, завдання, зміст навчальної дисципліни, вимоги до знань, умінь і компетенцій студентів визначаються навчальною програмою дисципліни.

Навчальна програма дисципліни – документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньої програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів. Структурними компонентами навчальної програми є пояснювальна записка, тематичний виклад змісту навчальної дисципліни і список літератури. Розробляється вона на 5 років і затверджується вченою радою ЗВО.

Місце і значення навчальної дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки фахівців зазначаються у **робочій навчальній програмі дисципліни**, що розробляється відповідно до Типового положення ЗВО про робочу навчальну програму та інших навчально-методичних документів ЗВО і містить структуру і зміст дисципліни, послідовність, обсяги та організаційні форми її вивчення, визначає форми та засоби проміжного й підсумкового контролю, критерії оцінювання якості знань студентів. Вона розробляється на 1 рік і затверджується вченою радою ЗВО.

Зміст освіти, що визначається навчальними програмами, конкретизується в підручниках, навчальних посібниках та методичних вказівках.

Підручник – книга, яка містить основи знань з певної навчальної дисципліни, викладені на рівні сучасних досягнень науки згідно з цілями навчання, визначеними програмою і вимогами дидактики.

Підручник має забезпечити науковість матеріалу, точність, доступність його викладу, чіткість формулювань, правил, законів, ідей, правильний розподіл навчального матеріалу за розділами і параграфами. Основний матеріал повинен бути проілюстрований малюнками, схемами, діаграмами.

Складовими підручника є два компоненти: текстовий, який містить основний, додатковий і пояснювальний тексти, і поза текстовий, до якого належать: апарат організації засвоєння (запитання, завдання); інструктивні матеріали (пам'ятки, зразки розв'язання задач і прикладів); ілюстративний матеріал (фотографії, малюнки, плани, карти тощо); апарат орієнтування (вступ, зміст, бібліографія).

Зміст навчального матеріалу в підручнику може формуватися за генетичним (в історичній послідовності), логічним (відповідно до сучасної логічної структури конкретної науки), психологічним (з урахуванням пізнавальних можливостей студентів) принципами.

Окрім основного тексту підручник містить додаткові тексти, які покликані розширити, поглибити знання студентів з важливих компонентів змісту навчального матеріалу (документи, історичні довідки тощо).

Останнім часом широкого застосування в навчальному процесі набули електронні підручники. За характером взаємодії студента і комп'ютера виокремлюють підручники: інформаційні (виклад у класичному навчальному вигляді); "запитання – відповідь"; інформаційно-контролюючі (чергування навчального матеріалу і перевірочних запитань); зі зворотним інформаційним зв'язком (інтерактивний підручник, що передбачає постійне оцінювання знань студента і рекомендації щодо подальшого "руху" матеріалами підручника); з пороговими рівнями контролю (перехід до наступної частини матеріалу тільки після опрацювання контрольних запитань).

У навчальному процесі широко використовуються навчальні посібники – навчальні видання, що доповнюють або частково підручник, а також методичні

вказівки – роз'яснення з певної теми, розділу або питань навчальної дисципліни, виду практичної діяльності.

4. Принципи навчання у закладі вищої освіти.

Принцип – основа, на яку треба спиратися і якою необхідно керуватися. Принцип – це система вимог і положень. **Принципи навчання** – вихідні положення, які визначаються цілями та завданнями навчання і, у свою чергу, визначають форми і методи навчання. Принципи визначаються закономірностями. До основних *закономірностей* можна віднести такі: чим педагогічно доцільніше побудований навчально-виховний процес у ЗВО, тим сильнішим є його вплив на особистість майбутнього спеціаліста; чим повніше враховуються мотиви, внутрішні прагнення студентів, тим ефективнішим є навчально-виховний процес; чим повніше впливає навчально-виховний процес на всі сфери (вербальної, сенсорної та ін.) особистості студента, тим швидше відбувається його розвиток і виховання.

Оскільки дидактичні принципи взаємопов'язані, взаємозалежні і взаємозумовлені, можна стверджувати, що вони утворюють певну систему вихідних дидактичних вимог, які забезпечують ефективність навчання.

Деякі дослідники робили спробу трансформувати принципи дидактики вищої школи з принципів дидактики середньої школи. Так у підручнику С.С.Вітвицької зазначені такі принципи навчання, як науковості, систематичності, зв'язку з життям та практикою, свідомості та активності навчання, доступності, міцності знань, гуманізації, наочності, індивідуалізації та диференціації та ін. Однак під час визначення системи принципів навчання у вищій школі необхідно враховувати також певні особливості навчального процесу цієї групи навчальних закладів, а саме:

1. У вищій школі вивчаються не основи наук, а саму науку в розвитку, що стимулює зближення самостійної роботи студентів з науково-дослідною роботою викладачів.

2. У діяльності викладача вищої школи спостерігається єдність наукового та навчального (більшою мірою, ніж у вчителя середньої школи).

3. У вищій школі значнішою (порівняно із середньою школою) є професіоналізація, пов'язана з майбутнім фахом, під час викладання майже всіх наук.

Виходячи з названих особливостей, як зазначається в навчальному посібнику за редакцією З. Н. Курлянд, у різні періоди дослідники дидактики вищої школи висували на перший план такі принципи:

– забезпечення єдності в науковій та навчальній діяльності студентів (І. Кобиляцький);

– професійної спрямованості (А. Барабанщиков);

– професійної мобільності (Ю. Кисильов, Б. Лисицин та ін.);

– проблемності (Т. Кудрявцев);

– емоційності та мажорності всього процесу навчання (Р. Нізамов, Ф. Науменко);

– урахування вікових, соціально-етичних та індивідуальних особливостей студентів (І. Кобиляцький, Л. Кандибович та ін.).

Останнім часом було висунуто ідею про групу *нових принципів навчання*:

– орієнтованості вищої освіти на розвиток особистості майбутнього спеціаліста;

- забезпеченості безперервної освіти:
- інформатизації, технічної та технологічної забезпеченості освітнього процесу;
- відповідності змісту вищої освіти сучасним та прогнозованим тенденціям розвитку науки (техніки) і виробництва (технологій);
- оптимального співвідношення загальних, групових та індивідуальних форм організації навчального процесу у вищому навчальному закладі;
- відповідності результатів підготовки спеціалістів вимогам, що висуваються конкретною сферою їхньої професійної діяльності, забезпечення їх конкурентоспроможності.

5. Методи організації навчального процесу у вищій школі.

Методи – це спосіб досягнення мети. **Методи навчання** – це способи взаємопов'язаної діяльності викладача і студента, спрямованої на вирішення завдань навчання, виховання і розвитку.

І. Огородніков підкреслював, що головною особливістю методів навчання у вищому навчальному закладі є те, що вони набагато більше, ніж шкільні, зближені з методами самої науки.

Особливістю деяких методів навчання у вищій школі є певна бінарність, тобто тотожність окремим формам організації навчального процесу. Так, лекція – це метод навчання і водночас форма організації навчання.

Найпоширенішою класифікацією методів навчання у вищій школі є класифікація Ю. Бабанського, який методи навчання поділив на три групи:

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.
2. Методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.
3. Методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності.

До першої групи належать такі підгрупи методів:

- методи навчання за джерелом знань: словесні (лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж), наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація); практичні (вправи, лабораторні роботи, практичні роботи, графічні роботи, експеримент, виробнича (педагогічна) практика;

- методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності (інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, пошуковий (дослідний));

- методи навчання за логікою передачі інформації (індуктивний, дедуктивний);
- методи навчання за ступенем керування навчальною діяльністю (під керівництвом викладача, самостійна робота студентів (з книгою, курсова, дипломна робота, виконання трудових завдань).

До другої групи належать такі підгрупи методів:

- методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (ділові та рольові ігри, дискусії і диспути, студентські наукові конференції, створення ситуації емоційно-моральних переживань, створення ситуації пізнавальної новизни та зацікавленості);

- методи стимулювання обов'язку і відповідальності.

До третьої групи належать такі методи:

- методи усного контролю (індивідуальне опитування, фронтальне опитування, усні заліки, колоквиуми, іспити та ін.);
- методи письмового контролю (контрольні письмові роботи, письмові заліки, письмові іспити, програмовані письмові роботи та ін.);
- методи лабораторно-практичного контролю (контрольні лабораторні роботи, контроль за допомогою комп'ютера та ін.);
- методи самоконтролю (самостійний пошук помилок, уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз та ін.)

Практика свідчить, що всі методи взаємопов'язані та взаємозумовлені. Уміння застосовувати ті чи інші методи на практиці визначаються індивідуальним стилем діяльності викладача вищої школи, рівнем його науково-методичної підготовки, педагогічної майстерності тощо.

6. Організаційні форми роботи у закладах вищої освіти.

Зміст освіти реалізується у різни формах навчання. **Педагогічна форма** – це усталена завершена організація педагогічного процесу в єдності всіх його компонентів. У дидактиці – це спосіб організації навчання. Кожна з організаційних форм навчання характеризується своєю структурою, принципами упорядкованості її елементів.

Різноманітні форми навчання у вищій школі відрізняються від шкільних. В основі класифікації організаційних форм навчання можуть бути такі чинники:

1. Кількість тих, хто навчається: індивідуальні, групові, колективні, фронтальні форми навчання.

2. Місце навчання: у вищому навчальному закладі (лекція, семінар, практичне заняття тощо) та за його межами (екскурсія, виробнича педагогічна практика, переддипломна практика тощо).

3. Час навчання: очна, заочна, вечірня форми навчання, екстернат. Екстернат – особлива форма навчання осіб, які мають відповідний освітній (кваліфікаційний) рівень і намагаються здобути вищий рівень освіти або кваліфікації, самостійно вивчаючи навчальні дисципліни. Вони складають у вищому навчальному закладі заліки, іспити, проходять інші форми підсумкового контролю, передбачені навчальним планом, у присутності комісії, що складається з трьох членів відповідної кафедри.

4. Залежно від тривалості навчальних занять: аудиторні (лекції, практикуми тощо) та позааудиторні (конференції, консультації, заліки, іспити, наукові гуртки тощо).

Освітній процес в ЗВО здійснюється за такими формами:

- навчальні заняття;
- самостійна робота;
- практична підготовка;
- контрольні заходи.

Основними **видами навчальних занять** у закладах вищої освіти є лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація.

Головна дидактична мета **лекції** – це формування орієнтовної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу. Вона включає три основні етапи: вступна частина, викладення, висновки. Відповідно до З. Н. Курлянд виділяють такі види лекцій, як вступні, основні, підсумкові. У заочній та вечірній

формах навчання визначають ще лекції настановчі, оглядові, епізодичні. Згідно з С. С. Вітвицькою існують ще такі види лекцій, як лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекція з розбором конкретних ситуацій, лекція-консультація, проблемна лекція.

Оцінювання ефективності проведення лекції може здійснюватися за такими критеріями: зміст лекції, методика читання лекції, керівництво роботою студентів, особистість лектора, результати лекції.

Метою **семінарських занять** є сприяння поглибленому засвоєнню студентами найбільш складних питань навчального курсу, спонукання студентів до колективного творчого обговорення, оволодіння науковими методами аналізу явищ і проблем, активізування до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування навичок самоосвіти. Є такі види семінарських занять, як семінари-дискусії, семінари-практикуми. Під час оцінювання якості семінарського заняття, а також у ході підготовки до нього доцільно використовувати такі критерії: цілеспрямованість, планування, організація семінару, стиль проведення семінару, ставлення викладача до студентів, ставлення студентів до викладача, управління групою, коментарі та висновки викладача, записи студентів.

Практичні заняття призначені для відпрацювання практичних дій. Вони розвивають наукове мислення та мову студентів, дають змогу перевірити їх знання, є важливим засобом достатньо оперативного зворотного зв'язку.

Лабораторне заняття – це форма організації навчального заняття, коли студент під керівництвом викладача особисто проводить експеримент чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень певної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Індивідуальне заняття проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їхньої підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей.

Консультація – проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання, для пояснення певних теоретичних положень або аспектів та їх практичного застосування.

7. Комплексні форми організації навчання.

Розгляд змісту навчання як цілісної структури диктує необхідність комплексної організації навчального процесу, органічної єдності різних форм навчання, взаємозв'язку лекційних, семінарських і практичних занять, поєднання навчальних занять та педагогічної практики.

Традиційно використовують такі форми навчання в комплексі, як **лекційні, семінарські і лабораторно-практичні заняття та педагогічна практика**. У такому разі складається циклова система вивчення педагогіки в процесі лекційних, семінарських і лабораторно-практичних занять, а також навчальних занять та педагогічної практики. За такої організації вивчення педагогіки теорія випереджає і надалі супроводжує практичну роботу студентів, вивчення кожної проблеми здійснюється комплексно, шляхом використання різних форм організації навчального процесу.

Слід зазначити, що найбільш ефективними формами організації навчання є **аудиторна і науково-дослідна** (курсове і дипломне проектування). Їх слід теж

використовувати в комплексі. Так для залучення студентів до науково-дослідної роботи можна використовувати такі педагогічні завдання:

- з добору педагогічної літератури за певною темою, складання анотацій окремих першоджерел, їх реферування;
- з узагальнення і систематизації знань, набутих з різних джерел;
- з добору методики і методів діагностики досліджуваного вміння, психологічного стану особистості;
- спрямованості на встановлення міжпредметних зв'язків (наприклад, розглянути характеристику якогось поняття або категорії, що дається у філософії, соціології, психології, педагогіці);
- визначення рівнів розвитку педагогічної спостережливості, уяви, мислення;
- вивчення і діагностика якостей особистості;
- діагностики потреби у спілкуванні, здатності до самоуправління в спілкуванні.

Результати виконання таких завдань оформляють у вигляді наукових рефератів, доповідей, повідомлень з педагогічних проблем, конспектів лекцій, рецензій, звітів тощо.

Підготовка до виконання дослідної роботи здійснюється у процесі лекційних, семінарських, лабораторно-практичних занять. Складність змісту та методів науково-дослідної роботи студентів залежить від етапу навчання.

На першому курсі студенти опановують уміння аналізувати і конспектувати першоджерела, виділяти головне й другорядне в навчальному тексті, систематизувати навчальний матеріал.

На другому курсі вони вчаться пояснювати і доводити причинно-наслідкові зв'язки явищ, порівнювати, узагальнювати, оцінювати педагогічні явища й факти.

На третьому курсі майбутні вчителі засвоюють уміння рецензувати і реферувати, складати анотації, доповіді, виступи, мають добре орієнтуватися в довідковій і науковій літературі.

На четвертому-п'ятому курсах самостійна робота над темою дипломної роботи потребує від студентів умінь практичної діяльності (експериментування, спостереження, моделювання, аналогія тощо).

8. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Активність визначає ступінь входження студента в предмет його діяльності: готовність виконувати навчальні завдання, намагання виконувати діяльність самостійно, свідоме виконання завдань, систематичність учіння, намагання підвищити свій освітній рівень тощо.

П. Лузан розглядає навчально-пізнавальну активність як складне, багаторівневе утворення особистості, яке характеризується психічним станом суб'єкта у пізнанні і виявляється у його ставленні до навчально-пізнавальної діяльності. Дослідник виокремлює такі рівні розвитку навчально-пізнавальної активності:

- репродуктивний: усвідомлене заучування теорії та відтворення зразка розумової чи практичної дії під керівництвом викладача;
- репродуктивно-продуктивний (перехідний): перехід від дій за зразком до пошуку нових способів діяльності, від виконання послідовних навчальних дій до розв'язування проблемних завдань за допомогою ззовні;

- продуктивний: студент самостійно застосовує відомі знання в інших умовах, демонструє самостійний пошук способів дій в умовах проблемних ситуацій;
- творчий: вищий рівень розвитку активності, який характеризується жадобу до знань, готовністю до самостійного створення нового. При цьому генеруються оригінальні ідеї, способи розв'язання самостійно поставлених завдань, проблем, з'являються винаходи, відкриття.

Одним із важливих складників мети формування фахівця є розвиток його особистісних якостей, і, насамперед, такої властивості, як пізнавальна самостійність. Відомо, що в основі формування пізнавальної самостійності особистості лежить її активність. Водночас, активність, що є умовою пізнання, сама формується в процесі пізнавальної діяльності, поступово перетворюючись у стійке прагнення до пізнання, тобто, стає рисою особистості, що має вплив на якість навчально-пізнавальної діяльності. Щоб спонукати студента до активності у процесі навчально-пізнавальної діяльності, необхідно інноваційно організувати ситуації інтелектуальної активності творчого спрямування, у яких на передній план виступає активізація знань і способів діяльності.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності трактується як цілеспрямована діяльність викладача, спрямована на розроблення і використання такого змісту, форм, методів, прийомів і засобів навчання, які сприяють підвищенню пізнавального інтересу, активності, творчої самостійності студентів у засвоєнні знань, формуванні навичок і вмінь застосовувати їх на практиці.

Активізація навчання передбачає перехід від монологічної форми викладу матеріалу до діалогу. Особливу роль у цьому процесі діалогу набувають коректно поставлені запитання, які за дидактичними цілями Л. Нічуговська класифікує таким чином:

- концептуальні питання, які виносяться на розгляд та активізують розуміння поставлених задач. При цьому можна використовувати як загальні питання, так і специфічні, які мають спільну мету – представити досліджуваній об'єкт (ситуацію, задачу) у несподіваному для студентів ракурсі;

- питання, які допоможуть знайти закономірне, загальне, повторюване, інваріантне, типове, тобто, сприяють виявленню схожості та відмінності ступеня специфічності заданої проблеми, адже складно аналізувати те, чого немає з чим порівняти. Мета подібних питань полягає в тому, щоб, використавши метод аналогій, визначити тип проблеми та сформулювати множину альтернативних напрямів аналізу;

- питання, що стимулюють мислення. Їх мета полягає в тому, щоб спонукати студентів до процесу мислення, до подолання обмежених поглядів на існуючі стереотипи, спонукати до усвідомлення необхідності розвитку навичок аналізу, які забезпечують певну швидкість виконання дій та сприяють переносу вироблених навичок і умінь у нову проблемну ситуацію, ефективно функціонуючи у новому матеріалі.

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності – це сукупність способів і прийомів психолого-педагогічного впливу на студентів, спрямованих на розвиток у них творчого самостійного мислення, активізацію пізнавальної діяльності, формування творчих навичок і вмінь нестандартного розв'язання певних професійних проблем, удосконалення навичок професійного спілкування (табл. 1).

Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів

№ з/п	Форми навчальної діяльності	Методи активізації
1.	Лекція	<ul style="list-style-type: none"> - створення проблемних ситуацій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю; - свідоме конспектування, а не механічне записування; - спілкування з аудиторією, поєднання монологу викладача з діалогом; - використання мультимедійних засобів навчання; - посилення на практичний досвід учителів початкової школи, власний професійний та науковий досвід; - участь студентів у висвітленні окремих питань; - демонстрування методів і форм навчальної діяльності учнів
2.	Семинарське заняття	<ul style="list-style-type: none"> - проведення ділових ігор; - аналіз педагогічного досвіду; - заохочення нетривіального підходу до вирішення завдань; - висвітлення власного ставлення до проблеми; - презентація результатів дослідницьких завдань, дослідницьких проектів
3.	Практичне заняття	<ul style="list-style-type: none"> - розв'язання педагогічних задач; - виконання дослідницьких завдань, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю; - складання інструкцій для використання активних методів і форм навчання

9. Основи педагогічного контролю у вищих навчальних закладах та основні форми його здійснення.

Педагогічний контроль – система перевірки результатів навчання і виховання студентів. Головна мета контролю полягає у визначенні якості засвоєння навчального матеріалу, ступеня відповідності сформованих умінь та навичок.

Ефективне функціонування системи педагогічного контролю потребує дотримання певних **умов**:

1. Об'єктивність контролю.

2. Оцінки, отримані в результаті контролю, вважаються непорушними, не піддаються сумніву як з боку тих, хто контролює, так і з боку тих, кого контролюють, оскільки будуються на об'єктивних критеріях, відомих обом сторонам.

3. Контроль та його результати вимагають гласності.

До контролю знань ставлять такі **вимоги**:

1. Об'єктивність.

2. Обґрунтованість оцінок.

3. Систематичність.

4. Індивідуальний та диференційований підхід до оцінки знань.

5. Усебічність та оптимальність.

6. Професійна спрямованість.

Згідно з концепцією Є. Перовського, Ю. Бабанського, М. Ярмаченко та ін., контроль виконує п'ять **функцій**: контролюючу, навчальну, виховну, розвивальну, методичну.

До **форм педагогічного контролю** відносяться екзамени, заліки, колоквіуми, усне опитування, письмові контрольні роботи, захист курсових та дипломних робіт, звіт про результати практики.

Контрольні заходи включають **проміжний та підсумковий контроль**.

Проміжний контроль здійснюється протягом семестру по закінченню кожного змістового модуля, а також відповідно до графіка виконання ІНДЗ і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з конкретної теми (набору тем, циклу тощо).

Змістовий модуль – цілісна і логічно завершена частина навчальної дисципліни, яка підлягає засвоєнню в системі вивчення певної дисципліни. Як правило змістовий модуль за обсягом годин збігається з одним кредитом, але такий розподіл не є обов'язковим.

Форми проміжного контролю визначаються кафедрою самостійно і чітко прописуються в робочій навчальній програмі.

Підсумковий контроль є семестровим контролем, який проводиться у вигляді заліку чи екзамену з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі та/або на окремих його етапах з кожної дисципліни навчального плану.

Вибірковим дисциплінам підсумковий контроль встановлюється у вигляді заліку, за умови, що ці дисципліни не забезпечують отримання студентом додаткової спеціалізації (спеціальності).

Дисципліни, що вивчаються факультативно, підсумкового контролю не мають. Результати навчання студентів щодо опанування навчальної дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів, то семестрові оцінки визначаються в установленому порядку в межах стобальної шкали, а підсумкова – як середня зважена оцінка.

Кількість балів, яку студент набрав під час вивчення дисципліни, оголошується на останнього практичному (семінарському, лабораторному) занятті.

Підсумковий контроль здійснюється з метою оцінки результатів навчання не тільки на окремих завершених етапах освіти, але й на певному освітньому рівні. Тому складовими такого контролю є семестровий контроль і державна атестація.

Загальне оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу з кожної дисципліни здійснюється за результатами проміжного і підсумкового контролю за стобальною шкалою (табл. 2).

Таблиця 2

Шкала оцінювання результатів навчання студентів

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
А	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	64-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-63 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивчення курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

10. Педагогічна і виробнича практика студентів.

Практична підготовка студентів є обов’язковим компонентом навчального процесу і має на меті набуття студентом фахових (професійних, спеціальних) компетентностей відповідно до різних освітніх програм. Проводиться в установах і організаціях науки, освіти, культури тощо. Організація практики в ЗВО регламентується Положенням про проведення практики студентів закладів вищої освіти України, затвердженим наказом Міністерства освіти України та Положенням певного закладу про організацію практики студентів.

Мета будь-якої практики, крім формування професійних практичних та організаторських умінь та навичок, – також проходження всього процесу набуття кваліфікації. Практика студентів передбачає безперервність і послідовність її проведення під час набуття потрібного обсягу практичних знань та вмінь відповідно до різних рівнів вищої освіти.

Навчальна практика має на меті ознайомлення студентів з реальним процесом, у якому втілюються знання, які студенти здобули в процесі лекцій та семінарських занять. Відповідно добираються форми організації – екскурсійне відвідування, практична робота на виробництві, виховна робота в школі або в дитячих установах тощо.

Навчально-виробнича практика полягає в ознайомленні з конкретною майбутньою спеціальністю як помічника, дублера фахівця. Студент виконує певні обов’язки, поточну роботу, спостерігає за діяльністю спеціаліста на робочому місці під його контролем.

Виробнича (цільова) практика надає студенту можливість виконувати обов’язок фахівця на робочому місці, студент виконує весь цикл обов’язків за своєю

спеціальністю, усвідомлює механізм дії підрозділу (класу), в якому проводиться виробнича практика, загальну картину всього об'єкта практики.

Кінцева ланка практичної підготовки – **переддипломна (державна) практика**, яка проводиться на робочому місці з виконанням усіх функціональних обов'язків майбутнім фахівцем.

Практика студентів проводиться на базах практики, які відповідають вимогам навчальних програм. Після закінчення практики студенти складають звіт у порядку, встановленому відповідною кафедрою.

До керівництва практикою студентів залучають досвідчених викладачів кафедр або предметних (циклових) комісій. Працівники кафедр здійснюють насамперед консультування та інструктаж, а також контролюють усю діяльність студентів щодо виконання всіх завдань практики.

У перший день практики переважно проводиться настановча конференція. Заключна конференція відбувається через тиждень після повернення студентів до аудиторних занять.

11. Самостійна робота студентів.

Для досягнення цілей сучасного суспільстві необхідний спеціаліст, спроможний оперативно приймати нешаблонні рішення, діяти самостійно, творчо. Творчість починається там, де здійснюється самостійний пошук. У сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості будь-якого спеціаліста. Отже, і підготовка майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі має орієнтуватися на формування у студентів цієї якості, а не лише на репродуктивну виконавську діяльність.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу без участі викладача у вільний від обов'язкових навчальних занять час. **Метою самостійної роботи** є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування у студента самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у підготовці та становленні сучасного фахівця вищої кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, визначається навчальним планом.

Зміст самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни визначається робочою навчальною програмою дисципліни та відповідними методичними рекомендаціями.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочою навчальною програмою для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься для підсумкового контролю разом з навчальним матеріалом, що опрацьовувався під час аудиторних занять.

За наявності необхідного методичного забезпечення, дисципліна може вивчатися з використанням дистанційних технологій.

Самостійна робота студентів у вищому навчальному закладі включає такі **види діяльності**:

- пошук та вивчення додаткової літератури;
- конспектування, складання планів, тез;
- кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків);
- написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів;
- виступ з повідомленнями на семінарських заняттях;

- виконання вправ, розв'язання задач;
- виконання письмових контрольних, лабораторних, практичних робіт;
- виконання завдань за допомогою технічних засобів.

Вищий, творчий рівень розвитку самостійності полягає в потребі постійно ставити перед собою цілі та завдання, спрямовані на вихід за межі заданого.

Для ефективного прийняття самостійних рішень людина повинна мати великий обсяг інформації, але "згорнутої", узагальненої, "стислої" за принципом системності. Для розвитку здатності узагальнювати варто використовувати лаконічні виступи на семінарах, складання планів, логічних схем, таблиць.

Для розвитку вмінь порівнювати, узагальнювати, класифікувати, здійснювати самоконтроль і самооцінку своїх знань корисно використовувати комплекс завдань таких типів: "зайве слово", "аналогія".

Приклад.

1. Визначити "зайве" слово, словосполучення й підкреслити його, зазначити (в дужках) узагальнююче поняття для трьох інших слів:

- принцип, форма, стиль, метод (стиль, основні поняття дидактики);
- бесіда, урок, ілюстрація, вправа (урок, методи навчання);
- проблемний виклад, пошуковий, дослідний, фронтальне опитування (фронтальне опитування, методи проблемного навчання).

2. Визначити тип логічних співвідношень між поняттями першої пари словосполучень. У другу пару словосполучень дописати поняття, що перебуває в тому ж логічному співвідношенні :

- науковість – принцип навчання, урок –
- метод навчання – вправа, принцип навчання –

Самостійність як якість особистості найяскравіше виявляється в умовах вибору, розв'язання суперечностей, подоланні перешкод. Тому ефективним способом включення студентів у самостійну діяльність і процес прийняття рішень є дискусії.

Дуже корисне для майбутніх спеціалістів виконання студентами по черзі обов'язків керівника семінару (практичного заняття).

Також підготовка до рольових і ділових ігор дає студентам можливість самостійно приймати рішення при виборі рівня складності завдання. Для самостійної роботи студентів можна запропонувати такі ігри і завдання, що потребують різного рівня інтелектуальної активності.

Приклад.

Гра "Бійка ораторів".

Завдання: репродуктивний рівень – підготувати коротку (до 5хв) захоплюючу розповідь за своєю спеціальністю.

Евристичний рівень – підготувати невелике повідомлення на оригінальну тему (за спеціальністю) і виступити з ним.

Пошуковий рівень – підготувати, виголосити та захистити проблемну промову (за спеціальністю).

На старших курсах студентів доцільно включати в науково-дослідну роботу, яка передбачає прийняття самостійних рішень під час проведення діагностичного експерименту, написання й захисту наукових праць (статей, проектів). Робота має містити теоретичний огляд літератури з теми, опис методики експериментального мікро дослідження та аналіз його результатів. На захисті наукової роботи кожний студент повинен коротко доповісти про суть своєї роботи, а потім приймати

рішення й аргументовано захищати їх, відповідаючи на запитання викладачів та однокурсників. При цьому важливим є наявність власної позиції й уміння логічно обґрунтовано доводити її правомірність.

Отже, включення студентів у самостійну роботу за допомогою таких методів, як проблемне навчання, дискусії, рольові ігри, науково-дослідна робота сприяє формуванню професійно необхідних якостей особистості майбутніх спеціалістів.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність мети, завдань та змісту вищої освіти в Україні.
2. Дайте характеристику навчальному плану, навчальній програмі і підручнику вищої школи.
3. У чому специфіка принципів навчання у вищому навчальному закладі?
4. Розробіть схему методів навчання у вищій школі.
5. Порівняйте види навчальних занять у ЗВО.
6. Порівняйте критерії оцінювання ефективності проведення лекції, семінарського та практичного заняття.
7. Назвіть методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Чому вони сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу?
8. Назвіть та поясніть основні вимоги до контролю знань.
9. У чому полягає логіка організації різних видів педагогічної практики?
10. Запропонуйте види самостійної роботи для студентів першого курсу.

Семінарське заняття №3.

Тема: Основи дидактики вищої школи.

Мета: усвідомити сутність основних категорій дидактики вищої школи; з'ясувати специфіку організації освітнього процесу у закладі вищої освіти; визначити шляхи його вдосконалення; формувати аналітичні, проектувальні та комунікативні вміння.

План

1. Зміст освіти у вищій школі (освітня програма, навчальний план, навчальна програма, підручник).
2. Принципи навчання у закладі вищої освіти.
3. Методи організації навчального процесу у закладі вищої освіти.
4. Форми організації навчання у закладах вищої освіти.
5. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів.
6. Основи педагогічного контролю у закладах вищої освіти та основні форми його здійснення.
7. Самостійна робота студентів.
8. Практика студентів.

Наукова робота

Написати анотацію на статтю В. Буряка "Принципи дидактики та вдосконалення підготовки вчителя" (Рідна школа. – 2004. – №10. – С.3-7). Вимоги до анотації:

1. Продумайте заголовок.

2. Обсяг анотації має становити приблизно 0,5 сторінки друкованого тексту (14 шрифт, півторашний інтервал, поля з усіх боків по 2 см).

3. Використовуй слова-маркери до анотації (див. додаток 3 у збірнику наукових праць "Педагогічний дискурс", 2014 рік, випуск 16, с. 213 -214).

Усі статті цього збірнику розпочинаються з анотацій, вони можуть бути зразком для написання вашої роботи.

Творча робота

Розробити таблицю "Види навчальних занять студентів" (відповідно до Положення про організацію освітнього процесу у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії).

Методика діагностики соціально-психологічних особливостей професійного розвитку педагога вищої школи. Здатність педагога до емпатії. Виконати самостійно тест (див. Гуру О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: Навчальний посібник. – Київ, 2005. – С.170-175), проаналізувати результати та визначити шляхи самовдосконалення.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.

2. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.

3. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).

4. Закон України "Про освіту": прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.05.2018).

5. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА, 2008. 136 с.

6. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.

7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.

8. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B5IEIqZ057wxZnk5NnBMeGRYSnM/view>. (дата звернення: 26.06.2018).

9. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

10. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

11. Шквир О. Л. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 500 с.

Практичне заняття №2.

Тема: Активні методи і форми організації навчання у ЗВО.

Мета: усвідомити сутність та значення активних методів і форм організації навчання, формувати вміння впроваджувати їх в освітній процес ЗВО, перевірити якість виконання практичних завдань з теми.

План

1. Активні методи і форми навчання у ЗВО: сутність, значення.
2. Продемонструвати фрагмент заняття з педагогіки з використанням активних методів і форм організації навчання (фрагмент підготувати письмово).
3. Практичні завдання:
 - 3.1. Запропонуйте методи активізації навчання студентів під час проведення лекції.
 - 3.2. Визначте критерії оцінювання якості проведення лекції. Обґрунтуйте свій вибір.
 - 3.3. Визначте критерії оцінювання якості проведення семінарського заняття. Обґрунтуйте свій вибір.
 - 3.4. Визначте критерії оцінювання якості проведення практичного заняття. Обґрунтуйте свій вибір.
 - 3.5. Розробіть 2-3 завдання з педагогіки для розвитку у студентів умінь порівнювати (курс та тема за вибором студента).
 - 3.6. Розробіть 2-3 завдання з педагогіки для розвитку у студентів умінь узагальнювати (курс та тема за вибором студента).
 - 3.7. Розробіть 2-3 завдання з педагогіки для розвитку у студентів умінь класифікувати (курс та тема за вибором студента).
 - 3.8. Запропонуйте види самостійної роботи для студентів першого року навчання.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.
2. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
3. Закон України "Про освіту": прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.05.2018).
4. Кнодель Л. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Вид. ПАЛИВОДА, 2008. 136 с.
5. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.
7. Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B5IEIqZ057wxZnk5NnBMeGRYSnM/view>. (дата звернення: 26.06.2018).
8. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ

"Галицька академія", 2006. 116 с.

9. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

10. Шквир О. Л. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 500 с.

Тема 4: ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ.

ПЛАН

1. Сутність педагогічної інноватики. Техноматика як напрямок педагогічної інноватики.
2. Шляхи оновлення вищої педагогічної освіти.
3. Організація навчання як дослідження.
4. Оптимальне поєднання репродуктивної та творчої діяльності.
5. Інтеграція індивідуальних та колективних форм діяльності студентів.
6. Сучасні технології навчання у ЗВО.
7. Особистісно орієнтовані технології навчання: інтерактивна, проектна і технологія проблемного навчання.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Сучасні технології навчання як підґрунтя оновлення професійної підготовки вчителя: диференційоване навчання, ігрові технології навчання, інформаційні технології навчання, кредитно-модульна технологія навчання, дистанційне навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.

2. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).

3. Закон України "Про освіту": прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.05.2018).

4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.

5. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.

6. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

8. Шквир О. Л. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 500 с.

1. Сутність педагогічної інноватики. Техноматика як напрямок педагогічної інноватики.

Педагогічна інноватики покликана відображати сутність нового міждисциплінарного наукового напряму, що охоплює вивчення питань філософського, психологічного, психосоціального, інформаційного та педагогічного забезпечення інноваційних процесів, спрямованих на розв'язання проблем і завдань сучасного етапу розвитку освіти й особистості.

Предметом педагогічної інноватики (згідно з З.Н.Курлянд) є актуально значущі та системно організуючі інноваційні процеси, які стають перспективними для еволюції освіти та позитивно впливають на її розвиток, а також на розвиток більш широкого мультикультурного простору.

Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, спрямованих на її оновлення.

Провідними методами досліджень інноваційних процесів є:

- вивчення наукових і науково-педагогічних джерел, які містять інформацію щодо інноваційних процесів (методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції тощо);
- методи емпіричного та математичного дослідження (спостереження, анкетування, співбесіда, вивчення продуктів діяльності та досвіду, експеримент, статистична обробка досліджуваного матеріалу тощо);
- порівняльний метод, що зумовлює можливість зробити висновки щодо ефективності діяльності освітніх систем і тенденцій їх розвитку тощо.

Історичний аналіз процесів оновлення освітнього простору свідчить, що провідною тенденцією розвитку систем освіти є їх перманентність, тобто безперервне оновлення. Кожні п'ять або десять років у системі освіти виявляється потреба часткового або повного перегляду її змісту та структури.

Принципами оновлення є:

- науковість та історизм під час розгляду явищ природи і суспільства;
- народність та культуровідповідність;
- інноваційність у поєднанні з традиційністю;
- диференціація та інтеграція знань;
- особистісно орієнтований підхід;
- безперервність та варіативність тощо.

Аналіз процесів оновлення освітнього простору свідчить про три основних підходи до їх здійснення.

На **макрорівні** відбувається парадигмальне оновлення всієї системи освіти взагалі, основними компонентами якої є дошкільна, загальна середня, позашкільна, професійна, вища та післядипломна освіта. Цей рівень характеризується системним оновленням освітнього процесу, тобто реалізацією різноманітних парадигм освіти та виховання особистості, що домінували протягом усього історичного розвитку суспільства. У процесі розвитку освітнього простору сформувалися відповідні парадигми: "знаннєва", "культурологічна", "технократична", "гуманістична", "соціетарна", "людино орієнтована", "педоцентристська", "дитиноцентристська", кожна з яких вносила відповідні зміни і мала характерні оновлюючі риси.

На **мезорівні** – оновлення освітнього процесу кожного складового компонента системи освіти, який відображає його характерні особливості. Цей рівень характеризується компонентним оновленням системи освіти, тобто оновленням дошкільної, загальної середньої, професійної, вищої та післядипломної освіти.

Компонентне оновлення системи освіти відбувається за рахунок таких напрямів: гуманізація, гуманітаризація, диференціація, багатоваріативність, інформатизація, індивідуалізація, безперервність тощо.

На **мікрорівні** – оновлення окремих елементів педагогічного процесу (цільового, змістового, процесуального, оцінного тощо), тобто цілей, змісту, методів і технологій, форм організації й управління, стилів педагогічної діяльності тощо. Цей рівень характеризується оновленням цілісного педагогічного процесу за рахунок його вдосконалення, тобто введенням нового в різноманітні його елементи.

Залежно від джерел, що пропонують ідеї оновлення, чинниками є: соціальне замовлення держави, регіону, міста, району тощо; передовий педагогічний досвід; творчість та інтуїція керівників і педагогів; зарубіжний досвід тощо.

Специфічним напрямом педагогічної інноватики є **техноматика**, що вивчає удосконалення, трансформацію і комплексне оновлення традиційного педагогічного процесу за допомогою технологічних нововведень.

Технологічні нововведення реалізуються в процесах, що визначаються як сукупність послідовних дій, спрямованих на конкретний педагогічний результат. Такі процеси отримали назву технологічних.

Основні концептуальні завдання техноматики такі:

1. Системне вивчення інформації щодо технологічних потреб освіти як атрибута об'єктивного світу, що має теоретичне й практичне значення для сучасного періоду його розвитку.

2. Розробка методології застосування технологій в освіті та шляхів ефективного впровадження їх.

3. Розробка шляхів, методів і засобів раціонального використання технологій у системі освіти.

4. Системний аналіз технологічних процесів та прийомів в освіті з метою формування й узагальнення основних теоретичних положень ефективного використання їх.

Розглянемо різні **функції техноматики**. Вони полягають у дослідженні технологічних процесів, спрямованих на **вдосконалення** (модернізацію, модифікацію, раціоналізацію) освітнього процесу, **трансформацію** (радикальне або альтернативне оновлення) та **комплексне** (комбінаторне) його **оновлення**.

Модернізацію розглядають як дію, спрямовану на зміни відповідно до сучасних вимог та смаків.

Модифікацію розглядають як дію, спрямовану на видозміну існуючого предмета чи явища, не торкаючись його сутності.

Раціоналізацію розглядають як організацію доцільної діяльності, спрямовану на вдосконалення, покращення, раціональні дії.

Альтернативне оновлення полягає в здійсненні освітнього процесу, який виключає можливість відтворення традиційного.

Комплексне оновлення розглядають як поєднання традиційних освітніх процесів із процесами, спрямованими на їх удосконалення (модернізація, модифікація, раціоналізація).

2. Шляхи оновлення вищої педагогічної освіти.

Необхідною умовою досягнення очікуваних позитивних результатів у реформуванні середньої школи стає оновлення підготовки педагогічних працівників, яку здійснюють педагогічні університети, академії, коледжі.

На особливу увагу заслуговують питання підготовки в Україні спеціалістів вищої кваліфікації, які б відповідали європейським світовим стандартам. У зв'язку з цим на зустрічі міністрів освіти країн – членів Ради Європи було розроблено документ під назвою "Нові вимоги до вчителів та їхньої підготовки". Однак сьогодні не вироблено єдиного обсягу змісту педагогічної освіти, обов'язкової для всіх спеціальностей. Європейські дослідники вважають, що нинішня педагогічна освіта не забезпечує:

- достатніх знань і вмінь з питань теорії, методики та техніки виховної роботи;
- достатнього оволодіння дидактикою (теорією, закономірностями і технологією навчання), яка є основою шкільної діяльності;
- достатніх знань про людину як майбутнього об'єкта педагогічного впливу;
- відповідної підготовки для вирішення виховних завдань у процесі навчання.

Розглянемо **шляхи оновлення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів** на етапі реформування загальної середньої освіти.

1. Формування готовості у майбутніх учителів до особистісно-професійного саморозуміння і саморозвитку на основі ідеї посилення інтегральності психолого-педагогічної підготовки, яка створює умови для виникнення потреб і можливостей будувати індивідуально орієнтованих стратегій майбутньої діяльності.

2. Розбудова професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя в структурі дворівневої освіти (бакалаврат, магістрат) на основі науково-методичного забезпечення.

3. Формування професіоналізму у майбутніх учителів за рахунок орієнтації підготовки на розвиток творчої індивідуальності спеціаліста, формування у нього не тільки мотивів творчої діяльності, і перш за все його адекватної "Я-концепції", а й спрямування на розвиток інтелектуально-логічних, евристичних здібностей, пошуково-перетворюючого стилю мислення.

4. Внесення серйозних змін у систему профорієнтаційного відбору, зміст педагогічної освіти, принципи і методи навчання у вищій школі.

5. Упровадження сучасних технологій в освітній процес педагогічного вищого навчального закладу.

3. Організація навчання як дослідження.

Навчання як засвоєння готових знань втратило актуальність у сучасному світі. Вища школа покликана не давати готові знання, а організовувати навчання, здатне підготувати студентів до перетворення знань в інструмент творчого освоєння професійної діяльності. Як зазначає Г. Атанов, мета навчання – навчити людину діяти, а знання – це засіб навчання дій. Розглядаючи діяльність викладача вищої школи у контексті сучасної філософії освіти (зокрема, конструктивізму), основним її аспектом визначено **організацію процесу навчання як дослідження**, що передбачає суб'єктивне відкриття студентом нових знань на основі індивідуальної актуалізації попередньо засвоєних ним же знань і вмінь, уведення їх до особистісного пізнавального простору. Головне завдання викладача – застосування різноманітних видів навчально-пізнавальної діяльності, у процесі яких студент має змогу здійснювати для себе наукові мікрівідкриття, доходити до самостійних висновків, формувати власні судження, набувати пізнавального досвіду.

Т. Равчина у контексті філософії конструктивізму виокремлює такі **основні положення навчання студентів** у вищій школі:

- знання не можна повністю передати іншій людині або відтворити, оскільки вона набуває їх у процесі пізнавальної діяльності;
- особистість самостійно творить суб'єктивний образ об'єктивної реальності, конструює знання шляхом пошуку власного розуміння, визначення значення реальних об'єктів, надання їм особистісного сенсу;
- особистість конструює знання на підставі набутого досвіду, власних когнітивних схем;
- особистість пізнає реальні, а не абстрактні об'єкти, унаслідок взаємодії з ними, вирішення автентичних проблем, пов'язаних з реальним життям;
- особистість конструює власні знання у процесі взаємодії з іншими, обміну власним досвідом, своїми інтерпретаціями.

Застосування дослідницького підходу в навчанні спрямоване на формування в студентів досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості, на формування нових пізнавальних цінностей студентів і збагачення їх пізнавальної ціннісної орієнтації. Тому навчання значною мірою стає таким, що ініціюється студентами, які засвоюють новий досвід.

Основними вимогами до організації навчальної діяльності майбутніх педагогів є такі:

1. Спонування студентів до формування наявних у них ідей й уявлень.
2. Зіштовхування студентів з явищами і процесами, що входять у суперечності з існуючими уявленнями.
3. Стимулювання до висування альтернативних припущень і здогадів.
4. Надання можливості студентам досліджувати свої припущення в процесі дискусійного обговорення.
5. Створення умов для оцінювання прикладного значення нових уявлень у майбутній педагогічній діяльності.

Під час організації навчання як дослідження слід урахувувати, що схильність студентів до дослідницької діяльності значною мірою індивідуальна. Вона виявляється у своєрідності розвитку їхніх пізнавальних інтересів, аналітичних здібностей, змісту й обсягу знань, спостережливості, пам'яті, уваги, гнучкості мислення, спроможності до зосередженості й відповідальної праці. Це свідчить про особистісно орієнтований характер такого навчання.

Організація навчання як дослідження передбачає використання активних методів, особистісно орієнтованих технологій, опори на попередній досвід студента та проєкції на його майбутню професійну діяльність. Воно спонукає до суб'єкт-суб'єктної та міжособистісної взаємодії (парної, групової, колективної). Педагог залучає і спрямовує студентів до пошуку фактів, наукової інформації, відкриття для себе ідей, законів, теорій, що пояснюють суть реальних явищ (шлях від теоретичного міркування до практичного досвіду), а також організовує спостереження, експериментування, практичну діяльність та осмислення отриманих фактів, систематизацію та узагальнення власних міркувань (шлях від практичного досвіду до теоретичного міркування).

Така організація навчання висуває низку **вимог до викладача** закладу вищої освіти. По-перше, він повинен мати широку ерудицію в конкретній науковій галузі, що відповідає навчальним предметам, які він викладає (психологічну, педагогічну, методичну, дослідницьку).

По-друге, роль викладача має визначатися високим рівнем активності й самостійності студентів. Т. Равчина виокремлює три вагомні ролі викладача за мірою педагогічного втручання у процес навчання студентів:

- "науковий просвітитель" – організація процесу осмисленого оволодіння науковими поняттями, теоріями як системою різних взаємозв'язків, що визначають їх суть;

- "наставник" – цілеспрямоване поетапне керівництво процесом набуття досвіду, зростання самостійності, творчості студентів;

- "фасилітатор" – організація процесу навчання, створення простору для самостійної діяльності студентів, визначення власних освітніх потреб, супровід студентів у процесі набуття власних знань, умінь, досвіду.

Отже, високим рівнем самостійності студентів визначається роль фасилітатора. Фасилітацією (від лат. "допомога") називають особливу позицію викладача, котрий відмовляється від ролі експерта на користь ролі помічника, що супроводжує власний пошук студентів.

По-третє, особливістю рефлексивної культури такого викладача має бути здатність спостерігати, оцінювати, самоідентифікувати себе з педагогічним ідеалом і на цій основі робити прогнози для себе. Це сприяє розвитку і функціонуванню креативного ядра особистості викладача як науковця, визначає готовність діяти в ситуації невизначеності, спрямовує на пошук нових, нестандартних шляхів вирішення педагогічних завдань, реалізацію інновацій та нововведень, переосмислення особистісного досвіду.

По-четверте, неодмінним складником професійних якостей викладача вищої школи має бути креативність – творчий дух, творчий потенціал, його творчі здібності, що виявляються в оригінальних продуктах діяльності, мисленні, почуттях і спілкуванні. Розділяємо погляд Б. Гершунського, який визначає найважливішу функцію викладача, педагога – функцію творення. Щоб успішно виконувати цю функцію, він повинен бути мислителем, відчувати усю повноту покладеної на нього відповідальності за долю довіреної йому людини, за її духовне, інтелектуальне, фізичне здоров'я.

Специфіка педагогічної діяльності педагога вищої школи потребує від нього не тільки володіння системою загальнокультурних та психолого-педагогічних знань, необхідних для організації та ефективної взаємодії в навчальному процесі, але і глибоких спеціальних знань та вмінь організації діалогу евристичного характеру. Професіоналізм має широкий спектр проявів: від дилетантства (поверхневих знань, умінь і навичок) до формування непохитних професійних стереотипів (гіпертрофованого професіоналізму). У випадках, коли викладач не здатний подолати професійні стереотипи в інших соціальних ролях, не перебудовує свою поведінку відповідно до змінних умов та очікувань оточуючих, професіоналізм переростає у професійну деформованість особи. Покоління педагогів, вихованих на тоталітарно-авторитарних підходах, не сприймають нових тенденцій освітнього процесу й дуже неохоче полишають методи і засоби авторитарної педагогіки.

4. Оптимальне поєднання репродуктивної та творчої діяльності.

Суб'єктом навчально-виховного процесу відчуває себе той, кого навчають, і стає ним тоді, коли його цілі, мотиви і способи діяльності відповідають педагогічним вимогам. Поетапне усвідомлення студентом цих вимог визначає рівні

його становлення. Ураховуючи, що майбутніх учителів слід готувати до педагогічної діяльності, яка носить творчий характер, зростає значення таких видів пізнання, які наближаються до творчості. Не можна підготувати студента до творчої діяльності, якщо в процесі його навчання буде переважати репродуктивна діяльність. Очевидно, що ефективне управління навчально-пізнавальною діяльністю вимагає більш досконалого поєднання репродуктивних і творчих видів навчально-пізнавальної діяльності з наданням переваги творчим, нестандартним підходам. Це, у свою чергу, вимагає розроблення й впровадження нових технологій навчання.

Питання про те, який вид діяльності має бути домінуючим для студентів на кожному етапі навчання, є дискусійним. Дії першокурсників носять переважно репродуктивний характер і лише з часом вони все більш активно проявляють себе як суб'єкти творчої діяльності. Поступове становлення студента в системі ступеневої освіти як суб'єкта навчального процесу, що супроводжується зростанням пізнавальних потреб і мотивів, створює необхідну передумову для зростання частки творчої науково-пізнавальної діяльності. Спостереження за перебігом навчального процесу у першокурсників дозволило встановити, що за постійного виконання лише репродуктивних видів діяльності у студентів дуже швидко настає втома, зниження розумової працездатності у результаті швидкого розвитку у центральній нервовій системі процесів гальмування. Виконання ж на заняттях лише творчих самостійних робіт викликає у більшості студентів нездоланні перешкоди та складності, зумовлені невмінням самостійно виконувати творчі завдання, викликає невпевненість у власних силах. Такі студенти не справляються з поточною навчальною роботою, накопичують заборгованості і стають невстигаючими. Очевидно, що у кожному конкретному випадку необхідне оптимальне поєднання репродуктивної і творчої діяльності. Зокрема, під **оптимальним** розуміється таке поєднання, яке найкращим чином відповідає висхідному просуванню у навчально-пізнавальній діяльності. Звичайно, для студентів із низьким рівнем сформованості навчально-пізнавальної діяльності на перших етапах переважаючим буде репродуктивний вид, який повинен постійно і невпинно замінюватися творчим на старших курсах.

5. Інтеграція індивідуальних та колективних форм діяльності студентів.

Важливість інтеграції індивідуальних та колективних форм діяльності впливає з наявності альтернативного підходу до індивідуалізації навчання, в основі якого визначаються суперечності між індивідуальним способом засвоєння знань, індивідуальним характером навчальної роботи студентів та колективним характером майбутньої професійної праці вчителя. Це вимагає поєднання колективних форм пізнання з індивідуальними. У результаті принцип індивідуалізації у навчанні набуває другорядного, підпорядкованого значення. При цьому індивідуалізація не заперечує, а навпаки підсилює колективний спосіб організації діяльності студентів. Індивідуалізувати навчання потрібно за обов'язкового збереження навчальної взаємодії.

Академічна група – осередок навчально-пізнавальної діяльності. Думка групи є хорошим стимулом і джерелом активності кожного студента. Колективні форми навчання мають значні потенційні можливості професійного і соціального формування особистості. Професійна діяльність педагога за своєю психологічною структурою складається із гностичного, проектувального, конструктивного,

організаторського та комунікативного компонентів. Якщо студент не ставиться в умови необхідності колективної роботи при оволодінні навчальним матеріалом, то останній компонент недостатньо формується. Розв'язання цієї суперечності багато дослідників вбачає в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів такими способами, щоб у них з'явилась необхідність у взаємодії з товаришами. С. Архангельський, Ю. Бабанський, А. Вербицький, М. Корепанова та інші дослідники відзначають, що колективна навчальна діяльність створює сприятливі умови для змістовного спілкування студентів, а останнє відіграє велику роль у їхньому індивідуальному розвитку.

На цей взаємозв'язок (індивідуального і колективного) вказують і психологи. Психологічні передумови розвитку групи – це, насамперед, передумови розвитку індивідуальності і, навпаки, розвиток індивідуальності – необхідна умова розвитку групи. Відповідно, організація колективної навчальної діяльності не повинна розглядатися як універсальний спосіб навчання. Дидактичною умовою ефективного педагогічного управління є оптимальне поєднання колективної індивідуальної форм навчально-пізнавальної діяльності.

Нині навчальна діяльність у закладах вищої освіти здійснюється переважно у колективно-індивідуальній формі (фронтальне чи паралельне навчання). Але все більш наполегливо обґрунтовується доцільність введення взаємодіючого типу навчальної роботи. Створено низку варіантів мікрогрупового навчання, які розрізняються, насамперед, способом організації взаємодії між студентами, студентами і наставниками. Спосіб прийняття рішення у таких умовах особливо ефективний, коли обговорювана проблема носить творчий, дослідницький характер і наявні декілька варіантів її розв'язання. Коли студент включається у спільну діяльність групи, можливість мобілізації її "резервів" збільшується, посилюється також і мотивація діяльності, а це найкращі передумови для формування професійного потенціалу майбутнього вчителя-дослідника.

Групове спілкування в процесі розв'язання навчальних, пізнавальних і творчих задач суттєво впливає не лише на досягнення кінцевих результатів, але й викликає зміни у способах розв'язання задач. Дослідження психологів засвідчили, що в індивідуальних умовах задачі розв'язуються не завжди, оскільки індивід не усвідомлює тих прийомів, якими він користується, і тих помилок, які він при цьому допускає. Колективне розв'язання навчальних задач стимулює пізнавальну активність студентів. Засвоєння нових знань відбувається краще, формуються дослідницькі вміння, розвиваються навички контролю і самоконтролю. Важлива особливість колективно-індивідуального навчання полягає в тому, що при цьому створюються реальні умови перетворення студента у суб'єкта діяльності за рахунок розширення спектра виконуваних ним функцій управління власною діяльністю. Спільна робота у групі передбачає здійснення не лише виконавчих функцій, але і функцій цілетворення, планування діяльності, прийняття рішення, організації взаємодії, контролю результатів тощо. Таке навчання сприяє формуванню рефлексивно-оцінювальних дій, тобто, здатності усвідомлювати свої дії і співвідносити їх із власними цілями і завданнями та потребами групової діяльності.

Дослідження ефективності колективно-індивідуального навчання пов'язані з проблемою величини групи. Отримані в цьому напрямі результати складні і суперечливі. Зрозуміло лише, що ефективність діяльності групи залежить, зрештою, не від кількості студентів, а від рівня розвитку групи як колективу. За недостатнього

розвитку групи як колективу, вдалою формою є інтенсивна робота студентів у мікрогрупах-тріадах, склад яких повинен постійно змінюватись, щоб кожен студент мав можливість спілкування з багатьма, що сприяє інтенсифікації освітнього процесу в адаптаційний період.

Колективний спосіб навчання (В. Дяченко та ін.) полягає в тому, що студенти по черзі виступають то в ролі слухачів, то в ролі викладачів. Аналогічну навчальну функцію виконують й інші форми групового активного навчання. Але при всій ефективності і перспективності групових форм розв'язання навчальних завдань слід мати на увазі, що кінцева мета має бути орієнтована на конкретного студента з цілком визначеними параметрами його підготовки як фахівця.

6. Сучасні технології навчання у ЗВО.

Реформування сучасної системи вищої освіти потребує радикальних змін в освітньому процесі, використання в інноваційній діяльності викладача технологій, які сприяли б реалізації інтелектуально-духовного потенціалу студентів.

Педагогічна технологія – це модель системи дій викладача і студентів, які необхідно виконати в ході оптимально організованого освітнього процесу з метою досягнення високого рівня професіоналізму. Це діяльнісний сценарій організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою опанування обраною професією.

У практиці освітньої діяльності сучасного закладу вищої освіти найпоширеніші такі технології навчання: диференційоване навчання, ігрові технології навчання, інформаційні технології навчання, кредитно-модульна технологія навчання, дистанційне навчання, особистісно орієнтовані технології.

Диференційоване навчання – спеціально організоване навчально-пізнавальна діяльність, яка з огляду на вікові, індивідуальні особливості суб'єктів учіння, соціальний досвід спрямована на оптимальний фізичний, духовний і психічний розвиток студентів, засвоєння необхідного обсягу знань, практичних дій за різними навчальними планами та програмами.

Ігрові технології забезпечують формування в майбутніх фахівців уміння поєднувати теоретичні знання з практичною діяльністю.

Нові **інформаційні технології навчання** передбачають використання новітніх електронних засобів.

Кредитно-модульна система навчального процесу – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Кредитно-модульна система організації навчального процесу передбачає відхід від традиційної схеми "навчальний семестр – навчальний рік, навчальний курс"; раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі і перевірку якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля; перевірку якості підготовки студентів до кожного лабораторного, практичного чи семінарського заняття; використання широкої шкали оцінювання знань; стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього семестру і підвищення якості їх знань; запровадження здорової конкуренції в навчанні; виявлення та розвиток творчих здібностей студентів.

Дистанційне навчання передбачає навчання студентів на відстані, взаємозв'язок студентів з викладачами за допомогою технічних засобів навчання.

У центрі **особистісно орієнтованих технологій навчання** перебуває особистість студента, її самобутність, самоцінність. У реалізації цих технологій особлива роль відведена педагогічному спілкуванню суб'єктів навчального процесу у вищій школі (викладачів та студентів). Воно створює умови для розвитку навчально-професійної мотивації, надає навчання характеру співпраці, забезпечує досягнення мети та завдань навчання, сприяє розвитку студентів на підвищення професійно-педагогічного потенціалу викладачів.

7. Особистісно орієнтовані технології навчання: інтерактивна, проектна і технологія проблемного навчання.

Особистісно орієнтовані технології характеризуються антропоцентричністю і гуманістичною спрямованістю на різнобічний, вільний і творчий розвиток особистості. Головною метою стає розвиток особистості здобувача знань, що змінює місце суб'єкта навчання на усіх етапах освітнього процесу, перетворює його на ініціатора та організатора власного процесу навчання. Реалізація особистісно орієнтованих технологій неможлива без посилення ролі творчої індивідуальності викладача.

До особистісно орієнтованих педагогічних технологій відносять інтерактивну, проектну та технологію проблемного навчання (рис. 1).

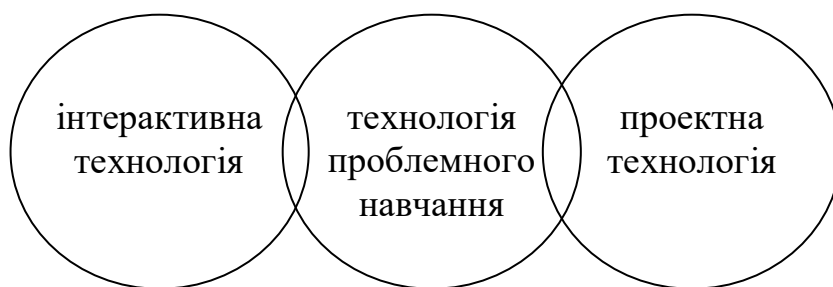

Рис. 1 Взаємозв'язок особистісно орієнтованих технологій

Зупинимось на характеристиці кожної з них.

Інтерактивна технологія (від англ. *inter* – взаємний, *act* – діяти) навчання базується на діалозі, партнерстві викладача і студента, спільному розв'язанні завдань. Основна її мета – забезпечити суб'єкт-суб'єктну взаємодію з кожним студентом, що сприяє активізації навчально-пізнавальної діяльності, розвитку комунікативних здібностей, критичного та творчого мислення. Студенти вчаться самостійно доходити істинних суджень, будувати правильні міркування, спростовувати хибні думки, що необхідно вміти кожному вчителю.

Інтерактивна технологія навчання передбачає використання **інтерактивних методів**. Розглянемо приклади інтерактивних методів, які можна використовувати на лекційних заняттях.

"Побудуй висновок". Викладач проголошує засновки міркування і пропонує студентам зробити самостійно висновок. Вислуховуються декілька варіантів, відзначається більш чіткий і глибокий.

"Перевір свої думки". Лектор ставить запитання за змістом лекційного матеріалу та вислуховує відповіді студентів, не коментуючи їх. Далі студентам пропонується перевірити істинність своїх думок шляхом співставлення з достовірним матеріалом підручника, навчального посібника, словника тощо. Після цього студенти мають висловитись щодо точності власних думок.

"Аналогія". Лектор, ознайомлюючи студентів з новими поняттями, пропонує їм самостійно розкрити зміст цих понять на підставі вже відомих.

"Прокоментуй ланцюжком". Лектор пропонує студентам одним за одним прокоментувати зміст продиктованих ним тез. Якщо студент не справляється, просить допомогти іншим або сам включається в процес пояснення.

Досить дієвим є метод "Давайте обговоримо...", за якого змінювалась послідовність навчального процесу: студенти заздалегідь удома опрацьовували навчальний матеріал, визначений викладачем, а на лекційних заняттях відбувалось обговорення вивченого.

Під час проведення семінарських або практичних занять можна використовувати такі інтерактивні методи навчання:

"Діалог". Студенти розташовуються один навпроти одного і впродовж 2–3 хвилин готують по одному запитанню за темою теоретичного матеріалу, що розглядається на занятті. Студент ставить питання своєму одногрупнику та оцінює його відповідь, після чого вони міняються ролями. Група слухає діалог кожної пари, адже питання не можна повторювати. Тому доцільно розпочинати із пари найслабших студентів, адже сильніші швидше можуть зорієнтуватися і сформулювати оригінальні запитання. Метод дозволяє швидко мобілізувати групу студентів, налаштувати на продуктивну інтелектуальну діяльність та повторити теоретичний матеріал.

"Критичний аналіз". Групу студентів ділимо на дві підгрупи, одна з яких шукає позитив у певному педагогічному явищі, процесі чи ідеї, інша – негатив. Цей метод розвиває критичне мислення, вчить різнобічно аналізувати будь-яку проблему.

"Професійний погляд". Студенти демонструють своє бачення реалізації певного теоретичного питання в практиці сучасної початкової школи. Студенти працюють мікрогрупами із 2-4 осіб. Кожна мікрогрупа отримує індивідуальне завдання, обговорює його впродовж 5-7 хвилин, а потім доповідає біля дошки; обов'язковою умовою є активна участь кожного студента. Такий метод забезпечує професійне спрямування навчального предмета.

"Зміна ролей". Пропонуємо одному із студентів виконувати під час заняття функції викладача: керувати навчальним процесом, оцінювати відповіді студентів, обирати завдання для виконання, стежити за дотриманням дисципліни тощо. Завдяки зміні ролей вдається скерувати надлишок енергії окремих студентів у корисне русло, розвивати ініціативність та взаємоповагу.

"Зайве слово". Студентам пропонується по черзі придумати 3-4 слова (словосполучення) за темою заняття, серед яких одне є зайвим, та визначити узагальнююче поняття. Такий метод розвиває вміння порівнювати, узагальнювати, класифікувати, здійснювати самоконтроль і самооцінку своїх знань.

До інтерактивних форм навчання відносять такі:

"Лекція-бесіда" – найбільш проста форма активного залучення слухачів до навчального процесу, яка використовувалась переважно на початковому етапі підготовки. Вона передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією. Участь слухачів у ході лекції забезпечується різними інтерактивними методами навчання.

"Лекція-дискусія", "семінар-дискусія". Викладач організовує вільний обмін думками щодо дискусійних питань. Такий ефект досягається лише за умови

правильного добору питань для дискусії та вдалого, цілеспрямованого керівництва нею.

"Лекція-консультація". Така лекція проводиться при вивченні практичних тем або тем із практичною спрямованістю. Лектор подає основний матеріал, а потім студенти ставлять питання, на які можна виділити 50% часу.

"Лекція-обговорення питань" передбачає попереднє самостійне вивчення студентами лекційних питань, а на занятті в аудиторії відбувається обговорення вивченого, конкретизація, систематизація та узагальнення матеріалу. Така лекція переважно використовувалась на магістерському етапі підготовки.

Для ефективної організації інтерактивного навчання важливе значення має розташування столів в аудиторії: не традиційно (один навпроти одного), а підковою або кругом – так, щоб кожен учасник занять міг бачити і розмовляти з будь-яким іншим.

Водночас використання цієї технології висуває низку вимог до особистості викладача закладу вищої освіти: гуманістична та особистісна спрямованість його педагогічної діяльності, володіння методикою контактної взаємодії, комунікативними здібностями, дослідницькими вміннями.

Проектна технологія навчання.

Проектування не є принципово новою педагогічною технологією. Метод проектів виник у 20-ті рр. минулого ст. в США. Спочатку його називали "методом проблем" і розвивався він у межах гуманістичного напрямку у філософії і освіті, в педагогічних поглядах і експериментальній роботі Дж. Дьюї. У 1911 р. метод проектів був затверджений на офіційному рівні Американським бюро освіти. У. Кілпатрик, засновник методу, дав йому таке визначення: "Метод проектів – це метод планування доцільної (цілеспрямованої) діяльності в зв'язку з вирішенням певного навчально-виховного завдання в реальній життєвій обстановці".

В українському педагогічному словнику С. Гончаренка метод проектів визначається як така "організація навчання, за якої учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів.

Основним продуктом проектного навчання є проект-задум вирішення проблеми, що має для студента професійне важливе значення. Прагнення знайти краще рішення визначає основну мотивацію навчання.

Згідно з О. Пехотою, за змістом розрізняють такі типи проектів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практико орієнтовані. Важливим засобом підготовки майбутніх учителів є дослідницькі проекти. Такі проекти потребують обміркованої структури, визначеної мети, актуальності предмета дослідження для всіх учасників, соціальної значущості, продуманості методів, у тому числі експериментальних методів оброблення результатів. Вони повністю підпорядковані логіці дослідження і мають відповідну структуру: визначення теми дослідження, аргументація її актуальності, визначення предмета й об'єкта, завдань і методів, обґрунтування методології дослідження, висунення гіпотез розв'язання проблеми і визначення шляхів її розв'язання.

Технологія проблемного навчання.

На сьогодні необхідність у проблемному навчанні обумовлена, по-перше, сучасною орієнтацією освіти на виховання творчої особистості; по-друге,

проблемним характером сучасного наукового знання; по-третє, проблемним характером сучасної людської практики, що набуває особливої гостроти в нинішньому нестабільному житті; по-четверте, закономірностями розвитку особистості, людської психіки, зокрема мислення, інтересу і волі, що формуються саме в проблемних ситуаціях.

Термін "проблема" у перекладі з грецької означає "задача, ускладнення". У словнику іншомовних слів проблема трактується як "складне теоретичне або практичне запитання, що потребує розв'язання, вивчення, дослідження".

Проблемне навчання – це така організація процесу навчання, сутність якої полягає в утворенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, вирішенні та вирішенні студентами проблем.

Проблемна ситуація в навчанні – це пізнавальна трудність, для подолання якої студенти мають здобути нові знання або докласти інтелектуальних зусиль. Проблемна ситуація, що усвідомлюється та приймається студентами до розв'язання, перетворюється у проблемну задачу чи проблемне завдання.

Проблемні завдання принципово відрізняються від тренувальних. Мета останніх – не пошук нового способу розв'язання, а закріплення відомого студентам методу.

Під час створення проблемних ситуацій слід дотримуватися **певних умов**:

1. Викладач дає студентам практичне чи теоретичне завдання, під час виконання якого вони мають здобути нові знання чи способи дій за темою.

2. Проблемне завдання, що ставиться перед студентами, має відповідати їх інтелектуальним можливостям.

3. Пропонуючи проблемне завдання, викладач повинен урахувати реальний рівень знань студентів.

4. Якщо студенти, опинившись у проблемній ситуації, не змогли з неї вийти, викладач повинен сформулювати проблему, що виникла, вказати на причини, які привели до цього і пояснити навчальний матеріал, необхідний для розв'язання запропонованого завдання.

У вищій школі розрізняють такі **форми проблемного навчання**:

1. Проблемний виклад навчального матеріалу на лекції, коли викладач ставить проблемні питання, висуває проблемні завдання і сам їх вирішує, при цьому студенти лише уявно підключаються до пошуку рішення.

2. Частково-пошукова діяльність у процесі виконання експерименту, лабораторних робіт, під час проблемних семінарів.

3. Самостійна дослідна діяльність, коли студенти самостійно формулюють проблему та розв'язують її (в курсовій чи дипломній роботі) з подальшим контролем викладача.

В умовах критики лекційно-семінарської системи навчання зростають вимоги до їх проведення. Саме проблемне навчання трансформує їх в ефективні форми організації навчання: проблемна лекція, проблемний семінар.

В. Галузинський та М. Євтух наводять такі види діяльності викладачів і студентів під час проблемно лекції та проблемного семінару (табл. 3).

**Види діяльності викладачів і студентів під час проблемної
лекції та проблемного семінару**

ВИКЛАДАЧ	СТУДЕНТ
<i>1. Лекція</i>	
Оголошує тему, план, літературу, ставить перед аудиторією низку проблемних запитань для дискусії, дає термін для їх обдумування (у межах першої лекційної години)	Занотовує план, лекційні проблемні запитання, список рекомендованої літератури, обдумує шляхи розв'язання проблемних ситуацій
Пристає до орієнтування студентів у різних варіантах розв'язання поставлених проблем	Бере участь у дискусії, висловлює свої аргументи, обґрунтовує їх та доводить висунений ним шлях підходу до розв'язання проблеми
Організовує дискусію із запланованих питань, послідовно даючи студентам висловитись, навести аргументи на захист своїх тверджень, стимулює їхні думки	Оцінює погляди на проблему своїх колег, знаходить оптимальний варіант їх розв'язання
Підсумовує дискусії, забезпечує підбиття правильних вирішень цієї проблеми, узагальнює теоретичні висновки з матеріалу, забезпечує правильне розв'язання проблем, висунутих на початку лекції	У разі незгоди з тим шляхом, який був запропонований іншими студентами, або визнає свою помилку, або доводить правоту іншими новими доказами
Дає завдання для самостійної домашньої роботи, закінчує цим проблемну лекцію, якщо необхідно дає план семінарського заняття	Занотовує теоретичний висновок з рішення, поданого викладачем у підсумку дискусії, занотовує домашнє завдання до наступного семінару
<i>2. Семінарське заняття</i>	
Перевіряє ступінь готовності групи до семінару, у разі невиконання домашнього завдання окремими студентами дає їм певний термін для його виконання. Група в цей час виконує додаткове завдання, спрямоване на повторення та поглиблення матеріалу	Пред'являє викладачеві домашнє завдання (конспект, письмову роботу, реферат та ін.), готується до виступу
У разі готовності студентів стисло повторює матеріал теми, наголошує на його вузлових питаннях	Відповідає на запитання викладача з основних положень теми
Пропонує студентам знайти ті питання, які становлять у цій темі проблеми (економічні, політичні, соціальні, педагогічні, технічні, технологічні, психологічні тощо)	Виконує самостійну письмову роботу щодо пошуку відповідних проблем або відповідає на усні запитання викладача
Читає записи (слухає відповіді), оцінюючи їх, пропонує студентам обрати одну з актуальних проблем для обговорення та розв'язання	Обирає спільно з іншими ту проблему, яка найбільш цікавить групу

ВИКЛАДАЧ	СТУДЕНТ
Організовує обговорення обраної теми, з'ясовує її "вузли", на яких прагне зосередити увагу та кмітливість студентів	Бере активну участь в обговоренні та розв'язанні окремих "вузлових" питань проблеми, виступає з аргументами щодо їх логічного розв'язання
Підсумовує, а в разі неспроможності групи впоратись зі складною проблемою розкриває сутність підходу до її розв'язання, робить висновки на основі одержаних результатів, оцінює активність та кмітливість студентів балами	Закінчує розв'язання проблеми, узгоджує своє рішення з думкою інших студентів, викладача, у разі розбіжностей власних думок з міркуваннями групи шукає нові засоби доказу своєї думки або погоджується з іншими

Заслуговує на увагу структура проблемної лекції, яку пропонують П. Підласий, Л. Фрідман та М. Гарунова (табл. 4).

Таблиця 4

Структура проблемної лекції

№ з/п	Етапи	Цілі	Прийоми та способи лектора
1	Вступ	Оволодіти увагою аудиторії, викликати інтерес	Почати лекцію з несподіваної репліки, факту, жартівливого зауваження
2	Постановка	Показати її актуальність, проаналізувати суперечності, часткові проблеми, сформулювати загальну проблему	Звернення до інтересів слухачів, їх потреб, посилення на факти, документи, авторитетні висловлювання, аналіз усталених, але неправильних поглядів
3	Розчленування проблеми на підпроблеми, задачі, питання	Чітке відокремлення переліку проблем, задач, питань, розкриття їх сутності	Обґрунтування логіки розв'язання проблеми, побудова загальної схеми розв'язання проблеми, ідеї, гіпотези, засоби вирішення, можливі результати, наслідки
4	Виклад своєї позиції, підходів, засобів розв'язання	Показ у порівняльному аналізі власних підходів, позицій та інших думок	Обґрунтовані доказові судження, аргументи, використання прийомів критичного аналізу, порівняння
5	Узагальнення, висновки	Сконцентрувати увагу аудиторії на головному, висловити резюме тому, що було сказано	Твердження, що інтегрує головну ідею, думка, використання найсильнішого аргументу, крилатого вислову. Показ перспективи розвитку подій

Постановка перед студентами проблем, із якими їм доведеться зустрічатися в майбутній професійній діяльності, надає процесу навчання професійної спрямованості, особистісного сенсу та викликає потребу в пошуковій діяльності.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність педагогічної інноватики.
2. У якому відношенні перебувають поняття "інноватика" та "техноматика"? Доведіть.
3. Назвіть шляхи оновлення вищої педагогічної освіти в Україні.
4. Визначте основні положення організації навчання як дослідження.
5. Що розуміється під оптимальним поєднанням репродуктивної та творчої діяльності?
6. Чому необхідно інтегрувати індивідуальні та колективні форми діяльності студентів?
7. Дайте характеристику сучасним технологіям навчання у ЗВО.

Семинарське заняття №4.

Тема: Сучасні технології навчання в педагогічних закладах вищої освіти.

Мета: усвідомити сутність понять "інноватика", "техноматика", "педагогічна технологія", "технологія навчання"; усвідомити сутність сучасних технологій навчання у закладах вищої освіти; здійснити їх порівняльний аналіз; формувати аналітичні, проектувальні та комунікативні вміння.

План

1. Сутність педагогічної інноватики.
2. Техноматика як напрямок педагогічної інноватики, її функції.
3. Сутність і взаємозв'язок понять "освітні технології", "педагогічні технології", "навчальні технології" та "технології навчання".
4. Види технологій навчання у вищих педагогічних закладах вищої освіти.
 - 4.1. Диференційоване навчання.
 - 4.2. Технологія проблемного навчання.
 - 4.3. Ігрові технології навчання.
 - 4.4. Інформаційні технології навчання.
 - 4.5. Кредитно-модульна технологія навчання.
 - 4.6. Інтерактивна технологія навчання
 - 4.7. Проектна технологія навчання.
 - 4.8. Технологія дистанційного навчання.

Наукова робота

Прорецензувати статтю Набоки О., Чайченко С. "Професійно-орієнтоване навчання як інноваційна технологія підготовки майбутніх педагогів" (Рідна школа. – березень. – 2014. – С. 11 – 15). Орієнтовний план рецензії:

1. Заголовок.
2. Актуальність статті.
3. Позитивні моменти, які заслуговують на увагу.
4. Зауваження, побажання, пропозиції.
5. Висновок.
6. Автор рецензії, підпис.

Творча робота

Розробити схему "Технології навчання у ЗВО".

Методика діагностики соціально-психологічних особливостей професійного розвитку педагога вищої школи. Методика на виявлення задоволеності працею (для тих, хто працює). Виконати самостійно тест (див. Гуру О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: Навчальний посібник. – Київ, 2005. – С.175-181), проаналізувати результати та визначити шляхи самовдосконалення.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.
2. Гуру О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
3. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
4. Закон України "Про освіту": прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.05.2018).
5. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.
6. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
7. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.
8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.
9. Шквир О. Л. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 500 с.

Практичне заняття №3.

Тема: Сучасні технології навчання у ЗВО.

Мета: усвідомити сутність і значення сучасних технологій навчання, що використовуються у ЗВО, формувати вміння впроваджувати їх в освітній процес ЗВО, розвивати вміння аналізувати та оцінювати навчальну роботу студентів.

План

1. Фронтальне опитування. Сучасні технології навчання у ЗВО: диференційоване навчання, технологія проблемного навчання, ігрові технології, інтерактивна технологія навчання, інформаційні технології.
2. Групова робота. Демонстрація заздалегідь підготовлених фрагментів семінарських або практичних занять з педагогіки з використанням однієї технології навчання (курс та тема за вибором студентів).
3. Аналіз та оцінка фрагментів занять.

Література

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.
2. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).

3. Закон України "Про освіту": прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.05.2018).

4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Освіта. 2002. № 26. С. 2–4.

5. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.

6. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

8. Шквир О. Л. Ступенева підготовка майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень: моногр. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 500 с.

Тема 5: СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ.

ПЛАН

1. Історія становлення та розвитку професії педагога вищої школи.
2. Сучасний стан та перспективи розвитку професійної діяльності педагога вищої школи.
3. Особливості професійної діяльності педагога вищої школи.
4. Модель професійної компетентності педагога вищої школи.
5. Професійні комунікативні якості педагога вищої школи.
6. Особливості професійної адаптації педагога вищої школи.
7. Індивідуальний стиль професійної діяльності педагога вищої школи.
8. Професійні кризи та деформації професійного розвитку педагога вищої школи.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

1. Провести опитування серед студентів 1 і 4 курсів з метою визначення, яким якостям педагога вищої школи вони надають перевагу. Проаналізувати результати. Визначити тенденції.

2. Провести аналогічне опитування серед викладачів. Проаналізувати результати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.

2. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.

3. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).

3. Закон України "Про освіту": прийнятий 05.09.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. (дата звернення: 22.05.2018).

4. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.

5. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

Питання для самоперевірки

1. На основі проаналізованого матеріалу змодельуйте професійний портрет викладача вищого навчального закладу дорадянського періоду.
2. Визначте основні документи, які регламентують нормативно-правову базу діяльності ВНЗ.
3. Здійсніть порівняльний аналіз професійної діяльності вчителя та педагога вищої школи.
4. На основі аналізу компонентів професійної педагогічної компетентності визначте протипоказання до педагогічної діяльності.
5. Розкрийте сутність основних професійних комунікативних якостей педагога: емпатії, ідентифікації, рефлексії, децентрації.
6. Визначте основні типи професійної адаптації педагога вищої школи і дайте їм характеристику.
7. Визначте особливості власного стилю професійної діяльності.
8. Дайте характеристику синдрому професійного згорання фахівця.

Тема 6: ВИХОВНА РОБОТА ЗІ СТУДЕНТСЬКОЮ МОЛОДДЮ.

ПЛАН

1. Сутність, мета і завдання виховання студентів у закладах вищої освіти.
2. Закономірності та принципи виховання.
3. Основні напрями виховання студентів.
4. Методи і форми виховання у закладі вищої освіти.
5. Роль і функції куратора академічної студентської групи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Принципи національного виховання.
2. Трудове виховання.
3. Моральне виховання.
4. Патріотичне виховання.
5. Правове виховання.
6. Антинаркогенне виховання
7. Фізичне виховання.
8. Екологічне виховання.
9. Підготовка студентів до сімейного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 421 с.
2. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
3. Концепція національного виховання. *Рідна школа*. 1995. № 6. С. 18–25.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.
5. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.

6. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.

7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

1. Сутність, мета і завдання виховання у закладах вищої освіти.

Термін "виховання" є похідним від слова "ховати", "вирощувати". В Українській народній педагогіці воно вживалося у значенні "оберігати", ховати від зла, шкідливого впливу. Поняття "виховувати" і "навчати" у сучасних умовах – це два самостійних поняття, хоча і взаємопов'язаних між собою. В. М. Бехтерев писав: "Якщо освіта спрямована на примноження людських знань і, отже, на збільшення ерудиції, то виховання розвиває розум людини, привчає її до синтезу і аналізу, воно слугує облагородженню душевних почуттів і зміцненню її волі". Тому і методика виховання – це окрема галузь, яка має свою логіку.

Процес виховання – система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Процес виховання залежить від об'єктивних і суб'єктивних чинників. До **об'єктивних чинників** належать особливості розвитку держави, перебудова економіки на ринкових засадах, відродження національних традицій, вплив навколишнього середовища тощо. **Суб'єктивними чинниками** є діяльність сім'ї і громадських організацій, освітня діяльність закладів освіти, діяльність засобів масової інформації тощо.

Освітній процес у закладі вищої освіти спрямований на дорослу людину. Тому з погляду гуманістичної педагогіки його основними завданнями є створення умов для саморозвитку, самовираження і самореалізації особистості. Викладач має не лише передавати студентові знання і професійні уміння, а й прилучати його до певної культури, розвиток і відтворення якої передбачають живе спілкування. З цього приводу К. Ушинський зауважував, що тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна створити характер.

При всій різноманітності пошуків, що ведуться в світі, нині, на нашу думку, слід зупинитися на трьох напрямках у дослідженнях проблем виховання:

1. **Раціоналістичний.** Він може мати авторитарний чи ліберальний характер, але обов'язково з наданням переваги науковій раціональності. Сутність цього напрямку в абсолютизації наукових знань ("знаннецентризм"). Біля витоків цього напрямку стояли К. Д. Ушинський та М. І. Пирогов.

2. **Культуроцентричний,** де культура розглядається як підґрунтя виховання й освіти. Це більш сучасний погляд на виховання, який розвивається в руслі процесів демократизації. Він не обмежується школою, передбачає гуманний соціум, який здатний гармонізувати відносини людини і суспільства.

3. **Особистісно-гуманістичний.** Цей напрям (парадигма виховання) розроблений Бойко А. М. і має антропоцентричний характер. Він об'єктивно прийшов на зміну знаннецентричної і культуроцентричної парадигми, її системоутворюючим фактором виступає не культура, не освіта, а дитина як унікальна неповторність і найвища цінність.

Якщо наука є спільною для всіх народів, то всезагальної системи виховання не існує ні в теорії, ні на практиці. Кожен народ творить свою систему виховання, яка відповідає характерним рисам його народності.

Національне виховання – це виховання молоді на культурно-історичному досвіді свого народу, його традиціях, звичаях і обрядах. Таке виховання забезпечує етнізацію дітей як необхідний і невід’ємний складник їх соціалізації.

Виховний процес, що організується в кожній виховній системі (великій, середній, малій) є дуже складним явищем. Кожен колектив вихователів завжди відповідальний за його організацію перед суспільством, майбутніми поколіннями.

За словами А. С. Макаренка, перед вихователями завжди стоїть подвійний об’єкт: особистість і суспільство. Змінюючи особистість, змінюємо суспільство; зміна суспільства впливає на формування особистості кожної людини.

Ідеалом виховання в нашому суспільстві є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомою людиною, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Головна мета національного виховання: набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді рис громадянина української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури. Мета національного виховання конкретизується через систему виховних завдань, що є загальними не тільки для усіх виховних закладів, а для всього суспільства загалом.

У виховній діяльності ЗВО досить суттєвим є використання теоретичної парадигми національного виховання, запропонованої В. Гнатюком, через триаду рис особистості "громадянин – патріот – гуманіст".

Виховання студентства – це процес творчий, зорієнтований на проблеми, пов’язані зі специфікою вищого закладу освіти, особливостями регіону.

ЗВО мають здійснювати підготовку інтелектуального генофонду нації, виховання духовної еліти, примножувати культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх спеціалістів. Це може бути досягнуто через виконання таких **завдань**:

- виховання майбутніх спеціалістів авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, естетичної, фізичної та екологічної культури;

- створення необхідних умов для вільного розвитку особистості студента, його мислення і загальної культури, шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідної, технічної, культурно-просвітницької, правоохоронної та ін.);

- збагачення естетичного досвіду студентів шляхом участі їх у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, вищого навчального закладу;

- формування "Я" – концепції людини творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної само завершеності;

- пропаганду здорового способу життя, запобігання вживанню студентами алкоголю, наркотиків, викорінення шкідливих звичок.

Кінцевим результатом виховання студентів закладу вищої освіти є підготовка їх до виконання сукупності ролей, необхідних для суспільного життя: громадянина, трудівника, громадського діяча, сім'янина, товариша.

Процес виховання передбачає певну послідовність **етапів**, знання особливостей яких дає педагогу змогу спланувати виховну роботу:

1. Визначення сукупності рис і якостей особистості, які слід сформувати у студента.

2. Вивчення індивідуальних особливостей студента (колективу), його позитивних рис, недоліків, визначення якостей, які ще не сформовані.

3. Планування виховної роботи.

4. Виконання плану виховної роботи шляхом залучення студентів до різних видів діяльності.

5. Самостійна робота студента над собою, тобто самоосвіта і самовиховання.

Процес становлення студента як фахівця передбачає усвідомлення соціальної ролі праці педагога, сприйняття вимог педагогічної професії, усвідомленого пред'явлення цих вимог до себе, самовиховання необхідних якостей, моделюючих особистість викладача, вчителя, реалізації творчої діяльності. Ці етапи професійного становлення майбутнього спеціаліста складають основу професійно-педагогічного виховання уЗВО, процес якого включає в себе навчальну, наукову, позааудиторну та громадську роботу.

Студент педагогічного закладу вищої освіти готує себе не лише до навчання дітей, а й до їх виховання. І перш ніж вчити дітей самоствердженню у суспільстві, він має сам навчитися цьому.

Структурними елементами процесу виховання є: мета, зміст, форми, методи і засоби, шляхи виховання, його результат.

Процес виховання здійснюється через формування свідомості особистості студента, її емоційно-чуттєвої сфери, звичок поведінки.

Для організації виховного процесу у ЗВО створюється **інфраструктура**, до складу якої входять такі суб'єкти виховної роботи: професорсько-викладацький колектив, проректор з гуманітарної освіти та виховання, заступник декана з питань організації виховної роботи, куратор студентської групи, студентська рада, студентська профспілка та ін.

Плани на рік, що складаються на кафедрах, факультетах, формують загальний річний план виховної роботи ЗВО, який затверджується ректором. Безпосереднє керівництво та організаційно-методичне забезпечення виховною роботою здійснює проректор з гуманітарної освіти та виховання. На засіданні кафедр, факультетів, вченої ради закладу вищої освіти періодично заслуховують та аналізують дані про виконання виховних заходів.

3. Закономірності та принципи виховання.

Процес виховання, як і процес навчання, має об'єктивні закономірності і передбачає дотримання певних принципів.

Закономірності виховання – стійкий, об'єктивний, істотний зв'язок у вихованні, реалізація якого сприяє ефективному розвитку особистості.

Виховний процес ґрунтується на таких закономірностях:

1. Органічний зв'язок виховання їх суспільними потребами і умовами виховання.

2. Виховання людини під впливом різноманітних чинників, найважливішими серед яких є виховний вплив людей, які оточують, насамперед батьків і педагогів.

3. Залежність результатів виховання від глибини і повноти врахування національного менталітету студентства.

4. Залежність результатів виховання від виховного впливу на внутрішній світ студентства.

5. Визначальна роль спілкування і діяльності у вихованні особистості.

Знання закономірностей дає викладачу змогу цілеспрямовано проектувати виховний процес.

Принципи виховання – керівні положення, що відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту і методів його організації. Вони є системою вимог щодо всіх аспектів виховного процесу і спрямовані на формування цілісної особистості.

Національні принципи виховання закорінені у виховній традиції народу, тісно пов'язані з його історичною долею і ментальністю. Серед них виокремлюють: принцип народності, природовідповідності, гуманізації, демократизації, етнізації, культуровідповідності, принцип поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю студентства, єдності свідомості і поведінки у вихованні, професійної спрямованості виховання, принцип диференціації та індивідуалізації виховного процесу, цілеспрямованості, принцип єдності виховних впливів усіх учасників виховного процесу.

Знання принципів забезпечує успішне визначення завдань, підбір змісту, методів, засобів і форм виховання.

4. Основні напрями виховання студентів.

Формування всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця вимагає здійснення цілеспрямованої виховної роботи в різних **напрямах**:

- моральному,
- правовому,
- патріотичному,
- антинаркогенному,
- екологічному,
- трудовому,
- економічному,
- естетичному,
- фізичному.

Кожен з цих напрямів має свої завдання та зміст, реалізація яких передбачає врахування специфіки майбутньої професійної діяльності фахівців, необхідних для цього людських і професійних якостей.

Основні напрями виховання реалізуються у навчальних закладах в процесі навчання та позааудиторної діяльності студентів.

Велика увага має приділятися використанню **виховного потенціалу навчальних предметів**, які формують філософсько-світоглядну позицію, науковий досвід, пізнавальну активність і культуру розумової праці, навички самоврядування, соціальної активності і соціальної відповідальності, політичну культуру студентів; розвивають почуття любові до Батьківщини і свого народу, правосвідомість;

сприяють виробленню свідомого ставлення до праці, естетичної культури і фізичного вдосконалення.

Позааудиторна виховна робота у ЗВО проводиться на основі студентського самоврядування, активності і самостійності студентів за умови керівної ролі студентського активу і педагогічної допомоги викладачів. Вона дає змогу студентам гармонізувати внутрішні та зовнішні фактори формування професійної культури, створює додаткові умови для реалізації внутрішнього потенціалу, задоволення тих потреб, які в процесі аудиторної роботи не задовольняються. Позааудиторна робота має бути орієнтована на особистість студента. Вона стимулює формування особистості майбутнього фахівця у контексті професіоналізації всіх виховних впливів на студентів.

5. Методи і форми виховання у закладі вищої освіти.

Виховання є цілісним процесом формування особистості і реалізується за допомогою різноманітних методів виховання.

Метод виховання – спосіб взаємопов'язаної діяльності вихователя і вихованців, спрямований на формування в них певних поглядів, переконань навичок і звичок поведінки.

Виховний вплив методів виховання посилюється за умови використання відповідних прийомів виховання.

Прийом виховання – частина, елемент методу виховання, необхідний для ефективного застосування методу в конкретній ситуації.

Залежно від функцій, які виконують методи виховання у формуванні особистості, їх поділяють на методи формування свідомості, методи формування суспільної поведінки, методи стимулювання діяльності й поведінки, методи контролю й аналізу ефективності виховання (Ю. Бабанський).

Методи формування свідомості – це методи різнобічного впливу на свідомість, почуття і волю з метою формування поглядів і переконань. До них належать бесіда, лекція, диспут, і метод прикладу.

Методи формування суспільної поведінки – це методи, що передбачають організацію діяльності студентів та формування досвіду суспільної поведінки. До них належать педагогічна вимога, громадська думка, вправлення, привчання, доручення.

Методи стимулювання діяльності й поведінки – це методи, що виконують функції регулювання і стимулювання поведінки та діяльності студентів. До них належать змагання, заохочення і покарання.

Методи контролю й аналізу ефективності виховання. Завдання їх полягає у з'ясуванні результативності конкретних виховних заходів, виховної роботи в колективі загалом. До них належать педагогічне спостереження, бесіда, опитування (анкетне, усне), аналіз результатів діяльності студентів тощо.

Позааудиторна робота студентів здійснюється в різних **формах**: масових, групових та індивідуальних.

Особливістю **масових форм виховної роботи** є широка участь в ній студентів. До них належать святкування державних та релігійних свят, знаменних подій у житті вищого навчального закладу, проведення читацьких конференцій, тематичних вечорів, вечорів запитань та відповідей, тижнів з різних навчальних предметів, зустрічей з видатними людьми, конкурсів, олімпіад, виставок тощо.

Серед **групових форм** виховної роботи найпоширеніші "круглі столи", гуртки за інтересами, обговорення радіо і телепередач, новинок преси, акції милосердя, екскурсії, походи та ін.

Індивідуальна виховна робота зумовлена індивідуальними особливостями студентів, через які переломлюється будь-який виховний вплив на особистість. Тому, щоб впливати на особистість, необхідно вивчати її індивідуальність. Важливо встановити довірливі, доброзичливі стосунки між викладачами і студентами. Цьму значною мірою сприяє авторитет викладача.

Індивідуальна виховна робота зі студентами здійснюється у двох напрямках: корекція відхилень у свідомості і поведінці окремих студентів шляхом створення спеціальних педагогічних ситуацій, які сприяють усуненню наявних в особистості студента негативних якостей; спонукання студентів до раціонального використання вільного часу з метою всебічного розвитку своєї особистості, вдосконалення необхідних фахівцю якостей.

Серед **форм позааудиторної виховної роботи з педагогіки** можуть бути такі: педагогічні інформації, диспути на педагогічні теми, читацькі конференції, усні журнали (можливі такі назви журналів: "Педагогічний кругозір", "Серце віддаю дітям", "Сторінки життя видатних педагогів", "У нас в гостях педагоги-новатори" та інші); бесіди за круглим столом, вечори на педагогічні теми, конкурси "Шукаємо педагогічні таланти", "Педагогічної майстерності", педагогічні гуртки, студентський клуб "Вчитель", педагогічний театр тощо.

Перебудова виховного процесу у вищій школі – важливе і складне завдання, розв'язання якого вимагає, з одного боку, пошуку і приведення в дію нових форм та методик організації виховної роботи, а з іншого – активізації традиційних видів діяльності, збереження досягнень минулого.

5. Роль і функції куратора академічної студентської групи.

Історично склалося, що реалізація виховної роботи у студентських групах здійснюється через інститут кураторів. Куратор призначається адміністрацією закладу на підставі подання декану факультету, а також з урахуванням побажань студентів для роботи з академічними групами.

На посаду куратора академічної групи призначається провідний спеціаліст, досвідчений педагог. Враховується також профіль підготовки фахівців та специфіка діяльності факультету. Строк перебування на посаді куратора – один навчальний рік (згідно з наказом ректора закладу). Термін дії наказу щодо призначення на посаду може щорічно продовжуватись. Обов'язковими умовами призначення на посаду є стаж викладацької роботи у ЗВО (не менше ніж два роки, з них у даному закладі не менше одного року); обов'язкове викладання одного з лекційних курсів чи проведення семінарсько-практичних занять в академічній групі. Куратор, як правило, працює із конкретною академічною групою протягом трьох-п'яти років. Діяльність куратора академічної групи здійснюється на підставі Статуту закладу, Концепції виховної роботи з урахуванням особливостей і традицій закладу.

Результати діяльності куратора обговорюються систематично на засіданні кафедр, радах факультетів, ректоратів та вченій раді згідно з планом роботи закладу.

Свою діяльність куратор групи здійснює на підставі плану виховної роботи, розробленого на навчальний семестр, рік, згідно з перспективним та річним плануванням закладу за формою, затвердженою вченою радою.

Адміністративно куратор академічної групи підпорядкований заступнику декана факультету та погоджує свою діяльність з деканом та завідуючими кафедрами.

Функції куратора академічної групи: аналітична, організаторська та соціальна.

Аналітична функція передбачає планування та організацію виховної роботи студентською групою на підставі урахування куратором міжособистісних стосунків у колективі, мотивів навчальної та пізнавальної діяльності студентів, рівня їх інтелектуального розвитку, індивідуальних особливостей, соціально-побутових умов життя, стану здоров'я, результатів навчання тощо.

Організаторська функція забезпечує надання необхідної допомоги студентському самоврядуванню, творчим групам, радам тощо

Соціальна функція реалізується у взаємодії "педагог - студент". Куратор допомагає вихованцю в особистісному розвитку, засвоєнні та прийнятті суспільних норм, цінностей.

Керівник академічної групи спільно з активом групи складає проект плану виховної роботи, який затверджується на зборах академічної групи; стежить за виконанням плану. Цілеспрямоване і чітке планування допомагає кураторам уникнути багатьох помилок та негативних явищ у студентській групі.

Основні вимоги до плану виховної роботи:

- цілеспрямованість плану;
- врахування потреб та інтересів, індивідуальних особливостей кожного студента;
- зв'язок з життям суспільства, майбутньою професійною діяльністю студентів;
- конкретність, доцільність плану, обґрунтованість виховної роботи, врахування особливостей студентського колективу, рівня його розвитку, традицій, що склалися;
- розумна насиченість плану.

Серед **основних форм виховної роботи кураторів** є щотижневі виховні години, бесіди, дискусійні клуби, культпоходи історичними місцями рідного краю, до музеїв, картинних галерей, на виставки, до театрів, колективний перегляд кінофільмів та вистав з їх наступним обговоренням, індивідуальна виховна робота зі студентами тощо.

Критеріями оцінки рівнів ефективності виховного процесу є

- рівень вихованості майбутніх спеціалістів;
- активність, згуртованість групи, суспільно-корисний характер діяльності групи;
- стабільний режим роботи академічної групи, відсутність серйозних порушень трудової та навчальної дисципліни студентами;
- позитивна мотивація навчально-виховної діяльності студентів, що виявляється в різних видах діяльності;
- мікроклімат у групі, що сприяє самореалізації особистості кожного студента;
- різноманітність форм виховної позааудиторної роботи, що сприяє самореалізації особистості кожного студента;
- діяльність студентського самоврядування у групі;

– участь групи у загальних заходах;

Результатом виховної діяльності куратора має бути достатній рівень вихованості студентів.

Питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність, мету та завдання виховання у ЗВО.
2. Назвіть склад інфраструктури організації виховного процесу у ЗВО.
3. Розкрийте зміст основних закономірностей виховання. Чому їх необхідно враховувати у виховному процесі?
4. Дайте характеристику основним напрямам виховання у ЗВО.
5. Запропонуйте інші форми позааудиторної виховної роботи.
6. Назвіть і дайте характеристику функціям куратора академічної групи.
7. За якими критеріями можна оцінювати ефективність виховного процесу?
8. Запропонуйте алгоритм діяльності куратора студентської групи.

Семінарське заняття №6.

Тема: Виховна робота у закладі вищої освіти.

Мета: усвідомити основні завдання, принципи та напрями національного виховання у педагогічному закладі вищої освіти; визначити особливості роботи куратора студентської групи; формувати діагностичні, проектувальні та комунікативні уміння.

План

1. Мета і завдання національного виховання.
2. Принципи національного виховання.
3. Специфіка виховної роботи зі студентами закладу вищої освіти.
4. Моральне виховання студентів.
5. Патріотичне виховання.
6. Правове виховання студентської молоді.
7. Екологічне виховання студентів.
8. Трудове виховання.
9. Антинаркогенне виховання.
10. Фізичне виховання.
11. Підготовка студентів до сімейного життя.
12. Робота куратора студентської групи.

Пошукова робота

На основі опитування кураторів ХГПА визначити, які існують труднощі у виховній роботі зі студентською молоддю.

Вивчити досвід роботи одного із кураторів груп і підготувати його презентацію.

Наукова робота

Розробити модель позааудиторної роботи студентів у ЗВО.

Методика діагностики соціально-психологічних особливостей професійного розвитку педагога вищої школи. Опитувальник К. Роджерса для виявлення адаптованості особистості. Виконати самостійно тест (див. Гуру О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. / О. І. Гура. – Київ, 2005. – С.189-195), проаналізувати результати та визначити шляхи самовдосконалення.

Література

1. Бартенєва І. О., Богданова І. М., Бужина І. В. та ін. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2002. 344 с.
2. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
3. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
4. Концепція національного виховання. *Рідна школа*. 1995. № 6. С. 18–25.
5. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.
6. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.
8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

Практичне заняття №4.

Тема: Сучасні форми виховання у ЗВО.

Мета: усвідомити сутність та значення сучасних форм виховної роботи студентської молоді, вивчити та презентувати досвід роботи куратора групи ХГПА, перевірити якість виконання практичних завдань з теми.

План

1. Сучасні форми виховання у ЗВО: сутність, значення.
2. Презентація досвіду роботи куратора академічної групи ХГПА з використанням мультимедійних засобів.
3. Практичні завдання:
 - 3.1. Розробіть перелік форм і тем з трудового виховання.
 - 3.2. Розробіть перелік форм і тем з морального виховання.
 - 3.3. Розробіть перелік форм і тем з патріотичного виховання.
 - 3.4. Розробіть перелік форм і тем з правового виховання.
 - 3.5. Розробіть перелік форм і тем з антинаркотичного виховання.
 - 3.6. Розробіть перелік форм і тем з фізичного виховання.
 - 3.7. Розробіть перелік форм і тем з екологічного виховання.
 - 3.8. Розробіть перелік форм і тем з підготовки студентів до сімейного життя.

Література

1. Бартенєва І. О., Богданова І. М., Бужина І. В. та ін. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2002. 344 с.
2. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 224 с.
3. Закон України "Про вищу освіту": прийнятий 01.07.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 15.06.2018).
4. Концепція національного виховання. *Рідна школа*. 1995. № 6. С. 18–25.
5. Курлянд З. Н. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання, 2005. 321 с.

6. Лисенко Н. В. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Івано-Франківськ: ІМЕ "Галицька академія", 2006. 116 с.
7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.
8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: "Академвидав", 2006. 352 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про вищу освіту

Розділ II. РІВНІ, СТУПЕНІ ТА КВАЛІФІКАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття 5. Рівні та ступені вищої освіти

1. Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти:

{Абзац перший частини першої статті 5 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;

перший (бакалаврський) рівень;

другий (магістерський) рівень;

третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень;

{Абзац п'ятий частини першої статті 5 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

науковий рівень.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

{Абзац сьомий частини першої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.

{Абзац восьмий частини першої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

{Абзац дев'ятий частини першої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій.

{Абзац десятий частини першої статті 5 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

{Частина першу статті 5 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Освітньо-творчий рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією мистецької та мистецько-педагогічної діяльності, здійснення самостійного творчого мистецького проекту, здобуття практичних навичок продукування нових ідей і розв'язання теоретичних та практичних проблем у творчій мистецькій сфері.

{Частина першу статті 5 доповнено новим абзацом згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Науковий рівень вищої освіти відповідає десятому рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття компетентностей з розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та/або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення.

{Абзац тринадцятий частини першої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

2. Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти:

{Абзац перший частини другої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

1) молодший бакалавр;

2) бакалавр;

3) магістр;

4) доктор філософії/доктор мистецтва;

{Пункт 4 частини другої статті 5 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

5) доктор наук.

3. Молодший бакалавр - це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти і присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 120-150 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня молодшого бакалавра на основі ступеня молодшого спеціаліста визначається закладом освіти.

{Абзац перший частини третьої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Особа має право здобувати ступінь молодшого бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

4. Бакалавр - це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180-240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра або молодшого спеціаліста визначається закладом вищої освіти.

{Абзац перший частини четвертої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

5. Магістр - це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми - 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

{Абзац перший частини п'ятої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 848-VIII від 26.11.2015}

Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра.

Ступінь магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування здобувається на основі повної загальної середньої освіти і присуджується закладом вищої освіти (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми, обсяг якої становить 300-360 кредитів ЄКТС.

{Абзац третій частини п'ятої статті 5 із змінами, внесеними згідно із Законом № 848-VIII від 26.11.2015}

Наукові установи Національної академії наук України та національних галузевих академій наук можуть здійснювати підготовку магістрів за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність. Наукові установи можуть також

здійснювати підготовку магістрів за освітньо-науковою програмою, узгодженою з закладом вищої освіти. У такому разі наукова складова такої програми здійснюється у науковій установі, а освітня складова - у закладі вищої освіти.

{Частина п'яту статті 5 доповнено абзацом четвертим згідно із Законом № 848-VIII від 26.11.2015}

6. Доктор філософії - це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (ад'юнктурі).

Особи, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи, мають право здобувати ступінь доктора філософії поза аспірантурою, зокрема під час перебування у творчій відпустці, за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС.

Наукові установи можуть здійснювати підготовку докторів філософії за власною освітньо-науковою програмою згідно з отриманою ліцензією на відповідну освітню діяльність або за освітньо-науковою програмою, окремі елементи якої забезпечуються іншими науковими установами та/або закладами вищої освіти.

{Абзац четвертий частини шостої статті 5 в редакції Закону № 848-VIII від 26.11.2015}

Доктор мистецтва - це освітньо-творчий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Особа має право здобувати ступінь доктора мистецтва у творчій аспірантурі. Першим етапом здобуття ступеня доктора мистецтва може бути асистентура-стажування, яка є формою підготовки мистецьких виконавських кадрів вищої кваліфікації. Порядок здобуття освітньо-творчого ступеня доктора мистецтва та навчання в асистентурі-стажуванні затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади у сфері культури за погодженням з центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

{Частина шосту статті 5 доповнено абзацом п'ятим згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Ступінь доктора мистецтва присуджується спеціалізованою радою з присудження ступеня доктора мистецтва закладу вищої освіти мистецького спрямування за результатом успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-творчої програми та публічного захисту творчого мистецького проекту в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

{Частина шосту статті 5 доповнено абзацом шостим згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Нормативний строк підготовки доктора мистецтва у творчій аспірантурі становить три роки. Обсяг освітньої складової освітньо-творчої програми підготовки доктора мистецтва становить 30-60 кредитів ЄКТС.

{Частина шосту статті 5 доповнено абзацом сьомим згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

7. Доктор наук - це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях.

Ступінь доктора наук присуджується спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти чи наукової установи за результатами публічного захисту наукових досягнень у вигляді дисертації або опублікованої монографії, або за сукупністю статей, опублікованих у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях, перелік яких затверджується центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Розділ VI. ЗАКЛАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стаття 26. Основні завдання закладу вищої освіти

1. Основними завданнями закладу вищої освіти є:

- 1) провадження на високому рівні освітньої діяльності, яка забезпечує здобуття особами вищої освіти відповідного ступеня за обраними ними спеціальностями;
- 2) для університетів, академій, інститутів - провадження наукової діяльності шляхом проведення наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації і використання отриманих результатів в освітньому процесі;
- 3) участь у забезпеченні суспільного та економічного розвитку держави через формування людського капіталу;
- 4) формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах;
- 5) забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності;
- 6) створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів;
- 7) збереження та примноження моральних, культурних, наукових цінностей і досягнень суспільства;
- 8) поширення знань серед населення, підвищення освітнього і культурного рівня громадян;
- 9) налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури;
- 10) вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці та сприяння працевлаштуванню випускників.

{Пункт 10 частини першої статті 26 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1662-VIII від 06.10.2016}

Стаття 27. Правовий статус закладу вищої освіти

1. Заклад вищої освіти як суб'єкт господарювання може діяти в одному із таких статусів:

бюджетна установа;

неприбутковий заклад вищої освіти;

прибутковий заклад вищої освіти.

У приватному закладі вищої освіти його структура, склад, порядок роботи і повноваження органів управління, робочих і дорадчих органів, органів громадського та студентського самоврядування, наукових товариств, процедури обрання чи призначення керівників закладу та його підрозділів можуть визначатися статутом закладу без дотримання вимог цього Закону.

{Частина перша статті 27 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

2. Юридична особа (крім наукової установи) набуває статусу закладу вищої освіти з моменту отримання ліцензії на провадження освітньої діяльності.

3. Заклад вищої освіти може бути засновником (співзасновником) інших юридичних осіб, які провадять свою діяльність відповідно до напрямів навчально-науково-виробничої, інноваційної діяльності закладу вищої освіти та/або забезпечують виконання його статутних завдань.

4. Заклади вищої освіти державної, комунальної та приватної форми власності мають рівні права у провадженні освітньої, наукової та інших видів діяльності.

5. Заклади вищої освіти можуть провадити освітню діяльність спільно з іноземними навчальними закладами за узгодженими освітніми програмами.

6. Заклади вищої освіти можуть утворювати навчальні, навчально-наукові та навчально-науково-виробничі комплекси, наукові парки та входити до складу консорціуму. Всі учасники комплексу, консорціуму зберігають статус юридичної особи і фінансову самостійність.

7. Заклад вищої освіти діє на підставі власного статуту.

Статут закладу вищої освіти повинен містити:

1) повне найменування із зазначенням типу закладу вищої освіти, його правосуб'єктність, місцезнаходження, дату прийняття рішення про його утворення;

2) концепцію освітньої діяльності закладу вищої освіти;

3) права та обов'язки засновника (засновників);

4) обсяг основних засобів (розмір статутного капіталу), наданих засновником (засновниками);

5) повноваження органів управління закладу вищої освіти;

6) права та обов'язки керівника закладу вищої освіти;

- 7) порядок обрання представників до органів громадського самоврядування;
- 8) підстави дострокового розірвання контракту з керівником закладу вищої освіти та керівником навчально-наукового інституту (факультету);
- 9) джерела надходження і порядок використання коштів та майна закладу вищої освіти;
- 10) порядок звітності та контролю за провадженням фінансово-господарської діяльності;
- 11) порядок внесення змін до статуту закладу вищої освіти;
- 12) порядок реорганізації та ліквідації закладу вищої освіти.

Статут закладу вищої освіти може містити інші положення, що стосуються особливостей утворення і діяльності закладу вищої освіти.

Статут закладу вищої освіти не повинен суперечити законодавству.

Стаття 28. Типи закладів вищої освіти

1. В Україні діють заклади вищої освіти таких типів:

1) університет - багатогалузевий (класичний, технічний) або галузевий (профільний, технологічний, педагогічний, фізичного виховання і спорту, гуманітарний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти (у тому числі доктора філософії), проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

2) академія, інститут - галузевий (профільний, технологічний, технічний, педагогічний, богословський/теологічний, медичний, економічний, юридичний, фармацевтичний, аграрний, мистецький, культурологічний тощо) заклад вищої освіти, що провадить інноваційну освітню діяльність, пов'язану з наданням вищої освіти на першому і другому рівнях за однією чи кількома галузями знань, може здійснювати підготовку на третьому і вищому науковому рівнях вищої освіти за певними спеціальностями, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність;

3) коледж - заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність. Коледж також має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття профільної середньої, професійної (професійно-технічної) та/або фахової передвищої освіти.

Статус коледжу отримує заклад освіти (структурний підрозділ закладу освіти), в якому ліцензований обсяг підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра становить не менше 30 відсотків загального ліцензованого обсягу.

{Пункт 3 частини першої статті 28 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}

Стаття 29. Національний заклад вищої освіти

1. Університету, академії, інституту незалежно від форми власності відповідно до законодавства може бути надано статус національного.

2. Надання закладу вищої освіти статусу національного здійснюється за пропозицією Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що подається в порядку та за критеріями, встановленими Кабінетом Міністрів України. Встановлення відповідності діяльності національного закладу вищої освіти визначеним критеріям для підтвердження чи позбавлення його такого статусу здійснюється раз на сім років Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

3. Національний заклад вищої освіти має право:

1) отримувати відповідно до законодавства на пріоритетних засадах передбачені державним бюджетом кошти для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень, виконання наукових програм, проектів державного значення в обсязі не менш як 10 відсотків коштів державного бюджету, що виділяються на його утримання;

2) визначати норми часу навчальної та іншої роботи педагогічних і науково-педагогічних працівників;

3) здійснювати перерозподіл:

нормативів чисельності осіб, які навчаються, на одну посаду науково-педагогічного працівника за спеціальностями однієї галузі знань з урахуванням результатів наукової діяльності працівників; державного замовлення між спеціальностями в межах галузі знань в обсязі не більш як 5 відсотків загального обсягу державного замовлення національного закладу вищої освіти з обов'язковим інформуванням центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить заклад вищої освіти;

ліцензованого обсягу прийому за спеціальностями у межах відповідної галузі знань;

4) здійснювати підготовку фахівців з вищою освітою за власними експериментальними освітніми програмами та навчальними планами;

5) отримувати на пріоритетних засадах фінансування для придбання наукового і навчального обладнання, комп'ютерних програм тощо за рахунок державного бюджету;

6) використовувати у своєму найменуванні слово "національний";

7) формувати на своїй базі інноваційні структури різних типів (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори, малі підприємства тощо) на засадах поєднання інтересів високотехнологічних компаній, науки, освіти, бізнесу та держави з метою виконання і впровадження інноваційних проектів.

4. Особливості управління національним закладом вищої освіти, що сприяють розвитку і підвищенню якості його освітньої діяльності та конкурентоспроможності, залученню додаткових фінансових ресурсів, можуть визначатися його статутом.

Стаття 30. Дослідницький університет

1. Національному закладу вищої освіти, що забезпечує проривний розвиток держави в певних галузях знань за моделлю поєднання освіти, науки та інновацій, сприяє її інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, має визнані наукові здобутки, може надаватися статус дослідницького університету.

2. Статус дослідницького університету надається Кабінетом Міністрів України на конкурсних засадах закладу вищої освіти строком на сім років відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України Положення про дослідницький університет та критеріїв, що включають показники, приведені до кількості науково-педагогічних і наукових працівників закладу вищої освіти.

3. Надання закладу вищої освіти статусу дослідницького здійснюється за поданням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти у разі відповідності критеріям, встановленим Кабінетом Міністрів України. Встановлення відповідності діяльності дослідницького закладу вищої освіти визначеним критеріям для підтвердження чи позбавлення його такого статусу здійснюється раз на сім років Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

4. Критерії, за якими надається статус дослідницького університету, базуються на таких засадах:

1) розгалужена інфраструктура та матеріально-технічна база, що забезпечують провадження науково-освітньої діяльності на світовому рівні, зокрема визнані наукові школи, центри, лабораторії тощо;

2) міждисциплінарність освіти і науки, потужна фундаментальна складова наукових досліджень, якість яких підтверджена, зокрема, публікаціями у вітчизняних і міжнародних рецензованих фахових виданнях;

3) забезпечення високоякісної фахової підготовки докторів наук та здатність впроваджувати і комерціалізувати наукові результати, якість системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових кадрів у закладі вищої освіти;

4) рівень інтеграції у світовий освітньо-науковий простір, зокрема кількість міжнародних проектів, створених об'єктів права інтелектуальної власності, спільних з підприємствами та іноземними закладами вищої освіти наукових проектів, грантів тощо;

5) місце в національному, галузевих та/або міжнародних рейтингах закладів вищої освіти;

6) кількість публікацій за показниками визнаних міжнародних наукометричних баз та у міжнародних реферованих виданнях.

5. Дослідницький університет має право:

1) використовувати у своєму найменуванні слово "дослідницький";

2) отримувати базове фінансування за окремою бюджетною програмою Державного бюджету України на провадження наукової діяльності в обсязі не менш як 25 відсотків коштів, що

передбачаються на його утримання, для проведення наукових досліджень, підтримки та розвитку їх матеріально-технічної бази;

3) на конкурсних засадах формувати тематику фундаментальних та прикладних наукових досліджень, науково-технічних розробок і самостійно затверджувати річний тематичний план;

4) формувати на своїй базі інноваційні структури різних типів (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори, малі підприємства тощо) на засадах поєднання інтересів високотехнологічних компаній, науки, освіти, бізнесу та держави з метою виконання і впровадження інноваційних проектів;

5) приймати остаточне рішення щодо присвоєння вчених звань;

6) самостійно утворювати разові спеціалізовані вчені ради для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за участю не менше п'яти осіб з відповідним ступенем, двоє з яких працюють в іншому закладі вищої освіти (науковій установі);

7) встановлювати нормативи чисельності осіб, які навчаються, на одну посаду науково-педагогічного та наукового працівника;

8) самостійно визначати статті та обсяги витрат власних надходжень;

9) у межах визначених в установленому порядку коштів загального фонду на оплату праці та в межах наявних у закладі вищої освіти власних надходжень самостійно формувати і затверджувати штатний розпис науково-педагогічних, наукових, педагогічних та інших працівників, у тому числі визначати штатні нормативи, найменування та чисельність посад працівників відповідно до структури закладу вищої освіти;

10) здійснювати інші права, передбачені законодавством.

Стаття 31. Утворення, реорганізація та ліквідація закладу вищої освіти

1. Рішення про утворення, реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, перетворення) чи ліквідацію закладу вищої освіти приймається:

1) для закладів державної форми власності - Кабінетом Міністрів України;

2) для закладів комунальної форми власності - відповідними органами місцевого самоврядування;

3) для закладів приватної форми власності - фізичними та/або юридичними особами відповідно до закону, у тому числі релігійними організаціями, статути (положення) яких зареєстровано у встановленому законодавством порядку.

{Пункт 3 частини першої статті 31 із змінами, внесеними згідно із Законом № 498-VIII від 02.06.2015}

2. Реорганізація чи ліквідація закладу вищої освіти не повинна порушувати права та інтереси осіб, які навчаються у цьому закладі вищої освіти. Обов'язок щодо вирішення всіх питань продовження безперервного здобуття вищої освіти такими особами покладається на засновника (засновників) закладу вищої освіти.

3. Утворення в Україні закладів вищої освіти за участю іноземних фізичних та юридичних осіб, закладами вищої освіти іноземних країн своїх структурних підрозділів на території України здійснюється за умови отримання дозволу центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки. Такі заклади вищої освіти та їхні структурні підрозділи діють на території України виключно за умови отримання ліцензії на відповідну діяльність у порядку, встановленому цим Законом.

4. Заклади вищої освіти України відповідно до законодавства іноземних держав можуть утворювати свої структурні підрозділи на території цих держав.

Стаття 32. Принципи діяльності, основні права та обов'язки закладу вищої освіти

1. Діяльність закладу вищої освіти провадиться на принципах:

1) автономії та самоврядування;

2) розмежування прав, повноважень і відповідальності засновника (засновників), державних органів та органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належить заклад вищої освіти, органів управління закладу вищої освіти та його структурних підрозділів;

3) поєднання колегіальних та єдиноначальних засад;

4) незалежності від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім закладів вищої духовної освіти).

2. Заклади вищої освіти мають рівні права, що становлять зміст їх автономії та самоврядування, у тому числі мають право:

1) розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності;

- 2) самостійно визначати форми навчання та форми організації освітнього процесу;
- 3) обирати типи програм підготовки бакалаврів і магістрів, що передбачені Міжнародною стандартною класифікацією освіти;
- 4) приймати на роботу педагогічних, наукових, науково-педагогічних та інших працівників;
- 5) формувати та затверджувати власний штатний розпис відповідно до законодавства. При зменшенні чисельності осіб, які навчаються за кожною освітньою програмою, у межах 20 відсотків чисельності, визначеної на початок навчання за цією програмою, штатна чисельність науково-педагогічних працівників не скорочується;
{Пункт 5 частини другої статті 32 в редакції Закону № 1017-VIII від 18.02.2016}
- 6) приймати остаточне рішення щодо визнання, у тому числі встановлення еквівалентності, здобутих в іноземних закладах вищої освіти ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва, доктора наук і вчених звань доцента, професора під час зарахування на навчання та/або на посаду наукового чи науково-педагогічного працівника;
{Пункт 6 частини другої статті 32 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}
- 7) запроваджувати рейтингове оцінювання освітніх, мистецьких, науково-дослідницьких та інноваційних досягнень учасників освітнього процесу;
{Пункт 7 частини другої статті 32 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}
- 8) надавати додаткові освітні та інші послуги відповідно до законодавства;
- 9) самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої, мистецької, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності;
{Пункт 9 частини другої статті 32 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}
- 10) самостійно запроваджувати спеціалізації, визначати їх зміст і програми навчальних дисциплін;
- 11) присуджувати ступені вищої освіти здобувачам вищої освіти, які відповідно до законодавства успішно пройшли процедуру атестації після завершення навчання на відповідному рівні вищої освіти;
- 12) приймати остаточне рішення щодо присудження наукових ступенів акредитованими спеціалізованими вченими радами (ступеня доктора мистецтва акредитованими спеціалізованими радами з присудження ступеня доктора мистецтва);
{Пункт 12 частини другої статті 32 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}
- 13) утворювати заклади загальної середньої освіти за погодженням з органами місцевого самоврядування;
{Пункт 13 частини другої статті 32 в редакції Закону № 2145-VIII від 05.09.2017}
- 131) виступати засновником чи співзасновником закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, коледжів;
{Частину другу статті 32 доповнено пунктом 131 згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}
- 14) утворювати, реорганізовувати та ліквідувати свої структурні підрозділи;
- 15) провадити видавничу діяльність, зокрема видавати підручники, навчальні посібники і наукові праці, а також розвивати власну поліграфічну базу;
- 16) провадити на підставі відповідних договорів спільну діяльність з навчальними закладами, науковими установами та іншими юридичними особами;
- 17) розміщувати свої навчальні, науково-дослідні та навчально-науково-виробничі підрозділи на підприємствах, в установах та організаціях;
- 18) брати участь у роботі міжнародних організацій;
- 19) запроваджувати власну символіку та атрибутику;
- 20) встановлювати власні форми морального та матеріального заохочення учасників освітнього процесу;
- 21) звертатися з ініціативою до органів, що здійснюють управління у сфері вищої освіти, про внесення змін до чинних або розроблення нових нормативно-правових актів у сфері вищої освіти, а також брати участь у роботі над проектами;
- 22) провадити фінансово-господарську та іншу діяльність відповідно до законодавства та статуту закладу вищої освіти;

23) розпоряджатися власними надходженнями (для закладів вищої освіти державної і комунальної форми власності), зокрема від надання платних послуг;

24) відкривати поточні та депозитні рахунки в банках;

25) здійснювати інші права, що не суперечать законодавству.

3. Заклади вищої освіти зобов'язані:

1) вживати заходів, у тому числі шляхом запровадження відповідних новітніх технологій, щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових роботах наукових, науково-педагогічних, педагогічних, інших працівників і здобувачів вищої освіти та притягнення їх до дисциплінарної відповідальності;

2) мати внутрішню систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти;

3) створювати необхідні умови для здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами;

4) оприлюднювати на офіційному веб-сайті, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов'язань.

Стаття 33. Структура закладу вищої освіти

1. Структура закладу вищої освіти, статус і функції його структурних підрозділів визначаються статутом закладу вищої освіти та положеннями про відповідні структурні підрозділи. Структура закладу вищої освіти, що не є бюджетною установою, може визначатися статутом закладу без дотримання вимог цієї статті.

{Частина перша статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

2. Структурні підрозділи утворюються рішенням вченої ради закладу вищої освіти у порядку, визначеному цим Законом і статутом закладу вищої освіти.

3. Основними структурними підрозділами закладів вищої освіти (крім коледжів, які не здійснюють підготовку бакалаврів) є факультети, кафедри, бібліотека.

{Частина третя статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

4. Факультет - це структурний підрозділ закладу вищої освіти, що об'єднує не менш як три кафедри та/або лабораторії, які в державних і комунальних закладах вищої освіти у сукупності забезпечують підготовку не менше 200 здобувачів вищої освіти денної форми навчання (крім факультетів вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання), закладів вищої освіти фізичного виховання і спорту, закладів вищої освіти культури та мистецтва).

5. Кафедра - це базовий структурний підрозділ закладу вищої освіти державної (комунальної) форми власності (його філій, інститутів, факультетів), що провадить освітню, методичну та/або наукову діяльність за певною спеціальністю (спеціалізацією) чи міжгалузевою групою спеціальностей, до складу якого входить не менше п'яти науково-педагогічних працівників, для яких кафедра є основним місцем роботи, і не менш як три з них мають науковий ступінь або вчене (почесне) звання.

6. Заклад вищої освіти зобов'язаний мати у своєму складі бібліотеку, бібліотечний фонд якої має відповідати вимогам стандартів освітньої діяльності.

7. Структурними підрозділами закладу вищої освіти можуть бути:

1) навчально-науковий інститут - структурний підрозділ університету, академії, інституту, що об'єднує відповідні кафедри, лабораторії, науково-дослідні центри та експериментальні лабораторії, які провадять освітню діяльність і проводять наукові дослідження;

2) наукові, навчально-наукові, науково-дослідні, науково-виробничі та проектні інститути, навчально-науково-виробничі центри (сектори, частини, комплекси тощо), дослідні станції, конструкторські бюро, відділи аспірантури і докторантури, навчально-виробничі комбінати, експериментальні підприємства, клінічні бази закладів медичної освіти, університетські клініки та лікарні, юридичні клініки, полігони, наукові парки, технопарки, оперні студії, навчальні театри, філармонії, інші підрозділи, що забезпечують практичну підготовку фахівців певних спеціальностей та/або проводять наукові дослідження;

3) підготовчі відділення (підрозділи), підрозділи перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів, інститути післядипломної освіти, лабораторії, навчально-методичні кабінети, комп'ютерні та інформаційні центри, навчально-виробничі та творчі майстерні, навчально-дослідні господарства, виробничі структури, видавництва, спортивні комплекси, заклади культурно-побутового призначення, центри студентського спорту;

4) спеціальний навчально-реабілітаційний підрозділ, який утворюється з метою організації інклюзивного освітнього процесу та спеціального навчально-реабілітаційного супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, забезпечення їм доступу до якісної вищої освіти з урахуванням обмежень життєдіяльності;

5) інші підрозділи, діяльність яких не заборонена законом.

8. Заклад вищої освіти, що готує фахівців у сфері охорони здоров'я або здійснює їх післядипломну освіту, та академія, інститут післядипломної освіти, що здійснюють післядипломну освіту, спільно з центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук, органами місцевого самоврядування можуть утворювати на базі наукових установ, закладів охорони здоров'я, у тому числі тих, що належать територіальним громадам або передані їм, клінічні бази закладів освіти у сфері охорони здоров'я, університетські клініки та лікарні.

{Абзац перший частини восьмої статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Клінічна база закладу освіти у сфері охорони здоров'я, університетська клініка чи лікарня створюються з метою забезпечення освітнього процесу особам, які навчаються у закладі вищої освіти, підвищення кваліфікації медичних працівників, проведення наукових досліджень, а також надання спеціалізованої медичної допомоги.

{Абзац другий частини восьмої статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

Порядок утворення і функціонування клінічних баз закладів освіти у сфері охорони здоров'я, університетських клінік та університетських лікарень визначається нормативно-правовими актами центрального органу виконавчої влади у сфері охорони здоров'я.

{Абзац третій частини восьмої статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2145-VIII від 05.09.2017}

9. Філія - це територіально відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти, що утворюється з метою задоволення потреб регіонального ринку праці у відповідних фахівцях та наближення місця навчання здобувачів вищої освіти до їх місця проживання. Філія не є юридичною особою і діє на підставі затвердженого закладом вищої освіти положення та відповідно до отриманої ліцензії на провадження освітньої діяльності.

Філію очолює керівник, який підпорядкований керівнику закладу вищої освіти і діє на підставі відповідного доручення.

Відомості про філію закладу вищої освіти вносяться до Єдиної державної електронної бази з питань освіти.

10. Університет, академія, інститут можуть мати у своєму складі військовий навчальний підрозділ (навчальний підрозділ із специфічними умовами навчання - військовий інститут, коледж, факультет, кафедра військової підготовки або відділення військової підготовки), який проводить за певними ступенями вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів) для подальшої служби на посадах сержантського, старшинського, офіцерського або начальницького складу з метою задоволення потреб відповідно Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань. Військовий інститут як підрозділ закладу вищої освіти може мати у своєму складі факультети та військовий коледж.

{Абзац перший частини десятої статті 33 із змінами, внесеними згідно із Законами № 766-VIII від 10.11.2015, № 1798-VIII від 21.12.2016}

Рішення про утворення та припинення діяльності військового навчального підрозділу закладу вищої освіти приймається Кабінетом Міністрів України.

Додаток Б

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про освіту

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Розділ II

СТРУКТУРА ОСВІТИ

Стаття 10. Складники та рівні освіти

1. Невід'ємними складниками системи освіти є:

- дошкільна освіта;
- повна загальна середня освіта;
- позашкільна освіта;
- спеціалізована освіта;
- професійна (професійно-технічна) освіта;
- фахова передвища освіта;
- вища освіта;
- освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта.

2. Рівнями освіти є:

- дошкільна освіта, яка відповідає нульовому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- початкова освіта, яка відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- базова середня освіта, яка відповідає другому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- профільна середня освіта, яка відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає другому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає четвертому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- фахова передвища освіта, яка відповідає п'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, який відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, який відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- другий (магістерський) рівень вищої освіти, який відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень вищої освіти, який відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- науковий рівень вищої освіти, який відповідає десятому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Стаття 17. Вища освіта

1. Метою вищої освіти є здобуття особою високого рівня наукових та/або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань.
2. Вища освіта здобувається на основі повної загальної середньої освіти.
Рівні, ступені вищої освіти, порядок, умови, форми та особливості її здобуття визначаються спеціальним законом.
3. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність закладів вищої освіти (для закладів вищої освіти культурологічного та мистецького спрямування - мистецька діяльність) є обов'язковою та невід'ємною складовою частиною їхньої освітньої діяльності.
4. Складовою освітньої програми вищої освіти мистецького спрямування є асистентура-стажування, яке проводиться в університетах та академіях на основі ступеня магістра і є основною формою підготовки мистецьких виконавських кадрів вищої кваліфікації.

Додаток В

ПОЛОЖЕННЯ ПРО ОРГАНІЗАЦІЮ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ АКАДЕМІЇ

Розділ III УЧАСНИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

3.1. Категорії учасників освітнього процесу.

Учасниками освітнього процесу в Академії є:

- 1) наукові, науково-педагогічні та педагогічні працівники;
 - 2) здобувачі вищої освіти та інші особи, які навчаються в Академії;
 - 3) фахівці-практики, які залучаються до освітнього процесу на освітньо-професійних програмах;
 - 4) інші працівники Академії.
- До освітнього процесу можуть залучатися роботодавці.

3.2. Науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники. Науково-педагогічні працівники – це особи, які за основним місцем роботи в Академії (на кафедрах факультетів) провадять навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність.

Робочий час науково-педагогічного працівника становить 36 годин на тиждень (скорочена тривалість робочого часу) і включає час виконання ним навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи та інших трудових обов'язків.

Педагогічні працівники – це особи, які за основним місцем роботи в Академії (у предметних, циклових комісіях Коледжу) провадять навчальну, методичну та організаційну діяльність. Педагогічні працівники можуть виконувати або залучатись до виконання наукової, науково-технічної або науково-організаційної роботи.

Робочий час педагогічного працівника включає час виконання ним навчальної, методичної, організаційної роботи та інших трудових обов'язків.

Наукові працівники – це особи, які за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-організаційну діяльність та мають відповідну кваліфікацію незалежно від наявності наукового ступеня або вченого звання.

Робочий час наукового працівника включає час виконання ним наукової, дослідницької, консультативної, експертної, організаційної роботи та інших трудових обов'язків.

Норми часу навчальної роботи в Академії визначається з урахуванням норм, встановлених Міністерством освіти і науки України. Норми часу методичної, наукової, організаційної роботи встановлюється Академією.

Максимальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 600 годин на навчальний рік.

3.3. Здобувачі вищої освіти.

Здобувачами вищої освіти в Академії є студенти і аспіранти.

Студент – особа, зарахована до академії з метою здобуття вищої освіти ступеня бакалавра чи магістра та освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, спеціаліста.

Аспірант – особа, зарахована до академії для здобуття ступеня доктора філософії.

3.4. Інші особи, які навчаються в Академії.

До інших осіб, які навчаються в академії, належать слухачі

Слухач – особа, яка отримує додаткові чи окремі освітні послуги, зокрема за програмами післядипломної освіти.

Розділ IV РІВНІ ТА СТУПЕНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

4.1. Рівні вищої освіти

підготовка фахівців з вищої освіти в Академії здійснюється за відповідними освітньо-професійними, освітньо-науковими, науковими програмами на таких рівнях:

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;
- перший (бакалаврський) рівень;
- другий (магістерський) рівень;
- третій (освітньо-науковий) рівень;
- науковий рівень.

Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти відповідає п'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою загальнокультурної та професійно орієнтованої підготовки, спеціальних умінь і знань, а також певного досвіду їх практичного застосування з метою виконання типових завдань, що передбачені для первинних посад у відповідній галузі професійної діяльності.

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти відповідає шостому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань та практичних умінь і навичок, достатніх для успішного виконання професійних обов'язків за обраною спеціальністю.

Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та /або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/ або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти відповідає восьмому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/ або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Науковий рівень вищої освіти відповідає дев'ятому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає набуття компетентностей з розроблення і впровадження методології та методики дослідницької роботи, створення нових системоутворюючих знань та /або прогресивних технологій, розв'язання важливої наукової або прикладної проблеми, яка має загальнонаціональне або світове значення.

4.2. Ступені вищої освіти

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти

Академія здійснює підготовку фахівців з вищою освітою за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ОКР) молодшого спеціаліста, спеціаліста і ступенями бакалавра, магістра, доктора філософії.

Молодший спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, передбачених для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Особи, які мають базову загальну середню освіту, можуть одночасно навчатися за освітньо-професійною програмою підготовки молодшого спеціаліста і здобувати повну загальну середню освіту.

Нормативний термін навчання за програмою підготовки молодшого спеціаліста на базі повної загальної середньої освіти становить 2 роки 5 місяців, а на основі базової загальної середньої освіти з одночасним здобуттям повної загальної середньої освіти – 3 роки 10 місяців. Випускники, які успішно пройшли державну атестацію, отримують диплом молодшого спеціаліста, що надає право на здійснення професійно діяльності та право вступу для здобуття ступеня бакалавра.

Диплом про вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста (початкова вища освіта) прирівнюється до диплома про вищу освіту за освітньо-професійним ступенем молодшого бакалавра.

Освітньо-професійна програма підготовки молодшого спеціаліста реалізується педагогічним коледжем Академії.

Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 120, 240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста визначається Академією.

Особа має право здобувати ступінь бакалавра за умови наявності в неї повної загальної середньої освіти.

Нормативний термін навчання за денною формою становить 2 та/або 4 роки (120 та/або 240 кредитів ЄКТС).

Спеціаліст – освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі ступеня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння і знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, передбачених для первинних посад у певному виді економічної діяльності.

Нормативний термін навчання за денною формою – 1 рік.

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується Академією у результаті успішного виконання здобувачем відповідної освітньої програми. Ступінь магістра здобувається за освітньо-професійною або за освітньо-науковою програмою. Обсяг освітньо-професійної програми підготовки магістра становить 90-120 кредитів ЄКТС, обсяг освітньо-наукової програми – 120 кредитів ЄКТС. Освітньо-наукова програма магістра обов'язково включає дослідницьку (наукову) компоненту обсягом не менше 30 відсотків.

Особа має право здобувати ступінь магістра за умови наявності в неї ступеня бакалавра.

Нормативний термін навчання магістра за денною формою становить 1 рік 5 місяців – 2 роки (90-120 кредитів ЄКТС) і визначається програмою підготовки.

Перехід студентів Академії на програму навчання кожного наступного ступеня здійснюється на конкурсній основі за результатами навчальних досягнень і наукових (творчих) здобутків.

Освітньо-професійні програми підготовки бакалавра, спеціаліста, магістра реалізується Академією.

Відповідать освітніх послуг Академії державним стандартам освіти визначається через ліцензування, інспектування та акредитації освітніх програм.

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою Академії за результатами успішного виконання аспірантом відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді.

Особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі (докторська школа).

Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 60 кредитів ЄКТС.

4.3. Післядипломна освіта.

Післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня практичного досвіду.

Післядипломна освіта створює умови для неперервності та наступності освіти і включає:

- перепідготовку – отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду;
- спеціалізацію – набуття особою здатності виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості в межах спеціальності;
- розширення профілю (підвищення кваліфікації) – набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах професійної діяльності або галузі знань;
- стажування – набуття особою досвіду виконання завдань а обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань.

Особа, яка пройшла перепідготовку і успішно пройшла атестацію, отримує відповідний документ про вищу освіту.

Особа, яка успішно пройшла спеціалізацію чи розширила профіль (підвищила кваліфікацію), отримує відповідний документ про післядипломну освіту, зразок якого затверджується засновником Академії.

Післядипломна освіта в Академії забезпечується факультетом початкової освіти та філології, кафедрою іноземних мов у межах ліцензованих обсягів.

Розділ V СТАНДАРТИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів (наукових установ).

Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої (наукової) програми:

- обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- перелік компетентностей випускника;
- нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- форми атестації здобувачів вищої освіти;
- вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти;
- вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності).

Академія на підставі освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми за кожною спеціальністю розробляє **навчальний план**, який визначає перелік та обсяг навчальних дисциплін у кредитах ЄКТС, послідовність вивчення дисциплін, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю.

Навчальний план для кожного рівня вищої освіти та спеціальності затверджується Вченою радою Академії.

Для конкретизації планування навчального процесу на кожний навчальний рік складається **робочий навчальний план**, що затверджується ректором Академії.

Робочий навчальний план формується на підставі навчального плану на наступний навчальний рік з урахуванням замовлень студентів щодо вибіркових навчальних дисциплін.

Щороку робочі плани укладаються до 15 квітня, уточнюються з 10 по 20 травня, а для нового набору – уточнюються в навчально-методичному відділі до 1 вересня поточного року.

Академія в межах ліцензованої спеціальності може запроваджувати спеціалізації, перелік яких зазначається в навчальному плані.

Основна мета, завдання, зміст навчальної дисципліни, вимоги до знань, умінь і компетенцій студентів визначаються **навчальною програмою дисципліни**.

Місце і значення навчальної дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки фахівців зазначаються у **робочій навчальній програмі дисципліни**, що розробляється відповідно до Типового положення Академії про робочу навчальну програму та інших навчально-методичних документів Академії і містить структуру і зміст дисципліни. Послідовність, обсяги та організаційні форми її вивчення, визначає форми та засоби проміжного й підсумкового контролю, критерії оцінювання якості знань студентів.

Робоча навчальна програма має бути доступною студентам для ознайомлення і повинна бути обов'язковою складовою електронного навчального курсу (далі – ЕНК). Розміщеному в електронному середовищі Академії.

Робоча навчальна програма дисципліни, ухвалена рішенням кафедри і затверджена проректором з науково-педагогічної роботи, входить до обов'язкових матеріалів кафедри (предметної, циклової комісії), які розміщуються на офіційному веб-сайті Академії.

При розгляді й затвердженні робочої навчальної програми, поданої вперше, обов'язкова наявність зовнішньої рецензії провідного фахівця відповідної галузі.

Стандарти вищої освіти з кожної спеціальності розробляє центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки з урахуванням пропозицій галузевих державних органів, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, і галузевих об'єднань організацій роботодавців та затверджує їх за погодженням з Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти.

Академія має право самостійно розробляти та запроваджувати власні програми освітньої, наукової та інноваційної діяльності.

Розділ IX ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Організація освітнього процесу здійснюється на засадах, спрямованих на реалізацію принципів студентоцентрованого навчання.

9.1. Мова викладання.

Мовою викладання в Академії є українська мова. В Академії здійснюється викладання навчальних дисциплін іноземною мовою на філологічних спеціальностях та спеціальностях, які формують іншомовну компетентність.

З метою створення умов для міжнародної академічної мобільності Вчена рада Академії може прийняти рішення про вивчення дисциплін англійською або іншими іноземними мовами, при цьому передбачивши забезпечення здобувачів вищої освіти методичними матеріалами з відповідної дисципліни державною мовою.

Викладання навчальних дисциплін іноземною мовою іноземним громадян, особам без громадянства, бажаючим здобувати вищу освіту за кошти фізичних або юридичних осіб, в Академії може відбуватись як в окремих групах, так і в існуючих групах або за індивідуальними програмами. При цьому Академія забезпечує вивчення такими особами державної мови як окремої навчальної дисципліни. Перелік іноземних мов, якими здійснюється викладання навчальних дисциплін, визначається Вченою радою Академії.

9.2. Форми навчання.

Навчання в академії здійснюється за такими формами:

- очна (денна);
- заочна (дистанційна).

Форми навчання можуть поєднуватися.

Студент може змінювати форму навчання шляхом переведення, якщо в ліцензії Академії на провадження освітньої діяльності передбачене навчання за різними формами. Форму навчання можна змінити по завершенню семестру, як правило, під час канікул.

Основні засади організації і впровадження дистанційного навчання та організація навчального процесу за заочною формою з використанням технологій дистанційного навчання регламентується окремими положеннями Академії.

9.3. Форми організації освітнього процесу.

Освітній процес в Академії здійснюється за такими формами:

- навчальні заняття;
- самостійна робота;
- практична підготовка;
- контрольні заходи.

Організація освітнього процесу підготовки фахівців за третім і четвертим рівнями вищої освіти та за програмами післядипломної освіти регламентується окремими положеннями.

9.3.1. Види навчальних занять.

Основними видами навчальних занять в Академії є:

- лекція;
- семінарське, практичне, лабораторне, індивідуальне заняття;
- консультація.

Навчальні заняття можуть відбуватися в освітньо-культурних установах та закладах м. Хмельницького (дошкільних навчальних закладах, початкових школах, ліцеях, навчально-виховних комплексах. Навчально-виховних об'єднаннях, школах інтернатах, просвітницьких та громадських центрах, театрах, музеях, художніх майстернях тощо).

У навчанні студентів перевага надається активним формам проведення занять (як-от: тренінгові методики, ділові ігри, евристичні бесіди, дискусії тощо), що спонукають студентів до розумової діяльності, навичок фахового спілкування. Заняття зі студентами мають відбуватися на засадах партнерської взаємодії.

Засоби навчання добираються викладачем самостійно із міркувань доцільності. Використання технічних засобів навчання при проведенні занять має, в деякій мірі, імітувати можливе використання таких засобів в подальшій професійній діяльності.

Розподіл годин між видами навчальної діяльності обговорюється на засіданні кафедри та вноситься до робочого навчального плану.

На початку вивчення дисципліни викладач повинен ознайомити студентів з її навчально-методичною карткою, що відображає структуру навчального процесу, види навчальної діяльності разом із графіком навчального процесу та кількістю балів, яку можна набрати за кожний вид навчальної роботи при опануванні дисципліни.

Лекція – це логічно завершений, науково обґрунтований і систематизований виклад навчального, наукового матеріалу.

Лекція є однією з основних організаційних форм навчальних занять в Академії, що формує у студентів основи знань з певної наукової галузі, визначає напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять та самостійної роботи студентів з відповідної навчальної дисципліни. Як правило, окрема лекція є елементом курсу лекцій, що охоплює основний теоретичний матеріал однієї або декількох тем навчальної дисципліни. Тематика лекцій визначається робочою навчальною програмою.

Лекції проводяться, як правило, професорами і доцентами (викладачами) Академії, а також провідними науковими працівниками та спеціалістами, запрошеними для читання лекцій.

Лектор, якому доручено читати курс лекцій, зобов'язаний не пізніше ніж за три місяці до початку навчального року подати кафедрі складену ним робочу програму з дисциплін та розробити завдання для підсумкового контролю.

Лекційний матеріал (повний текст лекцій) є обов'язковою складовою ЕНК, який розміщується в електронному середовищі Академії і має бути доступний студентам для ознайомлення напередодні лекційного заняття.

За умовами проведення лекцій в аудиторії, її ключові моменти (структурно-логічна схема) обов'язково мають бути представлені у вигляді презентації.

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, на якому викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем. До котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів). Семінарські заняття можуть проводитись у формі бесіди, обговорення рефератів і доповідей, дискусій, круглих столів, форумів, дебатів, симпозіумів, дослідження (пошуковий семінар), наукового семінару, семінару з використанням ігрових ситуацій, міжпредметних семінарів тощо.

Перелік тем семінарських занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

Практичне заняття – це організаційна форма навчального заняття, коли викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідних завдань.

Практичні заняття проводяться в аудиторіях або навчальних лабораторіях, оснащених необхідними технічними засобами.

Практичне заняття проводиться із студентами, кількість яких не перевищує половини академічної групи (як правило, 12-15 осіб). Перелік тем практичних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни.

Проведення практичного заняття ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – текстах для виявлення ступеня оволодіння студентами необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різної складності для розв'язування їх студентами на занятті. Вказані методичні засоби готуються викладачем, якому доручено проведення практичних занять, за погодженням з лектором даної навчальної дисципліни.

Практичне заняття включає проведення попереднього контролю знань, умінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання.

Лабораторне заняття – це форма організації навчального заняття, коли студент під керівництвом викладача особисто проводить експеримент чи досліди з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень певної навчальної дисципліни, набуває практичних навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття проводяться у спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (лабораторні макети, установки тощо). В окремих випадках лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (наприклад, в дошкільному навчальному закладі, у школі, на виробництві, в наукових лабораторіях), що відповідає умовам навчального процесу.

Лабораторне заняття проводиться зі студентами, кількість яких не перевищує половини академічної групи (як правило, 12-15 осіб).

Перелік тем лабораторних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни. Заміна лабораторних занять іншими видами навчальних занять, як правило, не дозволяється.

Лабораторне заняття включає проведення поточного контролю підготовленості студентів до виконання конкретної лабораторної роботи, виконання завдань теми заняття, оформлення індивідуального звіту з виконаної роботи та його захист перед викладачем.

Індивідуальне заняття проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їхньої підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей. Індивідуальні навчальні заняття організовуються за окремим графіком з урахуванням індивідуального навчального плану студента і можуть охоплювати частину або повний обсяг занять з однієї або декількох навчальних дисциплін, а в окремих випадках – повний обсяг навчальних занять для конкретного освітнього або кваліфікаційного рівня. Види індивідуальних навчальних занять, їх обсяг, форми та методи проведення, форми та методи поточного і підсумкового контролю (крім державної атестації) визначаються індивідуальним навчальним планом студента.

Індивідуальне завдання – це частина навчального матеріалу, що має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, отриманих студентами у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці.

Індивідуальні завдання виконують студенти як повністю самостійно, так і під керівництвом викладачів.

Індивідуальні завдання з окремих дисциплін (реферати, розрахункової, графічні, курсові, дипломні проекти або роботи тощо) видаються студентам в терміни, передбачені Академією. Індивідуальні завдання виконуються студентом самостійно при консультуванні викладачем.

Допускаються випадки виконання комплексної тематики кількома студентами.

Курсова робота – один із видів індивідуальних завдань навчально-дослідного чи творчого характеру, який має на меті не лише поглиблення, узагальнення і закріплення знань студентів з навчальної дисципліни, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання і вироблення вміння самостійно працювати з навчальною і науковою літературою, обчислювальною технікою, лабораторним обладнанням, використовуючи сучасні інформаційні засоби і технології. Курсова робота оцінюється як самостійний вид навчальної діяльності.

Кількість курсових робіт, що обов'язково виконуються студентом протягом періоду навчання, визначається навчальним планом, але не більше однієї на навчальний рік. При цьому, на першому курсі курсова робота не планується а на випускному курсі може плануватись лише за умови відсутності в навчальному плані кваліфікаційної роботи (дипломної, бакалаврської, магістерської).

Тематика курсових робіт розробляється кафедрами (предметними, цикловими комісіями) відповідно до змісту і завдань навчальної дисципліни. Студентам надається право вільного вибору теми роботи із запропонованого кафедрою переліку, а також можливість пропонувати власні теми робіт. Темі, запропоновані студентами. Обговорюються на засіданні кафедри і, за умови позитивного рішення, вносяться до переліку тем курсових робіт з даної навчальної дисципліни.

Керівництво курсовими роботами здійснюють викладачі, які мають досвід науково-педагогічної і практичної роботи.

Захист курсової роботи проводиться перед комісією, до якої входить не більше трьох викладачів кафедри, зокрема керівник курсової роботи.

Якість виконання курсової роботи та її захисту оцінюються за стобальною шкалою, і результати заносяться до відомості обліку успішності й індивідуального навчального плану студента.

Дипломна робота – це індивідуальне завдання науково-дослідного чи творчого характеру, яке виконує студент на завершальному етапі фахової підготовки за останнім ступенем бакалавра (бакалаврська) і є однією із форм виявлення теоретичних і практичних знань, умінь їх застосування при розв'язуванні конкретних наукових і технічних соціальних та виробничих завдань.

Магістерська робота – це індивідуальне завдання науково-дослідницького характеру, яке виконує студент на завершальному етапі фахової підготовки за освітнім ступенем магістра і є однією із форм виявлення теоретичних і практичних знань, умінь їх застосування при розв'язанні конкретних наукових, технічних, соціальних та виробничих завдань і містить елементи наукової новизни в даній галузі знань або напрямку практичної діяльності.

Наукові керівники магістерських і дипломних робіт призначаються з-поміж висококваліфікованих працівників Академії, які мають науковий ступінь і/або вчене звання.

Студенти можуть запропонувати власну тему магістерської або дипломної роботи з обґрунтуванням доцільності її розроблення. У таких випадках перевага надається темам, які продовжують тематику виконаної курсової роботи, безпосередньо пов'язані з місцем майбутньої професійної діяльності випускника. Запропонована тема обов'язково обговорюється на засіданні кафедри і, за умови позитивного рішення, затверджується як тема магістерської (дипломної) роботи.

Перед захистом дипломні та магістерські роботи проходять обов'язкову перевірку на плагіат. Роботи, виконані не самостійно, а також ті, що не пройшли перевірку або мають понад 25% неоригінального тексту, до захисту не допускаються.

Консультація – проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання, для пояснення певних теоретичних положень або аспектів та їх практичного застосування.

Консультація може бути індивідуальною або для групи студентів. Можливе проведення консультацій у дистанційному форматі (зокрема, в онлайн режимі, використовуючи електронне середовище Академії). Графік консультацій викладачів складається кожною кафедрою (предметною, цикловою комісією) на початку семестру і доводиться до відома студентів.

9.3.2. Самостійна робота.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу без участі викладача у вільний від обов'язкових навчальних занять час. Метою самостійної роботи є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування у студента самостійності як риси характеру, що відіграє суттєву роль у підготовці та становленні сучасного фахівця вищої кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, визначається навчальним планом.

Зміст самостійної роботи з кожної навчальної дисципліни визначається робочою навчальною програмою дисципліни та відповідними методичними рекомендаціями.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочою навчальною програмою для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься для підсумкового контролю разом з навчальним матеріалом, що опрацьовувався під час аудиторних занять.

За наявності необхідного методичного забезпечення, дисципліна може вивчатися з використанням дистанційних технологій.

9.3.3. Практична підготовка студента.

Практична підготовка студентів є обов'язковим компонентом навчального процесу і має на меті набуття студентом фахових (професійних, спеціальних) компетентностей відповідно до різних освітніх програм. Проводиться в установах і організаціях науки, освіти, культури тощо. Практика студентів передбачає безперервність і послідовність її проведення.

Організація практики в Академії регламентується Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженим наказом Міністерства освіти України, та Положенням Академії про організацію практики студентів.

9.3.4. Контрольні заходи.

Контрольні заходи включають **проміжний** та **підсумковий** контроль.

Проміжний контроль здійснюється протягом семестру по закінченню кожного змістового модуля, а також відповідно до графіка виконання ІНДЗ і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з конкретної теми (набору тем, циклу тощо).

Змістовий модуль – цілісна і логічно завершена частина навчальної дисципліни, яка підлягає засвоєнню в системі вивчення певної дисципліни. Як правило змістовий модуль за обсягом годин збігається з одним кредитом, але такий розподіл не є обов'язковим.

Підсумковий контроль є семестровим контролем, який проводиться у вигляді заліку чи екзамену з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі та/або на окремих його етапах з кожної дисципліни навчального плану.

Вибірковим дисциплінам підсумковий контроль встановлюється у вигляді заліку, за умови, що ці дисципліни не забезпечують отримання студентом додаткової спеціалізації (спеціальності).

Дисципліни, що вивчаються факультативно. Підсумкового контролю не мають. Результати навчання студентів щодо опанування навчальної дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою.

Загальне оцінювання засвоєння студентом навчального матеріалу з кожної дисципліни здійснюється за результатами проміжного і підсумкового контролю за стобальною шкалою.

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	64-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-63 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивчення курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів, то семестрові оцінки визначаються в установленому порядку в межах стобальної шкали, а підсумкова – як середня зважена оцінка.

Форми проміжного контролю визначаються кафедрою самостійно і чітко прописуються в робочій навчальній програмі.

Кількість балів, яку студент набрав під час вивчення дисципліни, оголошується на останнього практичному (семінарському, лабораторному) занятті.

Результати проміжного та підсумкового контролю знань студентів зазначаються у відомості обліку успішності, а загальна підсумкова оцінка – в індивідуальному навчальному плані студента (ІНПС).

Семестровий контроль в Академії здійснюється у формі передбаченій навчальним планом.

Екзамен – це одна з форм підсумкового контролю засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід.

Екзамени можуть проводитись в усній та письмовій формі або у формі тестування (зокрема, комп'ютерного). З окремих дисциплін екзамен може складатися з двох частин – усної та письмової.

Кафедра визначає перелік допоміжних матеріалів і засобів обчислювальної техніки, які можуть використовуватись під час підготовки на екзамені, і які зазначаються у програмі екзамену.

Використання студентом під час екзамену матеріалів, не передбачених програмою екзамену і не дозволених екзаменатором, не допускаються.

Екзаменаційні білети і варіанти завдань затверджуються на засіданні кафедри та підписуються завідувачем кафедри (головою предметної, циклової комісії) не пізніше ніж за два тижні до проведення екзамену. Зміст і структура білетів та завдань мають відповідати програмі курсу і бути розроблені на компетентнісних засадах. Компонування питань у білетах до початку екзаменів для студентів повинно залишатись невідомим. Студентам повідомляється орієнтовний перелік питань, які виносяться на екзамен.

До складання екзамену допускаються студенти, які виконали всі види робіт, передбачені навчальним планом та робочою програмою відповідної навчальної дисципліни, і які за результатами проміжного контролю сумарно набрали не менше 35 балів. Студенти, які набрали менше 35 балів, до складання екзамену не допускаються.

Для одержання, в подальшому, допуску до екзамену, студент має пройти повторний курс з даної навчальної дисципліни, виконати всі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою повторного курсу дисципліни, і за результатами роботи акумулювати не менше 35 балів. Проходження повторного курсу з певної навчальної дисципліни відбувається відповідно до Положення Академії про надання освітніх послуг з вивчення студентами навчальних дисциплін (модулів) понад обсяги, встановлені навчальними планами та програмами.

За результатами проміжного контролю під час вивчення навчальної дисципліни студент може набрати до 60 балів включно, а за екзамен – до 40 балів включно. Загальне оцінювання здійснюється на підставі суми результатів проміжного і підсумкового контролю знань (екзамену).

Результати екзамену оцінюються в діапазоні від 0 до 40 балів включно. Викладач визначає максимальну кількість балів за кожне питання, відповідно до його складності, і повідомляє студентам про розподіл балів напередодні екзамену під час консультації.

Студент, який не з'явився на екзамен без поважних причин, вважається таким, який одержав незадовільну оцінку.

Якщо студент вважає, що на екзамені викладач оцінив відповідь не об'єктивно, у результаті чого відбулося заниження оцінки, то студент у день оголошення оцінки може подати в навчальний відділ апеляцію на ім'я декана факультету. У такому випадку за розпорядженням керівника структурного підрозділу або особи, що його заміняє, створюється комісія у складі: екзаменатора, який приймав екзамен, іншого викладача відповідного профілю, завідувача кафедри та заступника керівника з навчально-методичної та навчальної роботи.

Розгляд апеляцій проводиться з метою визначення об'єктивності встановленої оцінки.

Якщо екзамен був письмовий, то розглядаються лише письмова робота. Додаткове опитування студента не проводиться.

Засіданні апеляційної комісії відбувається наприкінці атестаційного тижня. Підсумкова оцінка, встановлена комісією, є остаточною і апеляції та перескладання не підлягає.

З навчальних дисциплін, формою підсумкового контролю яких є залік, підсумкова оцінка виставляється, як правило, з результатами проміжного контролю.

Результати заліків оцінюються за стобальною шкалою відповідно до кількості набраних балів, і як правило, оголошуються на останньому практичному, семінарському чи лабораторному занятті. Оцінка виставляється за умови, коли студент успішно виконав усі види робіт для поточного контролю, передбачені робочою навчальною програмою дисципліни, азі невиконання окремих обов'язкових видів робіт з об'єктивних причин, студент має право виконати їх і прозвітуватись у термін до останнього семінарського (практичного, лабораторного) заняття. Час та порядок виконання робіт і звітування визначає викладач.

Якщо за результатами проміжного контролю під час вивчення навчальної дисципліни студент набрав менше ніж 35 балів, то для одержання заліку він має пройти повторний курс вивчення відповідної навчальної дисципліни.

9.3.5. Атестація студентів.

Атестація студента – це встановлення відповідності засвоєних знань студентами рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти.

Атестація здійснюється відкрито і гласно. Присутні особи можуть вільно здійснювати аудіо- та/або відеофіксацію процесу атестації.

Атестація осіб, які здобувають ступінь бакалавра чи магістра, освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста, спеціаліста здійснюється екзаменаційною комісією, до складу обов'язково включаються представники роботодавців та їх об'єднань, відповідно до Положення Академії про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії.

Академія на підставі рішення Екзаменаційної комісії присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію.

9.4. Порядок ліквідації академічної заборгованості

Академічна заборгованість з певної навчальної дисципліни виникає у разі одержання студентом незадовільного балу за результатами підсумкового контролю.

Студенти, які не виконали індивідуальний навчальний план за підсумками навчального року, вважаються такими, що мають академічну заборгованість.

Студенти, які одержали під час атестаційного тижня незадовільні оцінки (FX), мають право ліквідувати академічну заборгованість у встановлені терміни, як правило, до початку наступного семестру.

Студенти, які не ліквідують академічні заборгованості у встановлені терміни, відраховуються з Академії.

Перескладання екзамену допускається не більше двох разів з кожної дисципліни: один раз – викладачу, другий – комісії.

Якщо студент під час складання екзамену комісії отримав незадовільну оцінку (F, FX), то він відраховується з Академії.

Студенти, які навчаються в Академії за кошти місцевого бюджету і не ліквідували академічну заборгованість до початку наступного семестру, відраховуються з місць, що фінансуються за кошти місцевого бюджету. Такі студенти можуть продовжити навчання в Академії на місцях, що фінансуються за кошти фізичних (юридичних) осіб, за умови можливостей просування за структурно-логічною схемою вивчення дисциплін та формування ІНПС на наступний навчальний рік.

Додаток Г
ПЕРЕЛІК ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО
СЕМЕСТРОВОГО ЕКЗАМЕНУ З
ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

1. Предмет і завдання педагогіки вищої школи.
2. Місце педагогіки вищої школи в системі педагогічних наук.
3. Зв'язок педагогіки вищої школи з іншими науками.
4. Категорії педагогіки вищої школи.
5. Рівні та ступені вищої освіти.
6. Основні завдання і права закладу вищої освіти згідно з Законом України "Про вищу освіту".
7. Типи закладів вищої освіти.
8. Структура вищих навчальних закладів.
9. Методологія педагогічного дослідження.
10. Принципи педагогічного дослідження.
11. Принцип цілісного вивчення педагогічного явища чи процесу.
12. Принцип комплексного використання методів дослідження під час вивчення проблем педагогіки.
13. Принцип об'єктивності.
14. Принцип єдності вивчення і виховання особистості.
15. Принцип одночасного вивчення колективу і особистості.
16. Принцип історизму.
17. Принцип поєднання наукової сміливості з найбільшою передбачливістю.
18. Принцип глибинного розгляду досліджуваної проблеми.
19. Принцип педагогічної ефективності.
20. Основні вимоги до проведення педагогічного дослідження.
21. Логіка педагогічного дослідження.
22. Різні підходи до класифікації методів дослідження.
23. Емпіричні методи педагогічного дослідження.
24. Теоретичні методи педагогічного дослідження.
25. Математичні методи педагогічного дослідження.
26. Дидактика як галузь педагогіки вищої школи.
27. Мета, завдання і зміст вищої освіти в Україні.
28. Навчальний план, навчальна програма і підручники вищої школи.
29. Принципи навчання у закладі вищої освіти.
30. Методи організації навчального процесу у вищій школі.
31. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів.
32. Організаційні форми роботи у ЗВО.
33. Лекції та методика їх проведення.
34. Семінарські та практичні заняття у закладах вищої освіти.
35. Комплексні форми організації навчання.
36. Основи педагогічного контролю у закладах вищої освіти і основні форми його здійснення.
37. Педагогічна і виробнича практика студентів.
38. Самостійна робота студентів.
39. Сутність педагогічної інноватики.
40. Техноматика як напрямок педагогічної інноватики, її функції.

41. Шляхи оновлення вищої педагогічної освіти.
42. Організація навчання як дослідження.
43. Оптиміальне поєднання репродуктивної та творчої діяльності.
44. Інтеграція індивідуальних і колективних форм діяльності студентів.
45. Диференційоване навчання в ЗВО.
46. Кредитно-модульна технологія навчання.
47. Ігрові технології навчання в ЗВО.
48. Інформаційні технології навчання в ЗВО.
49. Технологія дистанційного навчання в ЗВО.
50. Інтерактивна технологія навчання в ЗВО.
51. Проектна технологія навчання в ЗВО.
52. Технологія проблемного навчання в ЗВО.
53. Історія становлення та розвитку професії педагога вищої школи.
54. Сучасний стан та перспективи розвитку професійної діяльності педагога вищої школи.
55. Специфіка професійної діяльності педагога вищої школи.
56. Модель професійної компетентності педагога вищої школи.
57. Професійні комунікативні якості педагога вищої школи.
58. Особливості професійної адаптації педагога вищої школи.
59. Індивідуальний стиль професійної діяльності педагога вищої школи.
60. Професійні кризи та деформації професійного розвитку педагога вищої школи.
61. Сутність, мета і завдання виховання у закладах вищої освіти.
62. Закономірності і принципи виховання.
63. Основні напрями виховання студентів.
64. Методи виховання в ЗВО.
65. Форми виховання в ЗВО.
66. Моральне виховання студентів.
67. Екологічне виховання студентської молоді.
68. Правове виховання студентів.
69. Трудове виховання студентів.
70. Патріотичне виховання студентів.
71. Антинаркогенне виховання студентів.
72. Фізичне виховання студентів.
73. Підготовка студентів до сімейного життя.
74. Роль і функції куратора академічної студентської групи.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ З ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

1. Запропонуйте види діяльності викладачів і студентів під час проблемної лекції.

Викладач	Студент

2. Визначте критерії оцінювання якості проведення лекції. Обґрунтуйте свій вибір.
3. Визначте критерії оцінювання якості проведення семінарського заняття. Обґрунтуйте свій вибір.
4. Визначте критерії оцінювання якості проведення практичного заняття. Обґрунтуйте свій вибір.
5. Розробіть фрагмент семінарського (практичного заняття) з використанням диференційованого навчання (курс та тема за вибором студента).
6. Розробіть фрагмент семінарського (практичного заняття) з використанням ігрових технологій (курс та тема за вибором студента).
7. Розробіть фрагмент семінарського (практичного заняття) з використанням технології проблемного навчання (курс та тема за вибором студента).
8. Розробіть фрагмент семінарського (практичного заняття) з використанням інтерактивної технології навчання (курс та тема за вибором студента).
9. Розробіть 2-3 завдання з педагогіки для розвитку у студентів умінь порівнювати (курс та тема за вибором студента).
10. Розробіть 2-3 завдання з педагогіки для розвитку у студентів умінь узагальнювати (курс та тема за вибором студента).
11. Розробіть 2-3 завдання з педагогіки для розвитку у студентів умінь класифікувати (курс та тема за вибором студента).
12. Запропонуйте види самостійної роботи для студентів першого року навчання.
13. Запропонуйте методи активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів.
14. Розробіть перелік форм і тем з трудового виховання.
15. Розробіть перелік форм і тем з морального виховання.
16. Розробіть перелік форм і тем з патріотичного виховання.
17. Розробіть перелік форм і тем з правового виховання.
18. Розробіть перелік форм і тем з антинаркогенного виховання.
19. Розробіть перелік форм і тем з фізичного виховання.
20. Розробіть перелік форм і тем з екологічного виховання.
21. Розробіть перелік форм і тем з підготовки студентів до сімейного життя.